

STJØRNA

HEIMBYGDA VÅR

Stjørna heimbygdslag

Årshefte nr. 16 - 2020

Året da alt ble avlyst

Aret 2020 er snart er gått over i historien, og vi kan på tampen av dette spesielle året glede alle interesserte med en splitter ny utgave av årsheftet til Stjørna Heimbygdslag. Også heimbygdslagets aktiviteter har blitt rammet av frykt for pandemi og virus, men heldigvis har redaksjonen fått tilsendt nytt stoff fra gamle og nye bidragsytere. Det er de som har æren for at bladet kommer ut som vanlig.

Mye har endret seg siden forrige utgivelse av årsheftet. I fjor hadde laget bak seg et aktivt år med temakvelder, ekskursjoner og andre arrangement. I år har det ikke vært særlig anledning til å gjennomføre aktiviteter som innebærer at mange samles på ett sted. Noen få samlinger har det likevel blitt, om enn i liten grad sammenlignet med andre år.

Årets hefte har som vanlig stor variasjon med tanke på innhold, men i år er det kanskje mer stoff fra nyere tid. Mye av stoffet handler om det tyvende århundre, og flere har tatt utgangspunkt i hva som foregikk i Stjørna under andre verdenskrig med okkupasjon og utrygghet for folk flest. Samtidig har vi mottatt tekster om arbeidslivet for kvinner før i tiden, og om fiskeriet som har betydd så mye for vårt område. Vi har også fått inn stoff om personer og familier fra Stjørna, om næringsaktører, om lokal folklore, samt annet stoff som forhåpentligvis vil interessere leserne.

Når det gjelder forsiden, så er bildet også i år tatt av John Arthur Winsjansen. Redaksjonen beklager på det sterkeste at beskrivelsen til fjorårets bilde ble feil! I årshefte nummer 15 sto det at bildet på forsida var fra Bjørkvika. Dette er ikke riktig. Bildet var fra Bjørnsvika, eller nærmere bestemt Ytre Bjørnsvika. Årets bilde er imidlertid fra Bjørkvika. Installasjonen på bildet står til minne om stjørnværing som har hatt sitt arbeid på sjøen opp gjennom tidene.

Vi har fått en del tips om tema som det burde vært skrevet om, og vi lover å følge opp dette videre. Vi har planer for neste utgave av bladet på gang allerede. Vi oppfordrer ellers til at folk fortsetter å sende inn stoff til redaksjonen. Vi kan også ta inn kommentarer, feilrettinger, kritikk, forslag eller supplerende informasjon om tema som er blitt omtalt tidligere.

Redaksjonen har i år, som i fjor, bestått av Geir Sollie, Tor Stallvik, Dag Håvard Askim og Tore Otterstad.

Medlemstallet ligger fremdeles på rundt 300, noen faller fra men nye kommer heldigvis til.

Det er mer vanlig at folk flytter og da er det fint om dere sender melding til Elin Worpvik, Nordfjordveien 37, 7114 Råkvåg. Tlf. 994 03 821, send gjerne sms. Posten er blitt nøye på rett og fullstendig adresse, derfor får vi av og til årshefter og brev i retur.

Til slutt vil vi ønske alle en god jul og et godt nytt år. Vi satser på at livet vender tilbake til normalen så snart som mulig og at folk kan treffes igjen som før i tida.

Rettelser fra årsheftet for 2019

- John Arthur Winsjansen sitt forsidebilde er fra Bjørnsvika, ikke Bjørkvika som det står i forklaringen til bildet på side 2.
- Tor Stallviks tekst med tittel: Om ølkanna kunne snakke, ble i overskriften til teksten på side 20 til: «Ølkanna som kunne snakke.» Dette er feil. Den kunne ikke det.
- I bildetekstene til Torstein Haarsaker sin tekst Klokker og radioer på side 34 og 35, står Bjarne Selnes kreditert som fotograf. Dette er feil. Bildene er tatt av Torstein Haarsaker.
- Under fotografiet på side 18 til St. Hans-feiring i 1943 av Per Husby, står det at Ole Turbekkmo levde fra 1918 til 1919. Dette er selvfølgelig feil.
- I Anna Due Winsjansen sin tekst om Håvard Bjørkvik ble en formulering endret uten at tekstforfatteren ble forespurt. Helt i begynnelsen på side 14 sto det opprinnelig: Slik må «Den siste viking» ha sett ut. Ikke «Slik må Sønn må «Den siste viking» ha sett ut.
- Det har ellers sneket seg inn noen skrivefeil her og der, men vi jobber med bedre rutiner på korrektur.
- Redaksjonen beklager disse feilene og har lovet bidragsyterne å korrigere feilene i årets hefte.

Forsiden: John Arthur Winsjansen har tatt dette flotte bildet av Kåre Bjørkvik sin installasjon med vakre Bjørkvika i bakgrunnen.

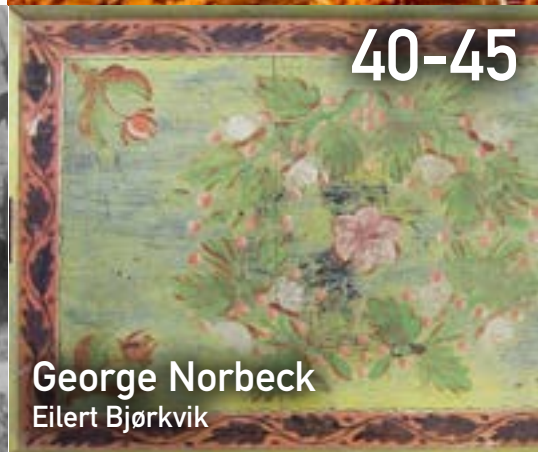
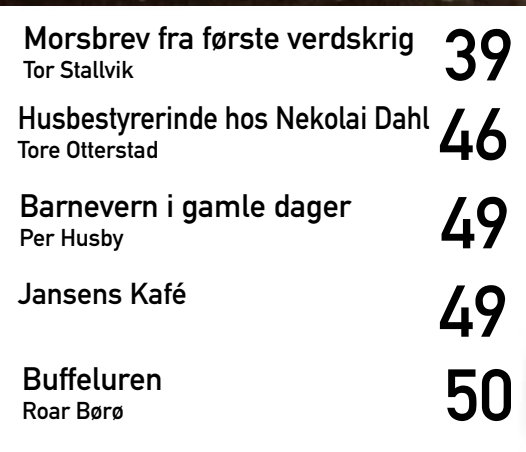
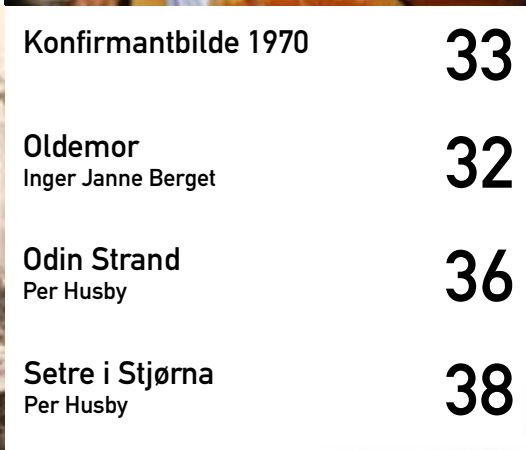
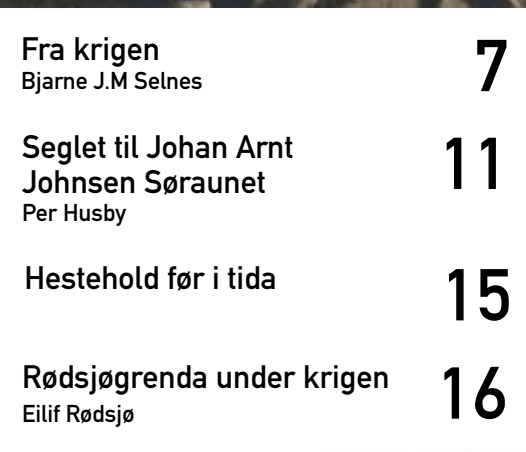
Ansvarlig redaktør: Tore Otterstad

Utgiver: Stjørna Heimbygdslag / stjorna.no

Grafisk utforming ved
Jan Terje Hellemsbakken / hellemsbakken.no

Trykt hos Skipnes AS
ISSN 1893-1928

Innhold i denne utgaven

Kveitefiske i Davisstredet ved Grønland

- også om Bernhof Hafells forlis og Edvind Larsen

AV BJARNE J. M- SELNES

Bergenserer Balderheim ledet en ekspedisjonen, som gikk ut på å fiske kveite ved Grønland. Den startet i 1920-årene og varte utover i 30-årene. Flere fra Stjørna og omegn var med på dette fisket, men det er vanskelig å finne ut hvem det var. Dagsposten skriver den 12/4-1935, at det er flere yngre menn herfra, i likhet med tidligere år, som er med på kveitefiske ved Davisstredet.

Georg Bernhof Hafell, var født 21. juli 1901. Han ble gift med Berit Agnes Bjørkvik i Heggvik kirke i 1930. - I sin ungdom var han med Refsnes Notbruk, som hadde båten «Hansy». Senere var han med på fiske ved Grønland. Yrjar Heimbygdslag skriver at det var i 1927. De skriver også at S/S «Helder» ble brukt og at Bernhof var båtfører, og Balderheim ledet ekspedisjonen. - Dette laget har mange bilder fra fisket ved Grønland.

Dagsposten skriver 17/5-1943 at Bernhof var med «Helder»-ekspedisjonen i flere år og overvintret også på Grønland. - Åse, hans datter, sier at den siste turen han var med var i 1939.

Bernhof var kjent som en vant sjømann og var også en tid i utenriksfart, bl.a. til England. Han var en dyktig fisker, og drev fiske på hjemtraktene med forskjellige fangstredskaper.

Torsdag 13. mai 1943 dro han alene på sjøen fra båtstøa ved Dala-brygene for å trekke line. Men han måtte gi opp å ta opp fangstredskapet alene, da det røk opp til sterk storm fra vest, og på tilbaketuren kullseilte båten og Bernhof omkom, skriver Dagsposten. Dette hendte et godt stykke innfor kaia i Refsnesdalen og mellom Dalaøra og fyrlykten øst for Stiklesteinan. Folk i land så hendelsen, og en båt med tre mann dro ut for å yde hjelp, men Bernhof var borte. Det ble satt igang sokning, men han ble aldri funnet. Den «synske» mannen Emil Knutsen i Trondheim ble også kontaktet. Han sa at han «så» at Bernhof hadde havnet un-

der en berghylle og var umulig å finne, forteller Åse. Hun forteller også at hennes mor så forliset fra loftsvinduet hjemme på Solvang. Hans båt ble funnet igjen ved Grønskjera i Sørfjorden. Det ble en slektning fra Råkvåg som tok seg av båten, og senere solgte den. - Bernhof ble bare 42 år gammel, og etterlot seg hustruen Berit Agnes (1910-2006) og to mindreårige døtre, Bjørg på 12 år og Åse på 6 år.

Bernhof Hafell. (1901-1943.)Foto: Johan A.N.Selnes, arkivnr. 190.

Bernhof Hafell. (1901-1943.) Foto: Johan A.N. Selnes, arkivnr. 190.

Agnes og Bernhof ved heimen i Hafella. Huset ble flyttet til Dahlen i 1936, og fikk navnet Solvang. Foto: Utlånt av Åse Hafell Evjen.

Tre sjømenn på fangstbåten. Bernhof til venstre. Han holder en pusekatt! Foto: Utlånt av Åse Hafell Evjen.

Mannskapet på fangstbåten. Bernhof står der Åse har satt et kryss. Foto: Utlånt av Åse Hafell Evjen.

Utsnitt av kart, der Bernhof forliste i 1943. Foto: Bj. S.

Tre personer ombord på fangstbåten ved Davisstredet. Edvind i mitten. Foto: Fikk bilde av Edvind.

Karl Edvind Larsen (1902-1984) fortalte at han også var med på kveite-fiske ved Grønland. Han fortalte videre at han var uheldig og falt i sjøen, men klarte å komme seg opp igjen, da han kunne svømme. De fisket godt og tjente visst bra, for da han kom tilbake kjøpte han radio og grammofon. Dette var antagelig i 1935. Grammofonen var av merket Columbia og han hadde den helt til 1943, da han solgte den og platene til Arnold Selnes. Han hadde den til 1949, da en fra Bugta eller Fevåg kjøpte den. Edvind hadde flere grammofon-plater, men det var spesielt en plate som han likte godt. Det var Sørlandsminner, med musikk av Hans Eriksen og sang av Herbert. -

Edvind drev også endel med fiske på hjemlassen, og han hadde visst to små motorbåter etter krigen, som han hadde liggende fortøyd i Djupvorpa. Han rodde tidt og ofte dit for å øse båtene. Den ene båten hadde registrerings-nummer ST 84 SN og het «Kvikk». Den var på 27 fot og hadde en motor av merket Skandia på 5 HK. Denne båten brukte han omkring 1947. Min eldste bror, Håkon, fortalte at han var med Edvind på drevet en natt, og de fikk flere kasser med sild, som de gikk til Råkvåg og solgte. -

Senere hadde Edvind tatt ut motoren fra en av båtene, som han brukte til å dra treskverket med. Husker han en gang var hos min onkel Martin i Gangstøa og tresket, og brukte denne motoren. Fra hvilken båt denne motoren var tatt, vet jeg ikke. Når noen spurte Edvind hvordan denne motoren var, svarte han at den var grønn! - Edvind var

abonnet på avisen «Fiskaren» i mange år. Etter Edvinds tid ble motoren fraktet fra Åsen og ned til fjæra i Gangstøa og delvis gravd ned. -

Jeg mener å ha hørt at den ene av båtene til Edvind, sank i Djupvorpa. - Jeg kontaktet Odin Strand, som er kjent i Djupvorpa. Han forteller at han tviler på at en av båtene til Edvind sank i Djupvorpa. Men båten til hans far, Kristian Strand, sank i Djupvorpa i 1958, og at den aldri ble hevet, sier Odin. Båtens navn var «Småen», og hadde registrerings-nummer ST 76 SN. - Jeg husker ikke når, og i hvilken anledning, men Edvind sa engang: «At den lå godt der den lå!» Men hvilken båt siktet han til?

Edvind fortøyer båten sin i båtstøa. Djupvorpa i bakgrunn til høyre. Foto: Bj. S. 1965.

Nøytralitetsvakt ved Brettingen

SKREVET AV INGER-LISA LILLEMO

forbindelse med at det er 75 år siden krigen sluttet fant jeg et intervju med Dagrun Nygård som jeg syntes var veldig interessant.

«Dagrun var født og oppvokst på Størseth i Hasselvika, hun har fortalt en del fra krigen og okkupasjonstiden 1940 – 1945 slik hun opplevde det. Hun var fra en middels stor gård og var 15 år og skulle konfirmeres den høsten.

Utover morgenen den 9.april kom det fly og slapp bomber over Hysnes. Folk som bodde ved Hysnes kom strømmende langs veiene og de fikk komme inn hos dem. Senere flyttet de opp til setra ved Kjerravatnet for å være trygge. Der var tre små rom, stue, kjøkken og spiskammers. De var 27 mennesker der. Om dagene gikk de voksne ned til gården for å se til dyra, men de kom tilbake til setra om natta. Men etter hvert ble det til at de flyttet tilbake til bygda. Dagrun husker svært gode hjemturen. De kjørte med hest og slede over vatnet. Isen var liksom dobbel, og sleden gikk gjennom det øverste laget. Det ble bråstopp. Da var hun redd! Senere flyttet de til fjells en gang til. Det var da franskmenn tok seg inn i Trondheimsfjorden. Da ble det skyting i fjorden, og granater slo ned i nabofjøset. Da fant de det tryggest og dra til fjells.

Dagrun ble konfirmert 1.september 1940. Det var ennå varer å få kjøpt, så hun var godt fornøyd med konfirmasjonsutstyret. Hun fikk sydd kvit konfirmasjonsskjole og blå annen-dagskjole. Men det hun husker best var det ufyse-

lige været som var den dagen. Kirka i Hasselvika var ikke ferdig, så de måtte reise til Føll-kirka i Rissa. De kjørte med hest. Da de kom fram, var de helt gjennomvåte.

Det var vanlig å kjøre med hest, for det fantes nesten ikke biler. I Hasselvika var det to biler, en drosje og så hadde kjøpmann Sannan bil. Det var også en buss, men den var i Stjørna. Han Otterstad kjørte bussrute fra Fosnebåten. Under krigen ble det ikke bensin å få kjøpt. Da bygget Otterstad motoren om til gassgenerator. Han fyrte med knott – det var older som var kuttet i små biter. Midt på veien måtte han stanse for å gå ut og fylle på knott. Da brummet han fælt.

Det første året var det bra tilgang på mat. Det var mulig å få kjøpt en del på butikken også. Dessuten dyrket de mye på gården. Det var mange folk på gården, og det bodde også tilflyttede folk fra Hysnes i perioder, så det trengtes mye mat. Men etter hvert ble det kontroll på alt de produserte på gården. Forsyningsnemnda kom på besøk med jevne mellomrom for å telle både husdyr og jordbruksprodukter.

Så var det en gang at han far hadde noen sauer og en gris som han ville gjemme unna da forsyningsnemnda kom. Sauene ble gjemt i høystålet, der hadde de godt med mat, så de var stille så de ble ikke oppdaget. Verre var det med grisen. Den plasserte far i fraukjelleren. Det ble min oppgave å passe på at den hadde nok mat så han ikke ga fra

seg en lyd. Det gikk bra. Dagrun forteller også at de hadde hemmelige rom i kjelleren og under stabburet, der de gjemte bort poteter og grønnsaker.

De dyrket korn som de fikk malt på kverna inne i dalen. De dyrket flere sorter korn, men det var ikke godt mel å bake brød av. Dessuten hadde de ikke gjær, så de måtte heve deigen med surdeig. Brødet ble ofte dårlig stekt inne, så skorpa hang løst rundt. Når de begynte å skjære i brødet, var det det ofte en tung klump deig midt i brødet. Ellers var det mye sild, fisk og poteter som var maten. Men de levde bra. Mor drøyde smøret ved å blande det med kokt potet og melk. Det var margarin de blandet ut, for smøret de lagde selv, måtte de levere.

På gebursdager prøvde de å få til bløtkake. De bakte av det melet de hadde og blandet med potet. Finmel fikk bare de som var syke. Det var også vanskelig med sukker, men de brukte sakkarin. Det smakte søtt, men var litt bittert. Kremen var laget av skummet melk. De kalte den for surrogatkrem.

De laget også kaffe-erstatning. Det var brent bygg og erter som siden ble malt. Far dyrket tobakk, for rasjonen han fikk, var altfor liten. Tobakksplanten var litt stor og hadde nydelige blomster. Når den var utvokst, ble den høstet og hengt opp til tørk. Men så skulle det lages en saus på før den kunne brukes. Noen oppskrift hadde de ikke, så de måtte bare prøve seg fram. Det luktet fælt, men far fikk seg en blå.

Det var ikke lov å arrangere fester, men ungdommen fant på råd. De fant seg en grasvold eller et annet flatt sted og der danset de etter den musikken de klarte å få til. Hadde de trekkspill var det flott, men munnsspill var også brukbart. Det hente også at de spilte på kam. Ei slette ved Sørvikvatnet var svært populær som dansested. Noen sto vakt for å se om det kom tyskere. Hvis de så noen, ble det gitt tegn, og ungdommene forsvant. Så fant de seg et nytt sted der dansen kunne fortsette.

Dagrun forteller at det hendte at hun danset skoene av seg. Det kom av at de hadde sko som var laget av papir eller fiskeskinn som hadde tre-såler. Disse skoene tålte ikke så mye, spesielt hvis de ble våte. Da måtte hun spasere hjem på sokkelesten. Det var mye fin ungdom som prøvde å gjøre det beste utav ei vanskelig tid. Dagrun sier at hun mistet sine muligheter til utdanning på grunn av krigen. Foreldrene syntes hun var alt for ung til å reise til Trondheim, slik som tida var. I Hasselvika var det bare folkeskole, der gikk hun i åtte år. Hun har hele livet savnet mer utdanning. Slik var det for mange unge under krigen.

Det var fangeleir på Sørviknesset for krigsfanger fra Serbia. De så fæle ut. De hadde nesten ikke klær, bare filler, de var like tynne som de en ser på TV i dag i fangeleirer. Folk i bygda prøvde å stikke til dem matpakker. De stakk pakker under gjerdet, eller kastet dem over. Til takk fikk de små ting som fangene laget. Dagrun forteller om ei eske hun fikk. Den var laget av en blikkboks, fint uthamret og med et flott mønster på lokket. En gang de var på kaia, kom det ei sildtønne til fangene. De kastet seg over innholdet, spiste silda hel uten å rense den. Bare spolen var igjen. Det var fælt å se folk som var så sultne at de spiste hel urensset sild.

Under krigen fikk vi bare kjøpt dårlig B-såpe. Den var nesten som leire og den skummet ikke. Mange kokte såpe selv. De tok fett av innvollene til slakta dyr og laget såpe av. Oppskriften var: 3 kg fett, 7 l vann og 1 kg kaustisk soda. Dette kokte de i ei stor gryte i mastua. Når det hele var avkjølt kunne de skjære opp såpestykker. Mor laget også fin såpe. Da kjøpte hun lavendel på apoteket og hadde i. Hun brukte også finere fett når hun laget slik såpe. Den luktet herlig, men mor passet på så ingen fikk bruke slike såpe unødvendig. Folk måtte lage det meste av det de hadde bruk for. De spant garn, strikket og vevde. Slik skaffet de seg klær, for det var svært lite eller ingenting å få kjøpt etter hvert.»

Slik var det nok i Stjørna også. Hit kom det folk fra både Hasselvika og Fevåg ved krigens begynnelse. En årsak til det var jo at tyskerne tok kommandoen over Hysnes Fort allerede den 9.april. Min mor var fra Fevåg og flere av hennes søsken med familie kom til Sørfjorden hvor hun bodde, og var der en tid.

Fyrstikkeske fra krigen. Foto: Bj.S.

Fra krigen

AV BJARNE J. M. SELNES.

Forbindelse med at det er 80 år siden 2. verdenskrig startet her i Norge, kom jeg til å tenke på noen setninger som folk klekket ut sammen med en fyrstikkeske under krigen. Det var vel et tidsfordriv å finne på slike ting i det triste tiden. Hvem som lagde disse setningene vet jeg ikke. Fyrstikkeskene var tydelig merket med NITEDALS den gangen, og de tenkte ut et ord på hver bokstav, enten forfra eller bakfra slik at de fikk følgende tre setninger:

1. Forfra: Nygårdsvold Ilte Til England, Da Adolf Landsatte Soldater.
2. Bakfra: Slik Løper Alle Damer Etter Tyskerne I Norge. (Som hesten på esken.)
3. Bakfra: Satan Lovte Adolf Døden, Etter Tyskerne Inntok Norge.

Krig i Stjørnfjorden i 1940

AV TOR STALLVIK

Richard Thomas Partridge var fødd i London 10. oktober 1910. Han voks opp i ein middelklasse-familie. Han vart sendt til Eastbourne College som 12-åring. Som 17-åring hadde han lyst til å velje ein militær veg. Han vart einig med faren og rektor ved colleget at han skulle ta Cicil Service Examination i Royal Navy eller Royal Marines. I 1929 vart han utnemnd til Probationary Second lieutenant in the Royal Marines.

Sist på året i 1932 var han stasjonert i RM Barracs, Chatham. Det gjekk berre kort tid før han vart utnemnd til RM subaltern (under kapteins grad) på HMS Hermes som var stasjonert i China. Skipet Hermes var verken krigsskip eller cruiser, men ein flyfraktar. Her utvikla han si interesse for flyging, og han starta raskt med å spesialisere seg som pilot. Berre eit halvt år seinare segla skipet til England. I september 1933 starta flygekarrieren som vara til 1950.

I dei neste fem åra kvalifiserte han seg som pilot og i mai 1939 kom ei melding til RM Barracs at kaptein R T Partridge vart kommandert til å utføre luftoppdrag frå no av. Da krigen vart erklært den 3. september 1939, befann han seg ved the Royal Naval Air Station som pilot, og han vende aldri tilbake til andre RM tenester.

Ved krigsutbrotet var flytypen Blackburn Skua den mest moderne maskinen i the Fleet Air Arm Inventory. Flytypen kom i frontlina i november 1939 og etter ein kort og

ærefull karriere, vart det plassert i andre-line operasjonar i august 1941. Partridges første luftangrep var mot kryssaren Königsberg i Nordsjøen utafor Bergen. I april 1940. 27. april var tre Skua bombefly på jakt etter eit tysk bombefly Henkel. Partridge greide å komme på skotthold og fekk inn ein fulltreffar. Mens dei såg røyk komme ut av Henkel-maskinen, stoppa motoren på Skua-flyet og han styrte seg ned på eit snødekt vatn i Breidalen ved Grotli.

Den første operasjonen Partridge deltok i i april 1940. Etter maleri av C E Turner

Det som no hende er nesten for dramatisk til å vere sant. Partridge og co-piloten vassa i halvmeteren med nystø og fann ei fiskarbu der dei tok inn. Etter ei stund tykte dei dei hørte nokon utafor. Dei smaug seg ut og hadde skytevåpenet i posisjon. I staden for å skyte på kvarandre, signaliserte dei ifrå begge sider kven dei var. Heinkel-bombaren hadde krasjlanda ikkje langt unna dei, og av mannskapet på fire var ein død. No viste dei seg som siviliserte soldatar, dei helste formelt på kvarandre og bad dei inn i bua. Saman tok dei seg ned til Grotli høgfjellshotell, der tyskarane vart tekne til fangar, medan Partridge kom seg ned til Åndalsnes og i fartøy over til England. Historia ved Breidalsvatnet vart gjenskappt i ein spelefilm.

Partridge avga rapport til Churchill og vart kommandert ut på nytt tokt etter berre eit par veker. Målet for Skua-skvadronen skulle no vere krigsskip stasjonert i fjorden utanfor Trondheim. Her var fleire Skua bombefly i dramatisk nærkamp med tyske bombefly. Klokka 5 morgonen 13. juni vart Partridges fly skote ned i Stjørnfjorden ved Grønnskjera innafor Bessholmen. Partridge fekk utløyst fallskjermen, men co-piloten/navigatøren Robin Bostock vart med flyet ned og omkom.

Major Richard Partridge gav ut ein biografi i 1983 der han skildrar dei dramatiske hendingane svært detaljert.

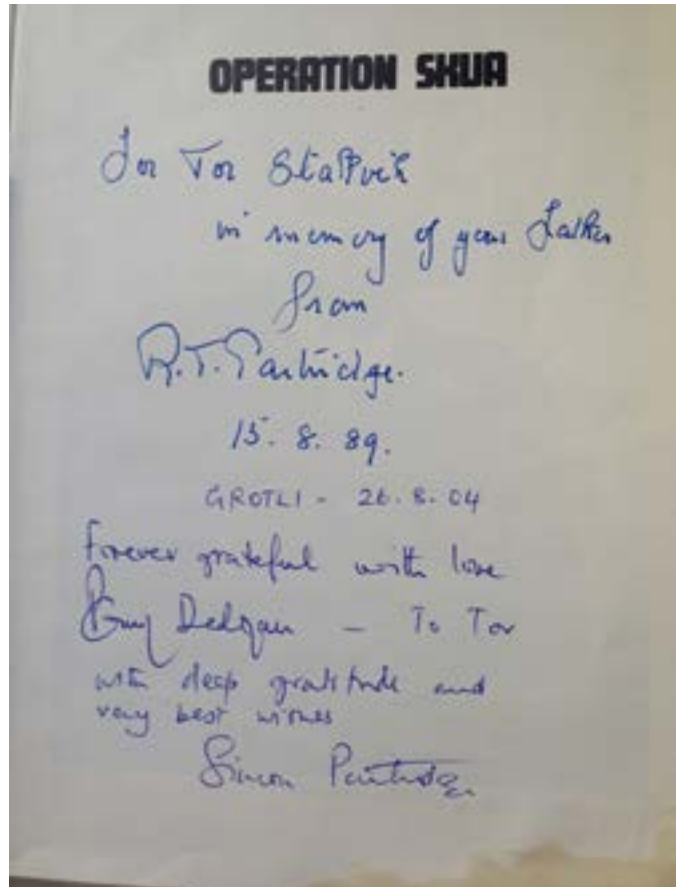
«Eg hadde svømt i om lag 20 min, og vart meir og meir sliten, og stranda som eg styrte mot syntest å ligge like langt borte som tidlegare. Sjølvopphaldingsdrifta er ein sterk inspirasjon, og eg rekna med at eg kom til å svømme heilt til eg ikkje greidde meir. Brått hørte eg lydar som likna

på åretak. Eg keik over skuldra og såg ein robåt på veg mot meg. Eg var alt for utkjørt til å kjenne på noko eg burde ha kjent, som glede eller letnad over å ha vorte berga til slutt. Eg var mentalt og fysisk tappa og utkjørt, og eg mistenkte eg endatil var i djup sjokk. Båten kom kvikt opp på sida av meg og eg vart gripen i armane og bukselinninga, dregen inn i båten av to menn, lagt fort ned i båten og heilt dekt av ein presenning. Som eg låg der, gispande og skjelven i mørkret, sansa eg at båten rodde mot stranda. Båten tok land, eg vart pakka fram, hjelpt ut og halvt baren, halvt dregen til ei stualån tett oppi bakken. Eg hadde vorte berga av to norske fiskarar, vel vitande at alt som rørte seg på land eller i sjøen låg ope for maskingeværregn frå lufta. Til desse to galante karane skylder eg utvilsamt livet mitt.

Mitt minne om dei neste 48 timane er vage og tåkete. Eg kan hugse eg vart avkledd og gnidd nede på kjøkkenet og vart påkledd lånte plagg, mellom anna ei strikka luskoft. Eg kan hugse at eg vart undersøkt på eit legekontor for brekte bein eller anna skade, men hugsar ikkje korleis eg kom meg dit. Han bandasjerte det forbrente ansiktet mitt og gav meg varm drikke frå ein kopp med sugerør, etter som leppene mine var smerteleg såre. Eg trur det må vore denne legen som bestemte at mitt nærvær måtte rapporterast til tyskarane, slik at eg kunne få korrekt medisinsk behandling. Heldigvis, da cockpiten gjekk opp i flammar, hadde eg kjørebrillene på, og det berga augene mine. Så, unnateke det forbrente ansiktet, var eg i forbausande god fysisk kondisjon og hadde ei lang og fredeleg natt på gården.

Neste dag kjørte ein bil inn på tunet med tre tyske soldatar, og eg vart teken hand om av dei og kjørt av garde. Det var starten på fem år (minus ein måned) som krigsfange.»

Dei to fiskarane som berga han i fjorden og rodde han inn til fjæra i Stallvikbukta, var far og son Emil og Jon Artur Hulsund, som begge drukna året etter. Det var sjukesøstra Marie Ugelvik (gift Stallvik) som først stelte det forbrente ansiktet og Torfinn Stallvik som kjørte han til

Helsing frå forfattaren til biografien «Operation Skua»

doktor Jan Sauer i Botngården. Frå gården sende dei bod etter Reidar Hov, som budde 2-300 meter unna, og som dei visste kunne engelsk.

No gjer vi eit hopp fram til august 1974. Ivrigte krigshistorikarar og dykkarar gjennomførte søk i Bredalsvatnet i Skjåk, lokaliserte flyvraket og planla heving av maskinen.

Flytypen Blackburn Skua Fighter Dive-bomber.
Illustrasjon: Emoscopes/Wikimedia Commons

Engelske og norske eldsjeler etablerte ein base på Grotli Turisthotell og skua-flyet vart heva til overflata og trekt inn på tørt land. Med på heile ekspedisjonen var kaptein Partridge.

Eitt år seinare, 25. oktober 1975 får Richard Partridge eit brev frå München. Brevskrivaren var Horst Schopis, piloten på Heinkel-bombeflyet som vart skote ned av Partridge over Breidalsvatnet i 1940! Han hadde fått informasjon om flyhevinga og filminga året før og no hadde han eit ønske at dei to skulle kunne møtast under fredelige former. Det vart ei tid med brevveksling før dei møttest i London. Lunsjen vart ein suksess, Partridge skildrar situasjonen slik: Her var vi to, småpratande vennleg saman og vi likte kvarandre, trass at vi første gongen vi møttest gjorde vårt ytterste med å drepe kvarandre. Vi var samde om at i ei sivilisert verd må internasjonale konflikter løysast ved konferansebordet og ikkje ved krig. Men både Horst og eg hevda at vi ikkje var pasifistar og ville kjempe igjen for heim og fedreland dersom vi vart angripne. Lagnadshjulet hadde brukt lang tid på ein full sirkel for både Horst og meg og det er godt å kunne vere i stand til og skrive ut ein lykkeleg slutt – frå fiende til venn.

Flyhevinga ved Grotli vart breidt referert i avisene. Tre månader seiare, 28. nov. 1974 får Major R.T.Partridge brev frå Reidar Hov i Drøbak. Han skriv:

Lat meg først fortelje at årsaka til at eg skriv til deg, er ein reportasje i Aftenposten med overskrifta. Stillfaren brite avdekkjer flykamp. Ein journalist frå avisa hadde møtt deg på Grotli, der du assisterte med å heve eit fly som du vart skote ned i under krigen i Noreg i april 1940. I reportasjen fortalde du du også hadde vorte skoten ned ein gong til over Trondheimsfjorden, og at du rett etterpå vart teken til fange av tyskararne. Det hende 13. juni 1940.

Eg kunne nesten ikkje tru mine egne auge da eg las

Partridge og Torfinn Stallvik granskar flyvraket

dette, det var ikkje tvil lenger. Det var den same piloten som eg hadde møtt same dagen. Og at han hadde overlevd krigen og fangenskapen!

Lat meg få lov til å nemne fleire detaljar frå sommaren 1940. Eg budde på nettopp den plassen der dette hende. Tidleg om morgonen den 23. juni vart eg vekt av skota frå eit fly som stauk rett over hovudet mitt. Resultatet av kampen var at eitt av dei to flya vart truffe og tok fyr. Eg kunne sjå korleis det skadde flyet styrta som ein brennande fakkell rett mot sjøen og ein svart fallskjerm sokk sakte ned mot fjorden.

Nokre timar seinare fekk eg telefon frå nabogården som sa dei hadde ein skadd engelsk pilot der. To fiskarar hadde plukka han opp og frakta han dit i ein robåt, etter som dei trudde at tyskarane enno ikkje hadde komme til plassen. Folka på gården (gården er Stallvik) hadde varsla meg da dei visste at eg kunne engelsk. Og sjølv sagt gjekk eg bort dit.

Da eg kom til gården hadde du nettopp komme frå doktoren og var bandasjert på grunn av skadene du hadde fått. Eg kan framleis hugse kva du spurde meg om da vi snakka saman, og som eg prøvde å svare på.

Eg må berre få nemne det djupe inntrykket du gjorde, den roa og sjølvkontrollen du viste på trass av den alvorlege situasjonen du var kommen i. Seinare fekk eg vite at same dagen hadde tyskarane lokalisert deg og teke deg til fange.

Første august 1978 har Fosna-Folket ein reportasje om at flyet var lokalisert. Per Skaugstad, ein ivrig hobbydykkar og krigsminnesamlar, hadde saman med Orkla undervannsklubb funne flyvraket på 12 meters djupn. Dei hadde kontakta Reidar Hov og fått peikt ut omtrentleg posisjon. Flykroppen var ein god del øydelagt men vingekonstruksjonane var i god stand, motoren låg oppå propellen.

Skaugstad fekk lagre nokre av restane av flyet på brygga i Stallvika. Han hadde varsla både Uttrøndelag politikammer, Forsvarsmuseet og Norsk flyhistorisk museum, men fekk nok ikkje løyve til å hente opp meir av vraket.

Brevvekslinga mellom flygepiloten og Reidar Hov resulterte i at Richard Partridge kom på visitt i 1986 til strøka han vart skoten ned. Han fekk sjå att fjære dei rodde

Partridge i Stallvikfjæra der karane frå Holsundet rodde han inn etter nedskytinga.

Richard Partridge og Torfinn Stallvik i Stallvika i 1986.

færingen inn til, restar av flyet og huset han sov i eit døgn. Far Torfinn kunne ikkje engelsk, men han og Partridge oppnådde ein fin kontakt som vara livet ut. Partridge døde i 1990, far Torfinn i 1989.

I 2004 markerte gruppa som heva Skua-maskinen i Breidalsvatnet 30-årsjubileum. Eg var invitert til den samlinga, og der fekk eg først helse på sonen og dottera til Partridge, Simon og Penny. På Grotli hadde gruppa fått sett opp ein rekonstruert cockpit av flytypen. Her møtte eg og for første gong piloten på det tyske Heinkel-flyet. Han levde til 2011 i sitt 99. år.

Deler av gruppa vart med til Trondheim på andre markeringar og søskena Partridge vart med til Stallvika og fekk trø i faren sine fotspor, både fjæra, rommet vi lagra nokre flydelar, loftet han sov i ei natt, og Sauer-huset i Botngården.

Simon Partridge og Tor Stallvik i cockpit-modellen av eit Skua-fly på Grotli i 2004. Dei held eit fotografi av fedrene sine som møttest i 1986 i Stallvika.

Lydia Kvammen, enka etter Johan Arnts sønn Johan Alfred, med datteren Svanhild Fredriksen og Johan Arnt. Privat bilde.

Seglet til Johan Arnt Johnsen Søråunet

SKREVET AV PER HUSBY

Segl er et eiermerke som ble brukt på samme måte som ei underskrift. Det kunne også brukes som stempel for å sikre at en konvolutt eller mappe ikke kunne åpnes uten at det var synlig. Selve seglet kunne være en plate eller sylinder.

Som en ser av bildet står forbokstavene i navnet til Johan Arnt inngravd i seglet. Han kalte seg til vanlig Johan Arnt Nyland. Når seglet ble brukt tok en segl-lakk og varmet den med flamme slik at lakken dryppet ned på papiret og klemte så seglet ned i lakken så inskripsjonen kom fram.

Johan Arnt Johnsen 1850-1942 var sønn av John Andersen Søråunet og Marit Andersdtr Fiksdal. Han overtok gården Nylandet etter sin halvbror Andreas Johnsen Søråunet. Gården var fradelt fra gården Søråunet østre, og halvbroren hadde bygd opp husa der. Andreas var gift med Inger Andreasdtr Fiksdal søster til Johan Arnts mor, Marit, og de hadde ingen barn.

Johan Arnt ble gift med Sofie Odinsdtr Turbekkmo. De fikk barna Johan Alfred 1899-1926 og Inger 1902-1983. Johan Alfred døde

av hjertelammelse og spanskesyken. Inger ble gift med Elias Skoglund, og de overtok Nylandet etter Johan Arnt. Johan Arnt var en dyktig gårdbruker og var mye med i styre og stell. Blant annet av han leder for fattignemnda.

Bilde av Segl fra Alfred Skoglund (Oldebarn av J. A. Nyland)

Kvinnfolkarbeid

SKREVET AV INGER-LISA LILLEMO

Det har vært lite skrevet om husmora eller kvinnenes arbeid i dette bladet så det burde vi kanskje gjøre noe med.

Melking for eksempel, det var kvinnenes arbeid. Det var mange gårdbrukere som ikke kunne melke, og jeg har hørt at hvis kona ble syk eller døde, ble buskapen solgt. Å bære vann var også kvinnearbeid. Det var behov for store mengder vann, og dette måtte ofte bæres lange veier. Hver ku trengte omtrent 30 liter vann pr dag. Ei bøtte tok en 16 – 17 liter, og bøtta var tung i seg sjøl. Til sammen kunne børa på et børtre komme opp i 60 kilo. Det trengtes også vann til matlaging, og til personlig hygiene. Det var vanlig å vaske seg hver lørdag – muligens noe oftere for kvinner. Vannbehovet til oppvask varierte etter hva man hadde og brukte av tallerkener og bestikk. Gulvvask varierte i hyppighet fra hver lørdag til to ganger i året. Det ble aldri brukt mer vann enn høyst nødvendig. Kvinnene fikk innprentet at «den som itj kain spar på ve og

vatn bli itj bergan.»

I ei fortelling fra Stjørna heter det: «Mamma var alene med oss store deler av tida, for far var på veiarbeid. Helt i Roan og der borte. Mor måtte klare alt selv, ha inn ved og bære vann. Hun måtte gå et godt stykke etter vann og bære det på børtre, og da sto vi ungene i vinduet og så etter henne. En dag kom hun ikke tilbake, vi sto der og venta helt til det ble mørkt, og alle var veldig redde. Da kom hun, gjennomfrosset med frosne klær, da hadde hun falt uti vannet.»

I husmannsheimene kunne det være smått stell, og særlig var det mange som hadde det vanskelig dersom husmannen ikke hadde noen attåtnæring i tillegg til jordbruket. Attåtnæringene til husmenn var den viktigste kilde til å få penger inn i husholdet. Vanlig attåtnæring var fiske, skogsarbeid, skomaker- og smedarbeid. Husmannskonene var ofte rundt om på gårdene og bakte flatbrød og lefse.

Kostholdet var for det meste sild og fisk. Flesk eller kjøtt var det bare i helgene og knapt nok det. Til frokost var det mest kake, som alltid var heimbaka, eller varm melk på grøt fra kvelden før. Til kvelds var det som oftest grøt, vassgraut av byggmel med melk til.

Når det ble tid for slakting på storgårdene var ofte husmannskonene med og hjalp til. Det var mye arbeid som skulle gjøres så det var kjekt med ekstra arbeidshjelp. Slakting av husdyr skulle skje «på voksende måne», da ble både kjøttet og flesket drøyere. Det ble slaktet storfe, sau, geit og gris. Hestekjøtt var ikke vanlig kost. Alt på dyret ble nyttet, blod, innmat, innvoller (tarmer og vom), fett og rundt innvollene (til matfett, vognsmurning, råstoff til lystøping og såpekoking), klauvfett (smurning til klokka og symaskina). Man kunne lage alt mulig av grisen, pølse, leverpostei ,

Spør i vatn

Du leitar etter kvinna sine spor gjennom tidene. Leit i vatnet.

Leit i alle tårer som har rent fra tålige auge.

Frå fortvila auge, frå oppgitte og trassige auge.

Ja, frå hatefulle så vel som elskande auge.

Leit i alt vatnet som har rent gjennom hendene hennar.

Når klæde vart tvetta i vaskestampane.

Sulka på ny og tvetta i stampane om att og om att.

Leit i alle reinvassbyttene ho bar i åket.

Leit etter spora i alle oppvaskbaljene. I alle golvvaskbyttene.

Leit i vatnet ved alle skyllesteinane, ved elver og grøfter.

Ja, leit i vatnet som har rent gjennom hendene hennar.

- Kanskje finn du ditt eige andlet.

Kari Bakke.

▲ Lovise melker (146). Tegnet av Kåre Bromstad fra Sørfjorden på 1930-tallet.

innmatpølse osv. Det gikk ingen ting bort. Det ble laga blodpølse med helgryn og kanskje rosiner i, og blodpannekaker. Det ble saltet ned kjøtt og flesk, og det ble laget spekeflesk. Noe ble malt opp til kjøttdeig og stekt opp som kjøttkaker som ble hermetisert. Av hodet ble det laget sylte for «det er jo hausylta som e god!» Både ørene, labbene og spelen ble rensset, kokt og lagt i saltlake. Syltelabber og grisører med god varm potet var kjempegodt. Det var som oftest bestemor som spiste spelen hos oss. De kunne også koke sodd på spelen, og det ble like god kraft som oksehalesuppe. Nå for tida er grisene mindre, en skikkelig gris måtte være opptil 150 kg. Det skulle være en to-tre tommer flesk på ryggen, for det var tilbehør til så mye, blant annet til potetball, pannekaker, fiskball, sildball og til saltfisen. Det ble nesten stekt flesk hver dag.

«Det verste æ vest, var når en mått rot i blodet. Det var ofte barnarbeid, det va itj nå bønn, nei! Æ kjent korr kvalm æ vart av det varme blodet, og det spruta på fingran. Og du mått rot og rot, ellers levra det seg. Det va itj nå arti, nei... men likvel åt vi blodmaten, det va helst dagen etter. Da åt vi blodpannekaker og blodpølse med steika flesk og sirup atåt.»

Ingeborg Aune, Anna Strand og Klara Fenstad

Husmødrenes glanstid var de første tiåra etter andre verdenskrig. Husmora hadde ansvar for mann, barn, hus og heim og alt som det omfattet, deriblandt matlaging. Gjennom husmorskolen fikk de unge kvinner solid faglig bakgrunn for sin gjerning. De fikk lære husstell, fjøsstell, håndarbeide og økonomi. De var gjerne delt i tre grupper med ulike plikter. Kjøkkengruppa laget mat til alle på skolen. Bakst-gruppa bakte brød og kaffebrød, noe av kaffebrødet ble servert til kaffen hver dag etter at skoledagen var over, og resten ble frosset ned til senere bruk. Etter hver matlaging og baking ble målerne på komfyren sjekket for å se hvem som hadde klart å bruke minst strøm. Strømforbruket hadde innvirkning på karakteren. Den tredje gruppa, handarbeitsgruppa, hadde i tillegg til å drive med forskjellige typer handarbeid, også ansvar for fjøsstellet morgen og kveld. De fikk være med på alt i fjøset, og lærte å melke kyrne. Elevene var ei uke om gangen på hver gruppe.

I tillegg fikk elevene lære å lage til festmiddager med mange gjester. Da fikk elevene også øve seg i vertinneplikter, og fikk ønske gjestene velkommen til bords og lese opp menyen.

Anna Strand og Klara Lillemo

Et blikk i kokekunstens mysterier eller: Der hvor livet er herlig og maten herligere.

Først serveres følgende supperetter:

Risengryns melkevælling og gule erter.

Suppe kokt på svinerygg og oksehale

- for om hverdagscreme er ei å tale.

Og kjernemelksuppe og brændesnude

- ja, trondhjemsuppen var som kokt for Gude.

Medens vi drikker lærerinnens skål

- bringes på bordet flyndre og ål

Hvitting og småsild og makrell i fleng

- rokeforesild og fiskegratin.

Hummer og krabbe og ørret så mør

- stuede reker og «låkkå» og «rør».

Tallerkner skifte og atter på bordet

- bringes kjøttretter mange og store.

Kalvekarbonader og kjøttfarce

- beaf a la labskaus og oksefile

«Bortløpen hare» og «kålblade fylde»

- «kjøtt i mørket» og grisesylte.

Ænder og kalkun med stuede næper

- serveres sammen med «Magnum bonum» poteter.

Kålrabistappe, russiske erter og kål så sur

- jeg spiser sammen med høns og tiur.

Maten må sies å være en konge verdig og jeg

- ja, jeg er kortsagt ferdig

Men damene de er atter på pletten

- med den vesle theskeen og asjetten.

I dessert er jeg ikke bevandret videre

- men den første rett er visst «arme riddere»

Så kommer fløtepudding, vær du sikker,

med berlinerkranse og pumpernikker.

Appelsinfromagen den går så lett og etterførges av en æpleomelett.

Til slutt kommer hvad best jeg liker,

det er «tilslørte bondepiker.»

Avslutningsvis skal vi høre om arbeidet på gården gjennom året. Melking og fjøsstell var kvinnearbeid. Bare noen få menn kunne melke. Det var gjerne de som hadde vært i

Amerika og jobbet på farm og lært det der.

Før våronna måtte man sørge for å bake flatbrød så man hadde hele året. Noen steder bakte de to ganger om året, andre steder bare en. Flatbrød var på bordet til alle måltider, så det måtte være rikelig. Hverdagsbrødet ble bakt av havremel og vann. Man bakte i flere dager og satte stabler med flatbrød på hylla i buret.

Fastelavensmandag var vanlig fridag for tjenere og ungdom. Da fikk de arbeide hos seg selv eller gå på besøk. Dagen var også basardag, og det var vanlig at tjenerne også samlet seg her. En gammel skikk er det med boller og laup til fastelavenshelga.

Feittirsdag var det ekstra god og kraftig mat. Det ble kokt kjøtt og flesk, og hadde man kjøtttrull og mårpølse å ta med, var det fint. Som et ekstra måltid den dagen laget de «Mill» (mølje). Det var tynnbrød brukket i småbiter i et fat, overøst og bløtt i kjøttkraft. Ble spist med sirup på.

I påska ble det brukt rikelig med egg, for da hadde hønene begynt å verpe. Eggene ble servert både kokt, stekt og i pannekaker. Skulle noen påskjønnnes for ei håndstrekning, fikk de påskeegg.

På våren var det våronn og saueklipping, deretter kom torv-onna. Torva ble tatt opp etter våronna, og alle gårdens folk og husmennene hjalp til. Det var for lang vei heim til måltidene, så man hadde med seg mat og var borte hele dagen. Grøt, tjukkmelk og spekemat var vanlig kost på torvmyra. Torva ble satt i rauker til tørk.

Mellom våronna og slåttonna var det gjerne dugnader. Det kunne være taktekking, kjøring og andre storarbeid. Kvinnene hadde egne dugnader, som oppriving av ull med storkala, vanlig karding og spinning.

Til pinse skulle det ryddes opp etter våronna, og alle

hus skulle flies, også fjøs stabbur og kjeller. Fra langt tilbake var skikken å brenne bål i pinsa. Når arbeidet var unnagjort på pinselørdagen, kom man sammen til dans og moro ved pinsebålet.

Når slåttonna begynte, ble alt annet arbeide satt til side. Det ble lange dager på jorda, og det var godt å ha drikkespannet med. Ei ause sur melk eller saup i drikkevannet ga god tørstedrikk.

Etter alle onnene skulle det serveres onnagraut. Det var rømmegrøt eller risengrynsgrot blanda med rømmegrøt. Alle som hadde deltatt i onnebeidet skulle ete graut.

Det var helt vanlig at alle som kom innom gården skulle ha traktering. Om sommeren ble det brukt mye rømmebunke med sukker og kanel, og ingen måtte gå fra gården uten å bli traktert med et eller annet.

Inne i stuen skulle det heller ikke tennes lys før det var helt nødvendig. De hadde skumringstime eller «skumskott». Det var en hyggestund de brukte før mørket kom på så de måtte tenne lampa. Lyset fra trekkhullet i ovnsdøra kunne gi en liten, fin lysning ut i rommet og skape en egen ro og stemning. Da holdt de opp med arbeidet en stund og døset av. Da ble dagens gjøremål drøftet, og det ble snakket om alt som de ikke kunne ta tid til under arbeidet. Barna fikk høre eventyr og lære barnesanger, og de voksne fortalte de yngre om skikker som hørte gården til. Det var en hyggestund som vi godt kunne ha bruk for i våre dager også.

Jeg husker godt disse skumringstimene fra da jeg var lita, vi kunne ha ovnsdøra litt på gløtt mens oldemor fortalte eventyr. Pappa sa en gang at «det er ingen som har så hardt arbeid som kvinnfolka» og sannelig tror jeg han hadde rett.

Olga Jansen salter smøret

Jeg vil avslutte med et dikt av Ragna Engvik fra Hitra som heter:

Skapelsen

*Da Vårherre skapte husmora, var han uendelig sliten.
Hele uka igjennom hadde han skapt og nå satt han igjen med en masse rester
Og han spurte seg selv: Hva i all verden skal jeg gjøre med alle disse restene,
De er jo en mangfoldighet?
Han strøk seg trett over pannen – og tenkte: Menn har jeg egentlig nok av,
Dessuten er mannen guddommelig og jeg kan ikke skape noe guddommelig
ut av rester. Kvinner burde det ikke være flere av for de er lettsindige og provoserende.
Han grunnet en stund på dette – og han sa: Kanskje jeg skulle skape et menneske
Som er litt annerledes enn de andre? Med dette mangfold av rester kunne det bli et
slags reservemenneske, et menneske som ikke stakk seg fram, men som alltid var der –
og som kunne brukes etter behov?
Og Vårherre handlet raskt, han samlet sammen restene av alle han hadde skapt –
Av pedagoger, leger, prester, rådmenn, psykologer, teknologer, diplomater, politi,
Rester av alt-mulig-menn og alle de andre. Spedde på med kjærlighet, bitterhet,
Underdanighet, opprørstrang, glede, fortvilelse, ansvarsfølelse, likegyldighet,
Utholdenhet, utålmodighet – kort sagt- alle de egenskaper han mente dette
Mennesket burde ha – og så tømte han det hele i en sekk, til slutt slengte han oppi
En liten klype selvfølelse og et par hjertesukk. Så knyttet han for og ristet sekken
Til innholdet ble en seig masse. Av denne massen skapte han så et
Menneske – en kvinne – og han kalte henne husmor.
Og Vårherre så med tilfredshet på sitt verk og sa:
Sannelig sier jeg dere! Dette er det beste jeg har skapt.*

Hestehold før i tida

Et pågående prosjekt som har hatt mange informanter i Sørfjorden og omegn, er en undersøkelse om hestehold før i tida. Mange husker fremdeles hestene som har vært på de forskjellige gårdene i bygda, hva de het, hva slags hesterase det var snakk om, og gjerne historier og episoder som viser at hestene var ganske forskjellige med tanke på lynne og særegenheter. Dette arbeidet er ikke ferdig ennå men vi fortsetter å samle opplysninger og bilder knyttet til hestehold i gamle dager. Det er tydelig at hesten ikke bare var et arbeidsredskap. Folk fikk et forhold til hestene og mintes dem livet ut. (Red.)

Asbjørg Husby og Svarten

Skolen i Rødsjø 1945.

Rødsjøgrenda under krigen

AV EILIF RØDSJØ

Jeg vil fortelle litt om Rødsjøgrenda i årene 1940-45. Det var bosetning på: Rødsjø søndre, Rødsjø nordre, Lilleli og Rødsjøsæter / Granhaugen. På Fjøsnesset bodde det ikke noen, min onkel Petter kjøpte Fjøsnesset i 1939 og var i ferd med å bygge det opp som bureisningsbruk. Det eneste huset der var et sommerfjøs hvor de hadde krøtter. Inntil bolighuset ble ferdig bodde de i skolestua.

De to første krigsårene merket de lite til krigen, men i 1942 kom serbiske fanger som hadde rømt fra Ørland hit. Først fikk de opphold på de fire gårdene Rødsjø søndre, Rødsjø nordre, Rødsjøsetra og Lilleli.

Serberen som kom til Lilleli ble kjørt med lastebil fra nordsida av Bjugnfjorden til Gjølga av Øyvind Grinnen. Derfra kjørte Helge Gjølga (bror av Petters kone, Ågot) ham med hest til Rødsjøen. Fangen var så torturert at kan knapt kunne stå. Arne dro da til Trondheim, til en lege de kjente og fikk medisiner og bandasjer. Serberen fikk godt stell og pleie, men ble liggende i flere uker på gården. Da han etter en tid ble så pass frisk, dro han over til Sverige. Det er usikkert om han kom seg over grensen da ingen har hørt noe fra eller om ham etter dette.

Da serberne som var på de ulike gårdene begynte å bli «husvarme», og begynte å bevege seg mere ute, ble oppsitterne redde for at de kunne bli oppdaget. Dette var i årsskifte 1942-43. Det ble da bestemt at det skulle bygges ei hytte til dem. Bestemor Pauline mente at nordre Kaldhålet (sør for Rødsjøen) var en egnet plass. Hjalmar Rødsjøseter hadde skog der, og han drev vedhogst og hadde hestvei et stykke opp i lia. Dette var for å skjule «trafikken» i forbindelse med hytta. Serberne ble i hytta til 21.mai 1943 da fikk de følge av Ole Lillemo, Hartvik Nettet og Kristoffer Lilleli over til Sverige. Hjalmar Rødsjøseter og Alfred Rødsjø var med og bar mat innover til indre ende av Sleppenvatnet. Der sto en liten hytte hvor de hvilte seg og spiste før veien gikk videre. Hjalmar og Alfred dro tilbake til Rødsjøen. De andre skulle fortsette og hadde beregnet å bruke 10 dager på turen til Sverige, det vil si at de måtte gå ca 4 mil pr dag.

Det var flere hendelser som grep sterkt inn i det daglige liv i Rødsjøgrenda. I 1943 døde min bestemor av kreft etter lang tids sykeleie. Sommeren 1943 brant også seterstua ved Kvennavatnet, og det ble slutten på seterdriften. I 1944 ble

Serberhytta 1943 Foran: Arne K. Rødsjø, John Rødsjø, Peter Pettsjovic.
Bak: Vidore Jovanovic, Olene Rødsjø, Dragotin, Solveig Rødsjø, Meladin Jovanovic

både Klara og Petter på Rødsjø nordre syke av tuberkulose. De ble stelt i hjemmet av resten av familien med noe avlastning fra naboer. Petter døde i april.

Pinsaften 27.mai ble mange i Stjørna arrestert under Operasjon Oleander, deriblant min bestefar Albert og

onkel Petter. Martin Enebakk kom sykklende fra Sørfjorden med beskjed om at flere i bygda var blitt arrestert. Pappa rømte da til skogs da han fryktet for at han kunne bli tatt. Petter gikk og sådde på Fjøsnesset i den tro at de ikke hadde noe på han. Da tyskerne kom og spurte etter pappa ble de fortalt at han var i Åfjord på arbeid. Tyskerne forhørte da onkel Anton om hvor Alfred var, men han agerte som om han var dum, og selv om de truet med å henge han i fjøset sa han ikke et ord (det de ikke visste var at han som truet med henging sto rett oppå den bortgjemte radioen). Da bestemte de seg for å ta bestefar i stedet med den forsikringen om at hvis pappa meldte seg skulle de slippe bestefar fri.

Det var et hell at ikke flere her i grenda ble tatt. Pappa «lå på skogen» hele sommeren, han var heimom og arbeidet både i fjøs og på åkeren med onkel Anton som vakt, men om natta lå han på gjemmestedet sitt, blant annet i «Rødsjøhytta» ved Nordsetervatnet. Etter dette ble det ikke flere arrestasjoner, og utpå ettersommeren kom pappa heim igjen.

Den 9. juni døde Klara på nordgården. Hun visste jo hvilken vei det bar. Allerede før Petter døde sa hun at hun håpet han ville dø før henne, så han slapp den sorgen med å bli morløs. Dette fortalte hun til tante Olene når hun satt hos henne. Man skal huske at livet måtte gå som vanlig både med husdyrstell og gårdsdrift på tross av mange trasi-ge hendelser.

Etter frigjøringen i mai 1945 kom fangene heim igjen, og livet begynte så smått å normalisere seg i Rødsjøgrenda.

Da krigen brøt ut i 1940 bodde disse på de ulike gårdene:

På Rødsjø søndre bodde min bestefar og hans familie.

Albert	56 år	Gårdeier
Pauline	58 år	Kone (døde 26.10.1943)
Alfred	31 år	S, Enkemann (Klara døde 29.01.1940)
Ine	25 år	D (var i ferd med å stifte egen familie)
Anne og Marte	24 år	D (var i ferd med å stifte egen familie)
Anna	21 år	D (var i ferd med å stifte egen familie)
Olene	20 år	D
Anton	14 år	S
Paul Kornelius	25 år	Søstersønn

På Rødsjø nordre bodde Klara og hennes familie.

Klara	43 år	Gårdeier enkefru (hun døde 09.07.1944)
Daniel	22 år	S
Petter	20 år	S (døde 25.04 1944)
Karl	18 år	S
John	17 år	S
Mathilde	15 år	D

På Lilleli bodde Kornelius og hans familie.

Kornelius	53 år	Gårdeier
-----------	-------	----------

Anne Marie	46 år	Kone
Meier	28 år	S
Albert	26 år	S
Ingemar	24 år	S
Magne	23 år	S
Ole	20 år	S
Arne	19 år	S
Ina	14 år	D
Anna	14 år	D
Olav	12 år	S

På Lilleli var de i ferd med å bygge nytt fjøs da det gamle brant ned i 1939.

På Rødsjøseter bodde Kristine og hennes familie.

Kristine	65 år	Gårdeier
Hjalmar	28 år	S
Johanne	31 år	Sønnekone
Hans	21 år	S
Elfrida	35 år	D
Edvind	17 år	Dattersønn

Fjøsnesset (Bodde i Skolen):

Petter	36 år	Eier av Fjøsnesset
Ågot	32 år	K
Anny	(f.22.09.1940)	D

Stjørna for hundre år siden

AV TORE OTTERSTAD

Det ble født til sammen 74 barn i Stjørna i 1920. Disse barna skulle få et liv preget av de store begivenheter som fant sted på verdensarenaen utover i århundret. Først tyve- og tredvetallets økonomiske nedgangstid med arbeidsløshet, streiker, mye fattigdom og sosial uro. Deretter en verdenskrig med tysk okkupasjon av landet i første halvdel av førtitallet. Etter krigen skulle det bli gjenoppbyggingstid med enda mer hardt arbeid og nøysomme forhold. De skulle bli foreldregenerasjonen til etterkrigsårenes store barnekull, og først i eldre år skulle de få se konturene av det rike Norge som mange i dag tar som en selvfølge. Håpet om en stadig bedre hverdag for seg og sine var nok en drivkraft for den eldre garde da de kjempet seg gjennom harde tider. Kanskje ble de overrasket over hvor lett rikdommen kom, når den først kom. I 1920 ble de uansett skrevet inn i kirkeboka, og ingen hadde heldigvis, eller uheldigvis, den ringeste anelse om alt det som skulle komme.

I 1920 hadde folk bak seg en periode på noen år med oppgangstid. Som nøytral nasjon under første verdenskrig hadde Norge hatt økonomiske muligheter som var blitt godt utnyttet. Oppgangen varte et par år også etter krigens slutt i 1918, men tyvetallet skulle bli en svært vanskelig økonomisk periode her i landet. Regjeringens såkalte paripolitikk førte til at den økonomiske oppgangen som andre europeiske land nød godt av, ikke skulle komme Norge til del.

Tilbake til januar 1920, så startet året med dårlige værforhold. Den 13. og 14. januar skjedde det som er blitt omtalt som Den andre titran-ulykka da 21 fiskere omkom i snøbyger og vind opp i orkan styrke utenfor Frøya. I slutten av måneden rammet en ny voldsom storm hele landet. Onsdag formiddag den 28. januar ble huset til husmann Paul Johansen på Indreraak inne i Nordfjorden smadret av orkanaktig storm. Paul og konen Klara Oline var i huset sammen med to barn og havnet under restene av huset. De ble hjulpet ut av folk som kom til, men spesielt konen var forslått og ble sendt til Trondhjems sykehus. Etter en noen uker var hun på bedringens vei, men døde uventet av en indre blødning, bare 27 år gammel.

En annen tragedie, som også må knyttes til været, var de to brødrene som kantret ved Mikkolholmen i Vestvikan i Fevåg.

Dagsposten fredag 27.2.1920:

Sørgelig ulykke ved Fævaag.

To brødre druknet.

Igaar eftermiddag har en sørgelig drukningsulykke fundet sted ved Mikkolholmen paa Vestviken i nærheten av Fævaag. To brødre, Einar og Selmer Svendsen Vestvik, 28 og 18 aar gamle, hadde været ute og fisket kul. Paa tilbakeveien er baaten forment-

lig blit slaat fuld av en braatsjø og er kantret. Baaten blev fundet hvælvet ved 9-tiden om kvelden. Likene er ikke fundet.

En bror av de to omkomne druknet for en tid sinde i Amerika, saa ulykken er et tungt slag for deres gamle far. Guttene skildres som ualmindelig staute og kjække.

I årets to første måneder er Stjørna nevnt i mange avisoverskrifter i forbindelse med uvær og ulykker.

Dagsposten onsdag 29.1.1920:

Voldsom storm over hele landet.

... Ute fra kystdistrikterne meldes der om stor skade fra flere steder. I Nordfjorden i Skjørn er som igaar meddelt, flere bygninger blaast overende. Konen som kom tilskade, maa nu indlægges paa sykehus. Manden, P. F. Inderaak, har mistet alt han eiet. For H. P. Inderaak, er et naust med nøter og anden børnskap blaast paa sjøen og en fisker, Anton Hameren, har mistet en baat med motor og torskegarn. Paa smaastederne utover fjorden er flere kuttere og baater drevet iland og havarert – der meldes om uheld næsten fra hvert eneste dampskibsanløpssted. I Fævaag er saaledes paany to brygger ramlet ned og et par kuttere, den ene lastet med storsild, er sunket. Baade ved Høibakken og ved Husby er motorkuttere drevet iland. Den ene er hjemmehørende her i byen.

...

Dagsposten tirsdag 3.2.1920:

Regn og haglbyger over Trøndelagen.

Lynnedslag og brand.

”Dagsposten”s korrespondent i Fosen meddeler:

Inat blæste en sterk storm fra vest vekslende med regn og haglbyger. Ved ½1-tiden slog lynet ned i en stuebygning hos Hans Andersen i Fævaag. Huset brændte ned. Ved tililende folks hjelp lyktes det at redde fjøset. Hos Johan Haugen Fævaag slog ogsaa lynet ned og rev op endel av den ene væggen og knuste ogsaa 20 vindusruter og ødela telefonapparatet. Flere telefonapparater skal være ødelagt i Fævaag.

Når vi kommer til sommeren så vitner avisoverskriftene også om andre ting som foregår i kommunen. Vi kan nevne observasjoner av sjøorm i Fiksdalsvatnet, nedgang i rypebestand på Fosen, utbygging av Osavassdraget, herredsstyret diskuterer biltrafikk, ørn herjer i ungfbestandene på fjellgårdene, mangel på losji for tilreisende. Livet går sin vante gang og sommers tid er det rom for både adspredelser og andre bekymringer enn den rene overlevelse.

Paul Johansens ødelagte stue.

På høstparten vendes naturlig nok oppmerksomheten over på silda. Den 27. september skriver Fosens Blad om at det i siste uke er stengt flere tusen mål med sild i Stjørna, de største steng inne ved Råkvåg. Det rapporteres om utsikt til vedvarende godt fiske.

Ting roer seg mot jul. Råkvåg Handelslag averterer etter butikkipike. Forhenværende bruksbestyrer i Varghiet, Mikkel Bjerkaker, dør av alderdom 86 år gammel. Det avholdes snurpenotmøte i Råkvåg. Anton Tøndervikstrand selger en sildgarns listerbåt billig. Lars Dalemo averterer ei stuebygning med 3 ferdige værelser og loft og sval billig til salgs, hvis handel skjer straks.

En viktig del av dette tidsbildet er brennevinsforbudet som gjaldt fra 1916 til 1927. Hjemmebrenning og smugling foregikk i stort monn, og det finnes en rekke historier fra denne perioden der folk risikerer mye for et varierende resultat. Noen tjente godt på trafikken mens andre ble tatt og tapte stort i tillegg til å bli dømt.

Da året gikk mot slutten så mange med forventning fram mot 1921. Hva vil det nye året bringe? Livet den gang var kanskje annerledes på mange måter, men vi glemmer lett alle de ting som vi har til felles med våre forgjengere. Årets og livets gang, ritualer og tradisjoner, konjunkturer, vær og vind, fattigdom og rikdom etc etc..

Fødsler

Her er en liste over alle som ble født i Stjørna i 1920. Foreldrene bosted står i parentes. Listen over levende fødte i Stjørna i 1920 er inndelt etter hvilken måned de enkelte var født i. Eilert Bjørkvik har lagt til noen opplysninger om fedre i enkelte tilfeller, og disse står også i parentes. Ellers omtales foreldrenes navn bare i de tilfeller barnet ble født utenfor ekteskap, dette på grunn av at det er usikkerhet med hensyn til hvilken av foreldrene som kom til å ha omsorgen for barnet og i tillegg sørge for barnets etternavn. På denne måten vil det være enklere å identifisere hvilket navn barnet kom til å ha senere i livet.

Januar: (9)

- Ole Monsvold. (Indreråk)
- Jentoft Olsen. (Indreråk) (Tvillinger)
- Magne Dagfinn Almestad (Fevåg)
- Anne Margit Kleiven (Husby)
- Kolbjørg Olsen (Indreråk) (Tvillinger)

- Jakobie Konstane Vestvik (Fevåg)
- Synnøve, mor var pike Elen Margrete Isaksdatter fra Refsnes og far var ungar og fisker Kato Korneliusen Bakken fra Fevåg.
- Anna Olsen (Eide)
- Marta Slette (Gjøl gali)

Februar: (2)

- Harald Sandvik (Turbekmo)
- Liv Foshaug (Høybakken)

Mars: (12)

- Carl Cristian Føns, mor var Sigvarda Josefine Enoksdatter Prang (Råkvåg) og Ungkar Arild Kåre Bentzen (Kristiansund)
- Anker Jarle Berntsen (Stormo) (Far Ingvald Stormo jeg har ikke funnet Ingvalds far så langt)
- Kristian Alfred Jenssen (Hoøya)
- Henry Olsen (Fevåg)
- Kolbjørn Margido, mor var pike Charlotte Carlsdatter fra Varghiet og far var ungar Bjarne Bjørnsen Gjeving Fagerli fra Trondheim.
- Aslaug Kristine Berge (Høybakken)
- Inger Romstad (Heggvik)
- Petra Sofie Ingebriktsen (Ramsvik)
- Anna Margrete Johansen (Bjørkvika) (Far Kristian Johansen)
- Gerd Danielsen (Høybakken)
- Helma Alise Salbubekk (Fevåg)
- Solveig Hafell (Tøndervik)

April: (4)

- Gyda Øvergård (Fevåg)
- Anna Marie, mor var pike Anne Marta Tomasdatter fra Eidsaune og far var Bernt Ovesen Viklem fra Ørland.
- Halgerd Synøve Ovesen (Fevåg)
- Ester Fiksdal (Saga)

Mai: (6)

- Trygve Skorstad (Fevåg)
- Øyvind Jentoft Kvalvik (Råkvåg)
- Nils Oliver Henriksen (Våpenøy) (Far Ludvik Henriksen)
- Sverre Magnar Dalberg (Varghiet)
- Dagrun Kristmar Røstvold (Monsvoll)
- Odvard Haarberg (Hasselvik)

Juni: (3)

- Henry Oliver Antonsen (Ytreråk)
- Sofie Kristine Kristiansen (Søraune)
- Gudveig Oldren (Stallvik)

Juli: (4)

- Peter Konrad Danielsen (Rødsjø)
- Sivert Edvardsen (Sagli)
- Ingeborg Sivertsen (Frengen)
- Mildrid Jenssen (Aunet) (Far Bård Jensen, men de brukte Jenssen som familienavn)

August: (2)

- Hjørdis Gjølga (Staldvik)
- Lilly Johanne Nilsen (Harøy) (Far Ole Nilsen Harøy)

September: (13)

- John Olsen (Eidsaune) (Far Olav Olsen)
- - Ole Pedersen (Husby) (Far Sivert Pedersen)
- - Edvind Oliver (Indreråk) (Far Johan Olaussen)
- - Ole Martin, mor var pike Alberte Kristine Martinsdatter fra Lillemo og oppgitt far var ungar og fisker Andreas Ovesen fra Søråne.
- - Øyvind Arntsen (Eide) (Far Andreas Arntsen Eide)
- - Ida Lovise Jakobsen (Tøndervikstrand) (Far Johan Fridtjov Jakobsen)
- Magnhild Johanna Nilsen (Gangstø)
- Ruth Serine Johansen (Vågen)
- Hjørdis Alberte Haugen (Haugen)
- Solveig Simonsen (Fiksdal)
- Odny Malfrid Vestvik (Fevåg)
- Nansy Elnora Johansen (Nesset)
- Aslaug, mor var pike Magna Antonsdatter fra Grandal og far var ungar Nils Tomassen Staldvik fra Staldvik.

Oktober: (5)

- Einar Korneliussen (Husby)
- Lilly Alise Monsen (Råkvåg) (Far Lytton Monsen)
- Inger Johanne Skagen (Hafeld)
- Ingeborg Amalie Bakken (Fevåg)
- Aagot Kristine Grav (Eidsaune)

November: (7)

- Angel Alfred Einan (Fevåg)
- Tryggve Engvik (Stavnes)
- Lars Larsen (Fevåg)
- Oline Amalie Antonsen (Rødsjø)
- Ole Jørund Antonsen (Rødsjø)
- Torleiv Tomasson (Gjølga)
- Jørund Dalen (Dalen)

Desember: (7)

- Lovise Jørgine Jakobsen (Ramsvik)
- Ole Olsen (Husby)
- Paul Tetli (Fevåg)
- Osvald Berg, mor var pike og syerske Magna Karoline Johansen fra Indreråk og far var ungar og agronom Kristian Johansen Berg fra Krøderen.
- Signe Marie Johannessen (Mælan) (Far Anton Johannessen Mælan)
- Åse Ramsvik (Ramsvik)
- Georg Tørum (Sødvik)

Gifte i 1920

- (Bopel står i parantes)
- Arbeider ved trefabrikken Ingvald Berntsen Stormo (Sørfjorden) og hjemneværende gårdbrukerdatter Berta Elida Johansdatter (Selnes).
- Formann ved veiarbeid Ole Peter Johansen (Selnes) og

- sypike Anna Johanna Martinsdatter (Hasselvika).
- Hjemneværende gårdbrukersønn Konrad Normann Edvardsen (Saga) og hjemneværende gårdbrukerdatter Ursulla Beata Holtermann Foss (Råkvåg).
- Motormaskinist Olav Olsen Røstvoll (Monsvoll) og hjemneværende fiskerdatter Klara Eline Kristiansdatter (Monsvoll).
- Kontorist ved Bergens mekaniske verksted Johan Melkior Rolvsen Lårentsen (Bergen) og hjemneværende butikkjømfu Anna Elisabet Jenssen (Høybakken).
- Fisker Kato Korneliussen (Fevåg) og syerske Ellen Margrete Isaksdatter (Hasselvika).
- Steinarbeider Nils Martin Jakobsen (Ramsvik) og tjenestepike Anna Marie Martinsdatter (Ramsvik).
- Gårdbruker Johan Fridtjov Jakobsen (Hafell) og hjemneværende gårdbrukerdatter Elen Dorte Olsdatter (Tøndervikstrand).
- Husmann Martin Albert Sivertsen (Slette) og husholderske Julie Augusta Augustinusdatter (Slette).
- Lokomotivpusser Martin Ingebriksen Kregnes (Melhus) og hjemneværende fiskerdatter Ninni Henriette Nilsdatter (Bjørkvik).
- Gårdbruker Halvard Arntsen Toftaker (Oppdal) og hjemneværende gårdbrukerdatter Anna Margrete Foss (Råkvåg).
- Fisker Ole Kristian Kristofersen (Frengen) og hjemneværende gårdbrukerdatter Johanna Marie Eilersdatter (Frengen).
- Fisker Peter Elias Augustinus (Duskaret) og tjenestepike Julie Bergljot Nordgren (Dueskaret).
- Fisker Nekolai Gunerius Nilsen (Fevåg) og gårdbrukerdatter Anna Jørgine Johansdatter (Fevåg).
- Fisker Severin Halvorsen (Tøndervik) og gårdbrukerdatter Kirsten Emilie Olsdatter (Tøndervik).

Døde i 1920

I 1920 døde det 28 personer i Stjørna. Også her fordeles det etter måned for hver enkelts dødsdato. Opplysningene som inngår er stilling/ yrke/ status, etterfulgt av navn (bosted der dette ikke fremgår av etternavnet), alder og dødsårsak. Gjennomsnittlig levealder blir på dette grunnlag 56 år, men vi ser at åtte personer døde før fylte 30 år, noe som trekker tallet ned. Det er verdt å merke seg at så mange som 9 personer ble over 80 år.

Januar:

- Gårdbrukerkone Ingeborg Anna Guttormsdatter Eide, 70 år, hjerneblødning.
- Gårdbrukerenke Margrete Knutsdatter Besholm, 89 år, hjertelammelse.
- Gårdbrukerkone Serianne Ludvikka Petersdatter Foss, 84 år, alderdom.
- Fiskerenke Anne Marta Uesensdatter Monsvoll, 80 år, alderdom.
- Gårdbruker Sivert Larsen Schjelland, bosatt i Fevåg, 66 år, nyresykdom.
- Anna Mikalsdatter Sjøbakken, Fevåg, 90 år, alderdom.

Februar:

- Gårdbruker Johan Arnt Johansen Saltnes, 68 år, astma.
- Selmer Meier Svensen Vestvik, 17 år, omkom ved drukning utenfor Vestvik.
- Einar Kornelius Svensen Vestvik, 25 år, drukning like utenfor Vestvik.
- Fiskerdatter Olfrid Margit Magnusdatter Småvik, 9 år, difteri.
- Fiskerkone Klara Oline Olsdatter Johansen Indreråk, 27 år, blodserose

Mars:

- Husmann Henrik Lund Kristian Henriksen Våbenøy, 83 år, steinsmerte
- Erik Olsen Hulvand, enkemann og fattiglem, boende i Ramsvik, 82 år, kreft.
- Gårdbrukerkone Sofie Larsdatter Søraunet, 67 år, hjerteslag.

April:

- Leiv Ottar Nilsen Myrstad, 16 år, nyresykdom.
- Fiskerenke Karen Anne Olsdatter Revsnes, 66 år, tæring.

Mai:

- Fisker Hans Ludvik Olausen Frengen, 26 år, tæring.

Juni:

- Gårdsgutt Johan Karolius Larsen Vikan, bosatt på Moen, opprinnelig fra Nes, 19 år, tæring.

August:

- Gårdsarbeider Peter Kornelius Olsen Foss, 57 år, bosatt i

Dypvik, hjernebetennelse.

September:

- Husmann Augustinus Matisen Oldren, 71 år, blæresykdom.
- Småbruker Jens Henrik Mekalsen Skogan, 85 år, rosenfeber.
- Fisker Johan Arnt Arntsen Tøndervikstrand, 75 år, hjer-tefeil.
- Husmann Edvard Enoksen Brevik, (Råkvåg) 57 år, kreft.
- Husmannskone Oline Antonsdatter Småvik, 36 år, suk-kersyke.

Oktober:

- Forhenværende bruksstyrer Mikkel Hansen Bjerkaker, boende i Varghiet, opprinnelig fra Oppdal, 86 år, alderdom.
- Anna Johansdatter Bjørkvik, 42 år, krampe. (Datter av Anne Marta Johansdatter Innerråk og Johan Petersen Høvåg. Anne Marta ble gift med Ingebrigt Jonsen, og de bodde på en plass under Bjørkvika)

November:

- Gårdbruker Nils Jørgen Johnsen Kleiven, 88 år, tarmslyng.

Desember:

- Gårdbrukersønn Arthur Frimann Kristiansen Ervik, boende i Pevik, 3 år, hjernebetennelse.

Kilder:

- L0658: Klokkerbok, Bjugn prestegjeld, Stjørna sokn. nr. 653C02 /1919 – 1947. Statsarkivet i Trondheim.
- Dødsfallsmeldinger fra lensmannens innberetninger til sorenskriveren 1920.

Notbruk	Hovedfartøy	Byggeår	Størrelse fot	Motor/årer/seil	Lettbåter
Bedins notbruk, Råkvåg	ST2SN Svanen	?	42,0/16,0/6/0	Lysekil 15 hk	7 båter
Monsvold notbruk, Råkvåg	ST13SN Arthur	1915	30,0/10/0/4/0	6 året trebåt	4 båter
Indreråk notbruk, Råkvåg	ST14SN	1902	26,0/9,0/3,5	4 året trebåt	4 båter
Breviks notbruk, Råkvåg	ST15SN Rolf	1920	31,0/10,5/5,0	4 året trebåt	4 båter
Råkvåg notbruk, Råkvåg	ST17SN Freia	1899	45,0/15,5/8,0	Seilbåt	5 båter
Råkvåg notbruk, Råkvåg	ST18SN Trond	1910	35,0/12,0/4,0	Dan 12 hk	
Råkvåg notbruk, Råkvåg	ST19SN Lyn	1915	30,5/11,0/4,0	Kelvin 13 hk	
Notbruket Blålaget, Råkvåg	ST24SN Duen	1911	44,6/17,5/6,7	Seilbåt	5 båter
Notbruket Blålaget, Råkvåg	ST25SN Blm.	1916	28,0/9,5/4,5	Dan 12 hk	
Sandøy notbruk, Råkvåg	ST29SN Nornen	1897	30,5/10,5/4,0	Avance 8 hk	4 båter
Nergårdsnotlaget, Husbysjøen	ST26SN Fram	1905	29,7/11,7/4,8	6 året trebåt	6 båter
Peder Notlaget, Husbysjøen	ST27SN Rånes	1907	29,7/11,7/4,8	6 året trebåt	4 båter
Blålagets notbruk, Husbysjøen	ST28SN Prøven	1907	29,5/10,6/3,7	6 året trebåt	4 båter
Husby notbruk, Husbysjøen	ST33SN Anna	1912	57,5/16,5/7,1	Seilbåt	5 båter
Refsnes notbruk, Refsneshagen	ST4SN Hansy	1900	52,0/14,0/6,0	Rubbestad 32 hk	5 båter
Partr. Kristian Strand, Fevåg	ST1SN Hardangerfjord	1917	57,7/15,5/6,9	Normo 30 hk	6 båter
Partr. Ludvig Larsen, Fevåg	ST5SN Albatross	?	36,0/11,0/5,0	Finnøy 8 hk	3 båter
Johan A. Mollan, Fevåg	ST21SN Valmøy	1908	52,4/17,1/7,2	Skandia 40 hk	5 båter
Partr. Ole A Foss, Råkvåg	ST22SN Balder	1918	32,0/11,0/5,0	Grei 8 hk	6 båter
Partr. Ole N Tøndervik, Saga	ST23SN Vega	1905	28,0/9,0/5,0	6 året trebåt	3 båter
Partr. K J Ramsvik, Råkvåg	ST42SN	?	45,2/14,2/8,3	Grei 12 hk	5 båter

Lakseoppdrett i Stjørna

AV PER HUSBY

Laks har vært en viktig fisk i Stjørna så langt tilbake som det har bodd folk her. Det begynte med primitiv fangstredskap, så kom laksevørpa, men langt viktigere ble kilnota. For gårdsbruka langs Stjørnfjorden var retten til kilnotfiske det som ga penger til å investere. På 1950 – 60-åra ble mange traktorer kjøpte etter en god laksesesong.

I Stjørna er Nordelva den eneste lakseelva, men den var også viktig for de som har fiskerett. Mest som matauke i tidligere tider og sportsfiske senere uten at det ga de store inntekter.

Anders Olsen Refsnes

Det er på ett område en stjørnværing var tidlig ute og skaffet fram kunnskap om laks som senere kom godt med. Anders Olsen Refsnes (1879-1939) var en foregangsmann på mange områder og særlig hans kunnskap og engasjement for laks er kommet godt med i den nye tid med lakseoppdrett.

Anders bygde opp sin egen oppdrettsproduksjon av laksesmolt. Alt fra stamfiskehus ved Sagaelva, klekkeri i Kleiva og oppføring av smolten ved mølla i Dalen på Selnes. Smolten skulle settes ut i elver så det var ikke behov for å tilvenne den til saltvann. Det gjorde smolten selv når det vandret ut i sjøen. Smolten ble satt ut i elver over hele Trøndelag for å øke mengden av laks som gikk ut i havet og kom tilbake for kilnotfiske og laksefiske i elvene.

De som senere begynte med lakseoppdrett i sjøen kunne bygge på kunnskapen fra Anders O.

Refsnes og senere

sønnen Ola B.

Refsnes, om

smoltpro-

duksjon. For

de som kom

senere ble

deres oppgave å skaffe seg

kunnskap om hvordan

få smolten til å overleve i

sjøen og om fôr som var egnet og ut-

styr for å holde fisken i. Anders Refsnes er

nærmere omtalt i Årshefte nr. 10 for 2014

Interessen for lakseoppdrett var stor

De første som lyktes med oppdrett av laks i sjø var brødrene Ove og Sivert Grøntvedt på Hitra i 1970, men flere var på samme tid begynt å få det til. Dette skapte stor interesse for å gjøre lakseoppdrett til en tilleggsnæring for gårdsbruk langs kysten. Jeg var herredsaagronom i Rissa på den tiden og fylkeslandbrukskontoret innkalte oss til møte for hjelpe de som var interessert. Etter hvert ble det klart at lakseopp-

REGISTRERTE FISKERETTSMANNOE pr. 1. oktober 1975

Fylke: SØR-TRØNDELAG

Anl. reg.nr.	Anleggets navn og kontoradresse	Netfiskanlegg						Anlegg for fremme av forskv.fisk		
		Vanntype	Konsumfisk		Kiebbert	Settefisk- SISID	Kl./Wf. anl. ute av prod. 75	Kiebbert	Settefisk- anlegg	Anbefalt kons. volum i m ³
			Prod. omst. 1 tonn 1975	Prod. under 1 tonn 1975						
ST/rs.1	Stjørnfisk Tilj Husøyveien. Tlf. Fvåg 329	Ø	X							
ST/rs.2	Brødr. Strand v/Odin Strand Tilj Fvåg. Tlf. 108/811	Ø	X						6.000	
ST/rs.3	Bøndernes Salgslag 7000 Trondheim	Ø		X					3.500	

Kopi av lista over oppdrettere i Stjørna 1975

drett ikke var så enkelt å starte som en tilleggsnæring. Det krevdes både kunnskap og kapital for å lykkes.

En telling i 1975 av de som hadde anlegg for lakseoppdrett i sjøen i Sør-Trøndelag viste at det allerede var etablert 51 anlegg. I Rissa kommune var det 3 anlegg, alle i Stjørna: Stjørnfisk i Stabbvika, Brødrene Strand i Frengsbukta og Bøndernes Salgslag i Tännårvika. Disse blir omtalt nærmere.

Stjørnfisk

Stjørnfisk startet fiskeoppdrett samtidig med Brødrene Strand AS i 1973. Magne Enebakk var eier og hadde ingen bakgrunn i fiskeoppdrett, men hadde stor interesse og tiltakslust.

Bakgrunn i fiskematproduksjon

Selskapet Stjørnfisk ble etablert da han startet fiskematproduksjon i lokalene etter baker Arntsen i Råkvåg. Fiske- matproduksjonen ble startet etter oppfordring fra Norges Råfisklag som skulle bidra med levering av fisk. Fiskerlaget hadde store ambisjoner, men etter hvert ble det mangel på fisk lokalt og fisken måtte sendes fra Nord-Norge til Trondheim og Magne måtte hente fisken der. Dette førte til dårlig økonomi og virksomheten ble etter hvert innstilt.

Faglig oppdatering

Magne hadde fast jobb som rutebilsjåfør, men hadde lyst til å skape arbeidsplasser i nærområdet. Da det ble kjent at på Hitra hadde de lyktes med fiskeoppdrett av laks i sjøen meldte han seg på et ukeskurs i fiskeoppdrett som ble holdt på Frøya i 1973. På samme kurs deltok også Odin Strand.

Magne forteller at han hadde stort utbytte av kurset og da han kom heim registrerte han i 1973 firmaet Stjørnfisk for fiskeoppdrett. De fikk registreringsnummer 1 i daværende Rissa kommune.

Anlegget var plassert utenfor der småbåtene ligger.

Laget anlegget selv

Anlegget ble plassert i Stabbvika i Sørfjorden utafor brygga til Olav Brandhaug som ble leid til lagerplass.

Oppdrettsmerd laget han selv. En merd består av en notpose med flytering som holder den utspent og flytende. Over sjøen er det et nett som sikrer at fisken ikke hopper ut og fugler holder seg unna. Flyteringen laget Magne av 4 – 6 meter lange bord til å gå på og for å holde ringen utspent. Flyteevnen ble laget med å legge borda på tjukke Isoporplater.

Startet med aure

Til første innsett ble bestilt 3000 smolt av aure da det ble anbefalt å starte med regnbueaure da den skulle være lettere å lykkes med. På den tiden kostet smolt av aure 1 krone pr. stk. Smolt er en liten fisk/ungel av laks eller sjøaure som er blitt tilvendt saltvann. Ungel som kommer direkte fra ferskvann vil dø i saltvann fordi saltet i sjøen trekker ut vann i cellene og den tørster i hjel. Yngelen må derfor tilpasses saltvann gradvis og da går dem over fra å ha gulbrun farge til å bli sølvblank, prosessen kalles smoltifisering.

Egenprodusert fôr

Fôret laget de selv ved å kjøpe fiskeavfall og male avfallet opp på kjøttkverna heime. Tørrfôret ble kjøpt og blandet med fiskeavfallet. Det var mange leverandører av tørrfôr på den tiden så det var lett å få tak i slikt fôr. Med innblanding av fiskeavfall vaks fisken godt.

Fisken vokste og alt så bra ut.

Skade av oter og is

Dessverre er fisk en delikatess for visse dyr og etter ei tid

ble det oppdaget store hull i nota rundt merden som ført til at mye fisk rømte. Da det la seg is på sjøen ble det oppdaget spor i snøen av oter utover til merden og synderne var funnet. Oterne holdt til i ei steinur etter veibyggingen. Det ble store tap av at mye fisk rømte og at noen ble ett av oteren. Det ble satt garn innenfor merden og det hjalp mot oteren.

Om vinteren kunne det bli is i bukta der merden lå, men det gikk bra bare de passet på å løsne isen rundt merden slik at det den ikke ble skadet av bevegelsene ved flo og fjære.

Nytt innsett, men fikk stoppordre

På tross av disse problemene ble det bestilt smolt til et nytt innsett. Det ble laget flere merder slik at de hadde 3 merder med et volum på 300 m³. Nå ble det satset på et oppdrett med 10 000 laks. Da smolten ankom, kom det også melding fra myndighetene om at smolten ikke måtte settes ut fordi oppdrettsanlegget var plassert på ikke godkjent plass.

Dette var en stor overraskelse og en tung og uforståelig beskjed å få. Ingen innvending hadde kommet tidligere. I samarbeid med fiskerisjef Albrigtsen og oppdrettskonsulenten for Fosen ble det undersøkt etter alternative plasser rundt i Stjørnfjorden, men det var ikke mulig å finne en annen brukbar plass.

Heldig som startet uten gjeld

Dermed var det bare å gi seg og heldigvis hadde de bygd opp alt med egne penger og hele familien hadde bidratt. Ingen hadde tatt ut lønn og de hadde vært i arbeid som hadde gitt nok inntekt til dekning av egne behov. Magne forteller at det hadde vært en stor opplevelse og lærerikt. Han hadde også blitt godt kjent med mange flinke og

Anlegget i Djupvorpa med kai og produksjonsbygget med røykeri, fryseri og lager i første etasje og kontor og spiserom med mer i andre etasje. Plasthallen ble brukt til smoltproduksjon de første åra, senere som fôrlager. Navnet Djupvorpa forteller at det har vært en vorpe for laksefiske på neset bak

hjelpsomme personer, men det var lite de kunne gjøre for at virksomheten kunne få fortsette..

Brødrene Strand AS

For å få direkte informasjon besøkte jeg Odin Strand i Fevåg. Han var daglig leder i selskapet mens broren Anton Strand var ansvarlig for driften av oppdrettsanlegget.

Brødrene Odin og Anton Strand

Bakgrunn som fiskere

Brødrene hadde en lang fartstid på sjøen før de begynte med oppdrett. Odin ble født i 1929 og Anton i 1933. Sammen med faren Ole og onkelen Kristian kom de tidlig i arbeid på sjøen. Sammen med far og onkel dreiv Anton og Odin fiske langs hele kysten opp til Finnmark. Særlig etter sild, men også andre fiskearter. Odin fortalte at de drev med linefiske etter laks på utsida av Lofoten med godt resultat. Det kunne være et tøft fiske i vanskelig vær, både å finne linelenkene og få dem inn i båten.

I 1969 fikk de tilbud om å leie ut «Veidar 1» til rederiet Astra som drev fiske på Afrikakysten med «M/S Astra» som var et ombygd hvalfangstskip. Det tok mot fisk og

produsert fiskeolje og fiskemel fra fiskebåter som var leid inn. «Veidar 1» ble leid ut og de drev på den måten fram til 1974. Da ble det slutt. Da de skulle begynne fiske i Norge fikk de ikke kvoter fordi de ikke hadde drevet fiske i Norge de siste årene. De solgte da «Veidar 1» og gikk over på lakseoppdrett.

Fiskeoppdrett startes

Samtidig som båten var bortleid hadde de nemlig startet med fiskeoppdrett av sjøaure og laks på Frengsbukta i 1973. Eiendommen Djupvorpa 144/15 hadde de kjøpt i 1961 som kai og lager for fiske med «Veidar» og anlegget ble nå utbygd videre steg for steg. Det var regnbueaure som var prøvafisk og den fikk de første året levert sørfra. Arbeidet gikk bra og det første partiet ble frosset ned og ble solgt for kr. 8,- pr. kg. Så overskuddet ble det ikke, men masse læring.

Senere startet de oppdrett av smolt selv og det skjedde i et plasthus på kaia. Her var Ola B. Refsnes viktig mentor. En ting er å få biologien til å lykkes med produksjon av smolt og få smolten til å leve opp til salgbar fisk. Det må også anlegg og utstyr til.

På begynnelsen av 1970-åra var utstyret enda primitivt i forhold til dagen produksjon og mye måtte de lage selv. Odin fortalte at for å få nota i merdene til å flyte, kjøpte de store plastrør fra Lyng i Vanvikan som de fylte med et flytende stoff som ble omdannet til skumplast i røra. Røra ble så festet i en ring rundt nota.

Den første tiden laget de føret selv ved å blende mjøl og lodde. Senere ble føret ble stort sett kjøpt fra leverandører som etter hvert hadde etablert seg. Føring skjedde fra båt og føret var i mjølform så det sank når det ble bløtt. Etter hvert kom føret som pellets som fløt i sjøen, innholdet ble også bedre tilpasset fiskens behov og vekst.

Oppdretterne fikk problemer med omsetningen og kreditt fra bankene

Omsetningen laks og sjøaure var ikke enkel for de som startet først. I 1978 ble det stiftet et salgslag i Trondheim

Merdene lå på Frengsbukta like nord for Djupvorpa og etter hvert ble det mange merder.

Skal en få selge må det markedsføring til. Odin med damer på martnasdag i Rissa

– Fiskeoppdretternes Salgslag som skulle ta seg av omsetningen. Det gikk bra en stund, men da det ble mye fisk og mindre salg ble det lagt store mengder på lager. Dette førte til store tap og salgslaget gikk konkurs i 1991. Firmaet Brødrene Strand fikk et tap på kr. 700 000 og det ble tungt å bære, men de klarte seg da de hadde lite gjeld.

Etter konkursen i salgslaget fikk bankene panikk og nektet kreditt til kjøp av fôr, utstyr og smolt. Flere nyetablerte oppdrettere gikk konkurs. Da begynte oppkjøpere med kapital å kjøpe opp anlegg for en slikk og ingenting. De stiftet nye firma og kunne selge fisk som var i anleggene til langt mer enn de betalte for hele anlegget. Det ble startet flere nye firma fikk en god start på denne måten og som gjør det meget godt i dag.

Brødrene Strand AS klarte seg

Med kapitalen fra båtsalget fortsatte driften hos Brødrene Strand AS og det ble bedre tider. De tok også mer ansvar for omsetningen selv. De fikk et godt samarbeid fiskeforretningen Haarberg og Larsen i Trondheim og pakket laks for dem. De bygde kjøle- og fryseler og røkeri. Det måtte flere ansatte til for å få driften til å gå rundt og optimismen var stor.

Driften gikk bra og de hadde lite sykdom. Det var kaldt-vannsfibriose, «Hitrasyka» som var verst og det var ikke kommet vaksiner mot denne sykdommen på laksen. I det hele var det lite fagfolk og hjelpemidler for oppdretterne på den tiden.

Dyktig på foredling – Tur til Canada

De startet tidlig med røyking av laksen og bygde et moderne anlegg etter hvert til røyking og pakking av laks. De fikk et godt rykte i markedet og i 1977 fikk Odin spørsmål fra firmaet Fishery products AS om å reise en tur til Nain i Canada og lære eskimoene å røyke laks. Dette var et oppdrag for den kanadiske stat. Nain var et stedet lengst nord på Labrador som hadde skole, sykestue og ellers organisert med fiskemottak og kai. Odin sa ja, men krevde at familien fikk være med.

Det var en lang reise, først med fly til Fornebu, derfra fly til Gander på Newfoundland i Canada, så Goose Bay og videre med sjøfly i 3 timer til Nain helt nord på Labrador. De var 4 stykker; Odin, kona Sigfrid og barna Odd Sverre og Randi. Den kanadiske staten betalt alt og hele oppholdet i Nain.

De fikk se mye landskap som ikke var bebodd, mye lercegran og ellers mye is mellom Grønland og Labrador. I godt vær så de over til Grønland. Det var en stor opplevelse alt sammen. Årstida var sist i juli.

Vi i skulle vise dem en god måte å røyke laksen på, forklarte Odin, men de hadde dårlig utstyr så det var ikke lett å få til forbedringer. De hadde god tilgang på laks som gikk i stimer i sjøen rett utenfor kaia. Prosjektet fra staten var å skaffe dem en inntektskilde og arbeid, men det krevde nok mye å få lagt om deres innstilling og de trengte særlig bedre utstyr.

Vi var på Nain i 14 dager, da ble det snakk om flygelederstreik. Vi fant da at det var best å komme seg tilbake til sivilisasjon for flyforbindelsen var meget dårlig. Turen

skulle vare i en måned så vi fikk god tid på Newfoundland som turister.

Smoltproduksjon i Saga

For å få opp produksjonen av smolt kjøpte de den gamle sildoljefabrikken i Saga i 1980. Der var det god plass i den gamle fabrikken. Mange hadde prøvd seg med ulike produkter etter at det opprinnelige driften hadde stanset, men hadde gitt opp. Der var det god plass, god tilgang på vatn og kai for å hente smolten.

Produksjonen gikk bra, men i 1987 brant bygningene og all smolten ble ødelagt. Det var et stort økonomisk tap av smolt og utstyr, men bygningene var forsikret og anlegget ble bygd opp i en mer tilpasset form og smoltproduksjonen kom i gang. Det var en stor investering som krevde betydelig kapital og lån ble tatt opp i banker og Distriktenes utbyggingsfond.

Komplett bedrift, men usikker økonomi

På den tiden var oppdrettsbedriften Brødrene Strand AS en komplett bedrift med egen produksjon av smolt, oppdrett i egne merder, slakting og foredling i egen bedrift og eget salgsladd. Alt lå til rette for fortsatt drift. Det kom likevel mørke skyer med dårlig økonomi med de store tapene på Fiskeoppdretternes Salgslag og brannen i Saga som hadde tæret på egenkapitalen.

Oppdrett krever meget stor egenkapital til driften; penger måtte til for kjøp av dyrt fôr, det tok lang tid før fisken kunne selges, lønn og offentlige avgifter måtte betales hele tiden, tap av fisk skjedde på grunn av sykdom og rømming. De store investeringene medfører at mye penger gikk til renter og avdrag. Dessuten var det store variasjoner i prisen på fisken og dermed inntektene.

Besluttet å selge

Det som gjorde at de besluttet å selge i 1995 var alt dette sammen med stadig flere krav og restriksjoner fra myndighetene. Tidspunktet var også påvirket av det i starten av 1990-åra ble et bratt fall i fiskeprisene så mange anlegg gikk konkurs og bankene fikk panikk og stoppet kreditten. Det ga rom for de som hadde kapital og da Hitra Holding ga et akseptabelt bud ble hele anlegget solgt. Det var gunstig tid også fordi det like etter ble bestemt at det ikke var lov å drive fiskeoppdrett innenfor en linje mellom Agdenes og Brekstad.

Brødrene Anton og Odin Strand ble ikke rike av fiskeoppdrett, men de fikk gjort opp all gjeld og litt ble det igjen. Anlegget i Djupvorpa ble kjøpt tilbake i 2005 og brukes til båt plass og lager.

Bøndernes Salgslag

Ved oversikten over anlegg i 1975 kom det fram at Bøndernes Salgslag hadde et oppdrettsanlegg i Tännårvika. Bøndernes Salgslag som var et samvirkeforetak eid av bønder som leverte slakt og i dag heter Nortura, drev slakteri, men var også interessert i den nye næring lakseoppdrett. På den tiden drev BS et flatbrødbakeri i det nedlagte meieriet i Sørfjorden. Det gikk dårlig økonomisk så det var kanskje en årsak til at de ville prøve noe annet.

Slakteavfall som fiskefôr

De hadde nok liten interesse av å etablere lakseoppdrett som et tillegg til slakterivirksomhet. De så derimot mulighet for å få avsetning på slakteavfall og ønsket å drive forsøk med forblandinger der det ble brukt slakteavfall.

Laksen er som andre dyr, den må ha tilført næring i form av organiske stoffer. Det kan være fra protein, fett eller karbohydrater. Energien i disse grunnleggende stoffer går i laks som i alle dyr tapt med gjødsel, urin og vedlikehold av dyrets liv. Det er resten som skaper vekst. Det er derfor viktig å finne fôr som gir lite tap og god vekst.

De første årene ble det brukt mange forskjellige fôrmidler, mye fisk og fiskeavfall tilsatt tørrfôr av korn slik at det ble brukbart å føre fisken med. I dag er fôret tilsatt mye mer tørrstoff av korn slik at det blir tørt og flyter på sjøen slik at fisken får tak i det.

Gjennom forsøk og erfaring er en i dag kommet fram til et fôr som gjør at fisken vokser fort og bruker lite mat. 1,15 kg fôr gir i dag 1,0 kg vekst av laks som er mer enn dobbelt så effektivt som gris og fjørfe (Svin 2,7 kg fôr pr. 1 kg vekst, kylling 2,1 kg fôr pr. 1 kg vekst)

Tøndervik slip til venstre og Tännårvikøya til høyre. Anlegget lå på innsida av øya

Anlegget i Tännårvika

Anlegget til Bøndernes Salgslag bestod av en fiskemerid som var plassert i Tännårvikbukta på innsiden av Tännårvikøya. Torbjørn Snåsøy var engasjert til å besørge føring og tilsyn med anlegget. Han hadde i 1971 kjøpt det gamle Tøndervik slip og mekaniske verksted som var etablert i 1959 av Karl Enebakk. Der var det kai og båtplass og mulighet for lagring av fiskefôr. Hvor lenge anlegget var i drift er ukjent, men lenge etter 1975 var det ikke.

Felleskjøpet også med

Felleskjøpet var også involvert i dette testanlegget. De hadde kraftfôrfabrikk i Trondheim og kunne produsere fôr med de blandinger som var ønsket. Det viktigste som kom ut av prosjektet i Tännårvika var nok for Felleskjøpet som ble en betydelig produsent av fiskefôr og leverte fiskefôr til anlegg over hele kysten.

Da det ble vanskelige tider for mange oppdrettsfirma, ble fiskefôr en usikker produksjon for Felleskjøpet og ved århundreskiftet solgte de seg ut og satset på kraftfôr til vanlige husdyr.

Anlegget til Lerøy ligger fint til ved utløpet av Fessdalselva

Lerøy Midt AS avd. Saga

Historia for anlegget

Det som i dag er spor etter lakseoppdrett i Stjørna finner en i Saga der den gamle sildoljefabrikken stod. Som nevnt under omtalen av selskapet Brødrene Strand AS kjøpte de fabrikkieiendommen i Saga og startet oppdrett av smolt der. Like etter at de startet brant mesteparten av anlegget ned, men de bygde det opp igjen. Da de solgte hele virksomheten i 1995 til Hitra Holding, fulgte anlegget i Saga med. Hitra Holding ble overtatt av selskapet Midnor som kjøpte opp mange anlegg og fikk betydelig gjeld på 500 millioner. Det ble dårlige tider og i 2003 nektet Sparebank 1 Midt-Norge å gi Midnor mer lån. Banken krevde at selskapet Midnor ble solgt til Lerøy AS da banken anså dem som mer solid og framtidsrettet. I dag er Lerøy AS den tredje største lakseoppdretter i Norge med hovedkontor i Bergen og oppdrettsanlegg langs hele kysten opp til Finnmark.

Driftsopplegget

Anlegget i Saga driver med produksjon av smolt for levering til Lerøys anlegg. De senere åra er anlegget blitt bygd ut og modernisert. Daglig leder Øivind Sørensen fra Hasselvika fortalt om oppbyggingen av anlegget og produksjonen.

Anlegget er bygd opp av en rekke runde kar av ulik størrelse. Noen kar står inne i underetasjen i hovedbygget og i eget bygg. De største karene står ute. I Saga klekker de ikke lakserogn selv, men tar inn yngel på 4-5 gram fra rogn som er klekt på andre av Lerøys anlegg. Etter som yngelen vokser flyttes fisken til stadig større kar. Til å begynne med er det ferskvann fra Fessdalselva i karene, men når fisken blir større pumpes det inn økende andel sjøvann slik at fisken kan tåle å settes i merder i sjøen. Fisken skifter da fargen fra gulbrunt til laksens sølvfarge. Det dette som kalles smoltifisering og er en nødvendig prosess for at fisken skal tåle vanlig sjøvann. Da er fiskene blitt 100 – 200 g. I dag er det ønske om større smolt, gjerne 500 g, for da tåler den bedre angrep av lus som er det største problemet i lakseoppdrett.

Fôret til yngel kjøpes og leveres i storekker. Det er en rekke forskjellige forblandinger med innhold tilpasset fiskens alder. Tidligere var det brukt mye fôrstoff fra fisk og sjødyr, men også avfall fra husdyrslakt. Nå blir det brukt mer stoff fra planter, både korn og særlig soya. Årsaken at disse fôrtyper er billigere, mer tilgjengelig og gir et fôr som er tilpasset fisken som svømmer i karene

Store krav til erfaring og kunnskap

Det høres enkelt ut å få yngel og levere ferdig smolt til oppføring i merdene i sjøen, men det er en komplisert pro-

sess med mange muligheter til store tap. Derfor kreves det både mye kunnskap og erfaring av de som driver anlegget. Øyvind Sørensen kunne fortelle om mange forhold som måtte passes på. Elvevannet kunne skifte innhold ved flom, for eksempel av aluminium, som var dødelig for fisken. Da kunne tilførsel av saltvann være redningen, men mengden salt kunne bare være rundt 1 promille ellers kunne yngelen død.

For å sikre uhell og fiskedød er det installert en rekke automatiske målere for saltinnhold, oksygen, temperatur med mer som gir varsel på mobiltelefon slik at de kan gripe inn. Derfor er det noen som hele tiden har vakt og kan gripe inn.

I dag har anlegget i Saga konsesjon på produksjon av 2 millioner smolt pr. år. Vanlig produksjon er 1,5 millioner smolt. Hvis en kan produsere 1,5 millioner av 5 kgs laks av smolten fra Saga og får 60 kroner pr. kg for laksen, blir det en salgsverdi på 450 millioner kroner. Det er derfor store verdier som kan gå tapt ved uhell eller bli skapt ved god drift. I 2019 solgte Lerøy AS fisk for vel 20,4 milliarder kroner. Ved århundreskiftet var omsetningen ca. 2,5 milliarder kroner. Altså en 8-dobling på 20 år. Det er store verdier som behandles i alle ledd og det stiller store krav til de ansattes dyktighet.

Mange tekniske installasjoner bak sikkert gjerde

Dagens bemanning og framtidsutsikter.

I Saga er det 3 fast ansatte, driftsleder Eivind Sørensen, en kvalitetsansvarlig og en teknisk altnuligmann. I perioder har de noen innleide. Tidligere vaksinerte de smolten manuelt og dyktige personer klarte opp til 10 000 stk pr. time. Dette var et nøyaktighetsarbeid og med bare 1 millimeter feil virket ikke vaksinen. I dag har de maskin som gjør dette og

Jeg spurte Sørensen om hvordan han så på framtida for anlegget i Saga. De hadde klart seg godt ved god drift og var blant de beste av de 4 – 5 anleggene som produserer smolt i dag. Anlegget er også i god stand og de ansatte har lang erfaring. Det som er ønsket er større kapasitet og mulighet til å produsere større smolt. Derfor har han foreslått bygging av 2 stor kummer vest for hovedbygningen. Det er også ønskelig med flere kummer i hus for da kan temperatur og lys reguleres noe som påvirker smoltens utvikling og vekst. Stort sett har han god tru på framtida og at anlegget får bestå i mange år.

◀ Luftfoto av Lerøys anlegget med bygninger og kar

Begravelsen til Kirsten Larsen, 21. aug. 1935. Foto: Johan A. N. Selnes, arkiv nr. 621.

Begravelsen til Kirsten Endresdatter Larsen

AV BJARNE J. M. SELNES

Kirsten Endresdatter ble født 9. september 1857. Hun døde 14. august 1935 og ble begravet 21. august på Fren-gen. - Det måtte ha vært en varm og fin dag, da de sitter på gressplenen ovafor stua på Gangstøstranda. Hennes for-eldre var Dorthea (1830-1902) og Endre O. Husby (1821-1875). De giftet seg 23. september 1852, og fikk flere barn,

Erik og Kirsten med datteren Laura.
Foto: Johan A. N. Selnes, arkiv nr. 410.

bl.a. nr. 21 og 23 på bildet, som er tvillinger.

Kirsten ble gift 6. september 1881 med Erik Larsen (1848-1933), som var fra Børsa. De fikk kontrakt på en husmannsplass under Refsnes på Gangstøstranda, og bo-satte seg der. De fikk tre barn, men bare Laura (1890-1977), nr. 2 på bilde, vokste opp. Her bodde også Dorthea, mor til Kirsten, og senere søsteren Dora (1869-1944), (nr. 21) med sønnen Edvind, (1902-1984). Laura ble kjent med Alfred Møller (1891-1948) på Åsen, og flyttet dit lenge før de giftet seg i 1941.

Ludvik Koen (1871-1950), (nr. 1) og kona Hanna Mar-grethe Jensdatter (1868-1949), (nr. 5) var ofte på Åsen og ferierte om somrene. Også Ruth Koen (datter til nr. 1 og 5) var der noen ganger. Elisabeth Guneriusdatter Husby (nr. 24) er datter til nr. 23, var også på Åsen om somrene. Alle disse bodde ellers i Trondheim. Hanna Dorthea Helmers-datter Venes (1881-) (nr. 8) er søskenbarn med Hanna Margrethe Jensdatter Koen (nr. 5). Hanna Venes var en kjendt dame for Laura, da de begge bodde ved Gangstøsjø-en, og var naboer i sin ungdom. Hun var også på Åsen og ferierte om somrene. Hanna ble gift i 1903 med Knut Venes (1869-1932). (Laura, Elisabeth og Edvind er søskenbarn). Edvind er ikke med på bilde, da han er på kveitefiske ved Grønland.

1. Ludvik A. Koen	(1871-1950)	10. Størk Refsnes	(1886-1974)	19. Hermod Lykken	(1893-1945)
2. Laura Eriksdatter	(1890-1977)	11. Sivert Dahl	(1869-1946)	20. Anton Selnes	(1865-1939)
3. Anna Kristine Iversdatter	(1891-1993)	12. Anne Hagen	(1889-1972)	21. Dora Endresdatter *	(1869-1944)
4. Oline (Lina) Nilsen	(1882-1966)	13. Beret Eilertsen	(1891-1995)	22. Maren Henriksen Selnes	(1856-1948)
5. Hanna Margrethe Koen.	(1868-1949)	14. Klara Hafell Refsnes	(1900-1991)	23. Elen Endresdatter Husby *	(1869-1954)
6. ?		15. Anna Legda Selnes	(1867-1954)	24. Elisabeth Husby	(1899-1980)
7. ?		16. Magnhild Nilsen Selnes	(1920-1986)	25. Anna Johansdtr. Dahl	(1880-)
8. Hanna Dorthea Venes	(1881-)	17. Anne Johansdtr. Selnes	(1902-1983)		
9. Anders Refsnes	(1879-1939)	18. Jenfrida (Frida) Gangstø	(1910-1995)		
- * 21. Dora og 23. Elen er tvillinger.

Som vi ser var det mange personer på Åsen om sommeren den gang. - Ludvik Koen drev ofte og fisket med snøre, og damene «banket fiskball», som han sa. Jeg kan huske han kom gående nedover veien fra Åsen i sin lysegrå vindjakke og ned til Gangstøfjæra, for å ro på sjøen.

Nr. 6 og 7 på bildet har jeg ikke klart å identifisere, men kan være familiemedlemmer av Koen.

Gravstøtten på Frengen.

Søskenbarna Laura, Elisabeth og Edvind.
Foto: Johan A. N. Selnes, arkiv nr. 397.

Fortøyningsring på Notholmen. Foto: Arbeider-Avisa 1976.

Fortøyningsringer og dikketaler i Stjørna

AV EILERT BJØRKVIK

På 1600-tallet ble det pålagt alle fartøy som anløp en havn å betale en avgift for benyttelse av offentlige fortøyningsinnretninger. Avgifta var justert etter størrelse og liggetid, og den ble gjerne kalt ringpenger eller bøyepenger. Inntektene ble blant annet brukt til å betale lønn til havnefogden og til å dekke havnevesenets utgifter i forbindelse med vedlikehold og bygging av kaianlegg. I dag ilegges fartøy en kaiavgift som betaling for blant annet benyttelse av fortøyningsinnretninger.

Fortøyningsinnretninger

I Statens havnevesens arkiv i Statsarkivet i Trondheim finnes en dokumentsamling som gir opplysninger om fortøyningsinnretninger i Sør-Trøndelag for åra 1921-1928, delvis fram til 1938. Rundt Stjørnfjorden er det registrert en rekke slike, og vi tar dem i tur og orden rundt fjorden. I noen tilfelle er det referert til tinglyste grunnsedler.

Ved Fevåg

4 Duc d'Albe (dikketaler) med 3 pæler i hver og en trepæle satt opp i 1929. Ifølge grunnseddel av 25.6.1929 med Lars Enoksen (bnr 14), Anders Larsen (bnr 6), Oskar Mære (bnr 57) og Johan Sjøbakk (bnr 2) skulle disse innretningene anbringes uten betaling og være en varig heftelse på eiendommene.

Ved Frengen

4 bolter ved den ytre bukt, 2 bolter ved indre bukt, 1 6-toms 3 meter lang søyle på et lite skjær sørøst for slippen 1932, 2 bolter på fastlandet sørøst for slippen 1932, 1 bolt på Selneshammeren, 2 bolter ved Langskipsnesbukta. Grunnseddel 15.9.1932 undertegnet av Jørgen Mollan, Alfred A Frengen, Sivert Frengen, Mattis Frengen, Johanna J Frengen og Alfred K Frengen (pb 66:397).

Ved Hafella

1 bolt på Rundholmen tilhørende bnr 4. Grunnseddel 9.9.1932 undertegnet E Eriksen.

Ved Selnes

1 bolt på felles grunn på Selneshammeren. Grunnseddel 9.9.1932 (pb 66:396) undertegnet av Ove Hagen, Olaf Selnes, Johan Jensen, Johan N Selnes, Sivert Dahl og A. Selnes. 1 bolt ved Selnesbukta sør for dampskipskaia.

I Sørfjorden

2 kar ved Husby på sørsida (1925-1938), 1 kar på nordsida (1925-1938), 2 bolter ved Juvika 1928-1938), 2 bolter ved Stavikstranda, skada av Veivesenet (1928-1938), 1 bolt på østsida av Furuøya (1928-1938), 2 bolter ved Tännårvika (1928-1938), 1 bolt i Sørfjordbotn på Holmen.

Fortøyningsbolt ved Berge i Råkvåg. Foto: Morten Fenstad 2020.

Sandøya

3 bolter på østsida.

Råkvåg

2 bolter på Notholmen (1928-1938), 9 bolter på fastlandet og (1928-1938) 1 kar på fastlandet (1931-1938) reparert i 1931.

Innerråk

1 bolt på østsida, 2 bolter på vestsida av bukta (1928-1938).

Våknøya

3 bolter på østsida, 1 bolt på fastlandet (1928-1938).

Høybakken

13 ringer i moloen satt ned i 1938, 3 bolter på sørsida av dampskipskaia (1928-1938).

Hoøya

2 bolter på østsida (1928-1938).

Så spørs det hvor mange av disse fortøyningsinnretningene som eksisterer i dag. Det er grunn til å fotografere dem, og så bør det forsøkes å ta vare på dem.

Kaier

Kystverket satte i 1919-21 opp liste over kaier i Sør-Trøndelag (SAT F110-5-1). I Stjørna er det bare registrert 2 kaier, Peder Skaarstads kai i Fevåg som ble besiktiget i 1921, og det ble funnet at den var i så dårlig forfatning at den ble avstengt. Det samme gjaldt Th Stallviks kai i Stallvika som også ble avstengt. Vi skulle ha ventet at det var nevnt kaier både på Refsnes, Saga, Husby, i Råkvågen og i Høybakken.

Til Veirodemester Hans Bromstad!

Ved Veibefaringen i dag paavistes følgende Mangler ved 11 Rodes Veie.

LøbeN 282 Rødsø Anderses Veistykke mangler Fyld.

276b Søraunet Andreases do do

278a Lillemo Corneliuses do mangler do og Grøvterne skal renses,

280 Huusbye Corneliuses og Hans' Veistykke. Her er Grønsværkanterne opvoxede fornær Veibanen. Grøvten paa øvre Kant skal renses og tilstrækkelig Fyld paaføres.

LøbN 281 Anderses Veistykke. Her skal Grønsværkanterne der ere i Veibanen og til Gene

borttages, manglende Sandfyld paaføres hele Veistykket.

LøbN 281a Huusby Anderses Veistykke mangler Fyld.

LøbN 284 Bjørnsvig John do mangler Fyld af Sand.

LøbN 286 Staldvig og LøbN 287a Fisdal Ole Johnsens Veistykke trænger Sandfyld og er den paaførte Fyld utjenlig.

LøbN 287a Fisdahl Ingebrigt og Ole Larsens Veistykke trænger Sandfyld.

LøbN 289a Tøndervig Ove og Eilerts

Veistykke og LøbN 290 Tøndervigstrand Anderses Enkes

Veistykke, her mangler megen Veifyld.

LøbN 292 Selnæsbyggen Oves Veistykke trænger Sandfyld.

LøbN 293b Peder Selnes Veistykke trænger Sandfyld og Reparation ved Muring paa Veikanten paa veiens øvre Side.

LøbN 294a Selnæs Hanses Veistykke trænger Sandfyld.

LøbeN 295a og 295b Selnæs Oves Veistykke 295c Selnæs Henriks Veistykke trænger Sandfyld og det Sidste Reparation af Kantene.

Foranstaaende bliver at tilkjendegive Vedkommende med Paalæg om inden 26 d. Md: at istandsætte Manglerne. Hvis det Udsættes [?] ikke inden

fastsat Tid bliver udført har de at xxx

Forskriftene i saa Henseende i Instruxen.

Kloppen som er beskadiget over Mælans Veistykke er ei i befalet Stand, da Muringen er uduelig. Denne maa istandsættes.

Ørlands Lensmandsombud 19 Juni 1856

Buaas

Brudebilde med Johan Jensen og Anne Marie B. Selnes.

OLDEMOR

AV INGER JANNE BERGET

Min oldemor Anne Marie B. Selnes, (20.6.1868 - 21.3.1962) var født i Lensvika og hun var gift med Johan Jensen Selnes, (17.7.1855-16.7.1939). Deres datter Ingeborg, (16.1.1896-18.3.1969) er min mormor. De eide gården Jensmarka på Selnes. De fikk 8 barn, Betsy, Ole, Berthe, Jenny, Ingeborg, Jens, Hjalmar og Amalie. Johan og Anne Marie giftet seg den 1.juni 1889, i Sioux City, i Woodbury Conty, i staten Iowa, USA. Deres eldste barn Betsy ble født i Amerika.

Johan Jensen Selnes og Anne tok over gården Jensmarka på Selnes etter sine foreldre/svigerforeldre (Jens Perssen Selnes, 1829-1905 og Birgitte, 1831-1908). Og der drev gården fram til deres sønn Jens tok over i 1937.

Anne ble enke i 1939 og bodde på kåret på Jensmarka fram til Jens og Martha flyttet til nytt hus på Nyheim i 1950. Etter dette bodde hun sammen med dem til hun døde.

Jeg kom til min gammeltante Martha (1900 -1978) og gammelonkel Jens (1904 -1988) i 1949. Til sammen bodde jeg 13 år sammen med min oldemor Anne. Jeg lærte å kjenne henne som et snilt og godt menneske som omtalte alle positivt.

På den tida var det vanlig å gå på besøk til hverandre. Husker spesielt at hun hadde en boks med drops i skapet. Den spanderte hun av da det kom unger og familie på besøk.

Oldemor fortalte mange historier fra sin tid i Amerika. Oldefar Johan var formann for bygging av jernbaner "over there", og toglinjen gikk gjennom indianernes land. Dette kunne være konfliktfylt, slik at de som bygde jernbanen måtte ta hensyn til de som eide landet fra starten. Når tog kjørte på dyr, var det fast rutine at indianerne skulle få kjøttet. De som bygde jernbane fikk derfor et bra forhold til de fastboende. Når hun fortalte dette til meg forsto jeg på henne at hun var litt redd indianerne, og jeg syntes disse historiene var spennende å høre.

Denne vassen kjøpte oldemor i Wisconsin da hun var nygift.

Oldefar var over til Amerika flere ganger, så oldemor ble igjen på Jensmarka der unger og gård fikk sitt stell og omsorg. Det er tatt vare på mange brev som Johan skrev til sin kjære Anne mens han var i Amerika. Innholdet og stilen i brevene tyder på at det var et nært og kjærlig forhold mellom de to.

Oldemor fortalte at Johan måtte skaffe seg nytt lommeur i forbindelse med arbeidet på jernbanen. Vanlige klokker gikk ikke korrekt nok, og kunne medføre en fare for alle som arbeidet på jernbanen og togtrafikken. Alle klokker måtte synkroniseres og vise samme tid.

Hun tok vare på lommeuret til sin mann, og det spesielle med disse lommeurene var tykkelsen på selve uret. Disse amerikanske urene var vesentlig tykkere enn tradisjonelle lommeur på den tiden.

Oldemor var personlig kristen og hennes liv og virke bar preg av det. Mange ting som i dag er helt vanlig, var i hennes tid forbundet med synd. Som for eks. å danse, spille kort og å plystre.

Jeg hadde nettopp lært meg å plystre og kom plystrende opp kjellertrappa. Da kom tante Martha ut i gangen og hysjet på meg og sa: «Hysj, oldemor kan høre deg».

De siste årene av sitt liv ble hun noe glemsk og visste ikke bestandig hvor hun var, noe som førte til en del episoder. Da vendte hun ofte tilbake til den

Johan J. Selnes sitt lommeur som ble produsert av Elgin Watch Company, Elgin Illinois, USA.

tida da hun som ung bodde i Lensvika.

En episode som jeg husker godt er: «Kan du ikke hente kåpa og svartskoene mine som er på loftet, - for jeg skal gå meg en tur uti Grønningen». Da var hun nok tilbake til sine yngre dager der. Årem og Grønningen er nabogrender i Lensvika.

Hun likte godt å sitte i sin lille gyngestol i stua og synge salmer fra salmeboka. Jeg husker spesielt en salme som ofte

Vielsesattesten til Johan og Anne Marie.

ble sunget: «Jeg er en seiler på livets hav». Denne var nok en av hennes yndlingssalmer.

Å vokse opp og bo sammen med sin oldemor er kanskje ikke så mange som får oppleve. For min del synes jeg det er gode minner å ta vare på.

Første rekke fra venstre, Ingeborg, oldemor, Betsy og Jenny. Bak fra venstre, Ole, Amalie, Berthe og Jens.

Konfirmanter i Ramsvik kapell, 14. juni 1970

Øverst til venstre:

Dag Sagen
Asle Beversmark
Hans Inge Frengen
Torbjørn Johnsen.

Rekke to fra venstre:

Irene Larsen
Anna Kvithyll
Hanna Antonsen
Hanna Marie Salbubæk
Knut Erik Engvik.

Fremste rekke:

Anne Grete Tokstad
prest Gisle Hollekim
Torill Halseth
Aase Hustad.

Fra sildefisket i 1953 - M/ K Fjell nær forlis inne i Stjørnfjorden

AV HARALD SOMMERSETH

Sommeren 1953 hadde vi mye fint og varmt vær. Det førte til at når vi lå lenge med sild om bord, gikk noe av silda i oppløsning. Sildesloet og blodet rant under dørken, blandet seg med uren sjø og motorolje. Denne førte til ubehagelig stank i lugaren, kalt pumpelukt. Det var umulig å få lenset det siste av sjø ut av kjølrømmet på båten. Vi kjøpte parfyme som vi dryppet på hodeputa for å få en bedre lukt når vi lå på køya.

Langs skotte (veggen) mellom lugaren og lasterommet, måtte vi gjøre rent for kvitmark. Pumpelukt var vi vant med, men ikke kvitmark. Lukta var verst når vi var i urolig sjø, og den stankende sjøen i kjølrømmet kom i bevegelse.

Siste tur til Finnmark fikk vi 1.000 hl. Den silda tok vi med sørover til Harstad. Det hadde med frakttilskuddet å gjøre. Etter en tur innom Arnøy, kom vi heim til Råkvåg. Vi skulle skifte not og gå nordover igjen. Jeg tenkte å være med videre, men mor satte ned foten. Nå måtte jeg være hjemme en stund. Jeg hadde vært borte nesten hele året. Og slik ble det. Arbeidsklærne jeg brukte om bord i Hustad ble kastet. Det var nesten ingen vaskemuligheter om bord,

så renholdet ble så som så. Men jeg var 4.000 kr rikere.

Odd og Hans sluttet også. Odd begynte i militære på teknisk utdanning. Hans reiste til sjøs. Det ble hans siste tur. Han døde noen måneder etterpå, 22 år gammel. Han hadde det fineste trekkspillet jeg kjente til. Italiensk system. Han var nabo og kamerat i barneåra. Han var den beste skihopperen i Råkvåg da vi vokste opp.

Etter en stund hjemme ble jeg med Ole Hammern på snurevdfiske. Vi drev for det mest utenfor Stjørdal og Skatvandalen. Det var en kutter på 40 fot, som hadde det fine navnet Nordstjernen. Tredjemann var en ungdom fra Fevåg, Johan Mattis Frengen. Vi gikk til Ravnkloa annenhver kveld og leverte fangsten. Vi gjorde ikke det store fiske. Kostet penger å være i Trondheim annenhver kveld. Jeg brukte i alle fall mer enn jeg tjente.

Senere på høsten ble Nordstjernen med som sleper til m/k Fjell, som drev feitsildfiske på Trondelagskysten og Trondheimsfjorden. Johan Mattis sluttet da det var behov for bare to mann på slepebåten. Fisket ble ikke det store, men vi tjente så mye at vi berget tur som det hette.

I lugaren antakeligvis på Fjell eventuelt Kerrrock. Fra venstre: Edvard Kristiansen, Karl Børø, Konrad Pevik, Agnar Johansen, Harald Rødsjø

Fjell frakter folk til konfirmasjon i Høybakken ca. 1952.

Stort mannskap med storfangst. M/K Fjell ved Uthaug i 1953. Harald er overbevist om at dette er 1951. Bak fra venstre: Erling Kristiansen, Petter Dypvik, Martin Johansen, Harald Dypvik, Arvid Langeland, Harald Sommerseth, Arvid Dypvik, Agnar Johansen og Magnar Vavik. Foran: Notbas Ole Haugen, Odd Hammern og Karl Børø.

Vi hadde forresten en strabasjøs kveld på Stjørnfjorden den høsten. Vi kom fra Innherred, og fant sild mellom Våbenøya og Stallvika. Det ble kastet på slep, og vi hadde mye sild i nota. Etter å ha snurpet opp, ble jeg hentet fra Nordstjernen til Fjell for å bistå med oppkledning av nota, og håve inn silda. Jeg ble senere beordret ned i notbåtene for å være med å tørke opp silda til håving.

Nå hadde sørøsten frisknet på, og verre ble det. Fjell hadde problemer med nota på sida, og kunne ikke bruke propellen. Nordstjernen fikk trosse (tykt tau) om bord i Fjell for å holde den opp mot vinden. Etter en stund ble vinden så sterk at Nordstjernen ikke greide å holde Fjell. Varpet (anker) ble satt ut, men det hjalp ikke. Fjell og notbåtene, med nota ut, drev unna vinden. Vi fikk sildposen rundt varpet. Notbåtene fikk store vanskeligheter, så varpet ble kuttet, og nota som var fast i Fjell måtte kles ned. Sildposen greide vi ikke å line opp. Det var sikkert minst 400 hl. I nota. Fjell kom opp på siden av oss for å ta sleper på notbåtene. Kastet en trosse ned til notbåtene. Vi fikk ikke gjort fast trossen. Fjell bakket, og fikk trossen i propellen. Dermed mistet Fjell manøvreringskraften, og måtte bare holde seg mot vinden.

Vi nærmet oss Stallvika, der bølgene braut oppover bergknausene. Eneste utvei var å skjære nota tvers av for å få ut silda. Det var stor tyngde på notbåtene. Ingen ville skjære. Jeg ba Egil Haugen om å få kniven hans, så skar jeg langs ripa nota tvers av, og sildposen ble vi kvitt. Men det så ikke særlig bra ut for oss. Enda hadde vi ikke fått inn nota, dermed kunne vi ikke starte motorene i notbåtene, med fare for å få not i propellene. Men da dukket Nords-

tjernen opp, fikk sleper ombord til oss, og slepte oss opp under Våbenøya i smulere farvann.

Jeg hadde ikke oljeklær på, og var blaut fra topp til tå. Omkring midnatt kom vi inn til Råkvåg. Dagen etter fikk Fjell trossa av propellen, nota ble tatt på land og bøtt sammen. Kvelden etter var vi på sjøen og fikk sild. Før vi sluttet til jul var vi innom Orkanger og lyste etter sild. Vi fikk noe stor sild som ble levert til salting. Vi sluttet tur 14 dager før jul.

Jeg husker Gerd var heime i jula. Hun gikk på skole i Oslo. Vi hadde besøk fra Åfjord av Solveig med sine. Artig å treffe guttene som nå var blitt store. Det var lett å komme fra Åfjord etter at Austdalsveien var ferdig. Ellers var det juletefester og fest på Varden.

Karl Børø ombord i M/K Fjell. Fra venstre: Karl Børø, Hjordis Langeland, Emma Sommerseth, Anna Børø.

Odin Strand

AV PER HUSBY

Odin Strand har satt spor etter seg gjennom et langt liv med fiske og arbeid på sjøen. Jeg besøkte Odin og intervjuet han om det han hadde opplevd og erfart. Vi deler dette i to fortellinger, en om oppveksten og erfaringer og opplevelser som fisker på sjøen og en fortelling om oppdrett av laks og aure.

Odin ble født 02.11.1929 i Fevåg som nr. 5 av 7 søsken. Foreldrene var Ole K. Strand (1882 – 1978) og Marie Strand, født Frengen (1896 - 19719. Barna deres var Edna f. 1921, Agnes f. 1922, Minda f. 1925, Hilda f. 1927, Odin f. 1929, Anton f. 1933 og Rutt f. 1936. Familien bodde på småbruket Jamtfall 140/49 i Fevåg, rett over veien der Odin bor i dag. Odin er gift med Sigfrid Slotten Strand.

Oppvekstårene

Han forteller at barna ble oppdratt til å være med på alt arbeid de klarte å være med på da han vokste opp. Det syntes han var en god skole for dem. Han var med faren på sjøen og fisket storsei og fanget sild med garn så tidlig han husket.

Strandfamilien hadde vært fiskere i flere generasjoner slik det var i mange familier i bygda. I Fevåg/Frengen er det mange små bruk som ga mat, men sjøen ga inntekt slik at de kunne kjøpe alt det andre de trengte. Faren Ole og onkelen Kristian drev fiske sammen med båten «Veidar» i mange år. «Veidar» var på 69 fot og ble brukt til sildefiske med not og garn og torskefiske langs store deler av kysten.

Odin ble konfirmert i 1944 og fra da var han med på sjøen som full arbeidskar slik det var vanlig. Han var med på snurpefiske etter sild om høsten 1944 og da tjente han 4500 kroner, noe som var en god årslønn. Siden ble det fiske eller arbeid som har med fisk å gjøre forteller han.

18-åring og fullbefaren fisker

I 1946 tok Odin kystskipperskolen og våren 1947 var han med på Lofotfiske med not som skipper på «Veidar». Som 18 åring var han altså både skipper og fullbefaren fisker. Etter hvert kom den yngre broren Anton med og det ble et samarbeid mellom dem hele livet slik det hadde vært i slekta før mellom faren og onkelen.

Odin Strand(t.v.) og Anton Strand

Det ble et allsidig fiske; Etter sild, både feitsild og storsild med både garn og not. Bankfiske med line. Fiske etter torsk med garn foregikk for det meste fra Vikna, Lofoten og Finnmark.

«Veidar» var en trebåt på 69 fot og ble brukt til sild- og torskefiske.

Fiske foregikk året rundt; Storsilda januar – februar, torskefiske mars, april og mai, feitsildfiske med landnot og snurpenot sommer og høst. I boka «Erindringer» forteller Matias Sommerseth om samarbeid med Kristian og Ole Strand om kjøp av not og transport av fangsten. På den tiden var mye av sildefiske i inne i fjordene langs kysten til og med helt innerst i Trondheimsfjorden.

Odin og Anton overtok «Veidar» i 1958 sammen. Da søkte de om lån i Statens Fiskarbank på 25000 kroner for kjøp av storsildgarn. De hadde garanti fra Stjørna kom-

«Veidar 1» stålboat på 90 fot til allsidig bruk også med snurpenot

mune, men fikk avslag. Begrunnelsen var at banken tvilte på om kommunen kunne stille garanti. Med god hjelp av fiskertillitsmannen Alf Worpvik fra Råkvåg fikk de lånet i Fiskernes Bank i Trondheim.

«Veidar» ble kondemnert og det ble investert i ny båt i 1965. Den fikk navnet «Veidar 1» og var en stålbåt på 90 fot med Wickmann motor på 450 hk. Ny båten gjorde dem mer mobil og de kunne dra på storsildfiske med hekknot i 1966. Det ble noen barnesykdommer, men stort sett ble det et brukbart storsildfiske. Etter det ble det fiske i Nordsjøen etter sild og makrell og resultatet ble ganske bra. Det fortsatte med feitsildfiske på fjordene i Sør- og Nord-Trøndelag samt Finnmark. Årene 1967 og 1968 fortsatte stort sett på samme måte.

Laksefiske på havet

Etter storsildfisket i 1969 kjøpte de lakseliner, «flyteliner» og rustet seg for laksefiske til havs. De gikk med båten til Tromsø og tok kontakt med firma Dragøy AS for salg av laksen. Firmaet leverte også is for nedkjøling av laksen. De satset på fiske på Eggakanten vest for Senja. De egnet lina med brisling. Laksen var ikke bare nøye på agnet, men også hvordan det ble egnet. Det var ofte dårlig vær med mye slingring som resulterte i sjøsyke blant mannskapet. Friskt vær med grov sjø var det som skulle til for godt fiske så fangsten var god, men det hendte at lakselina kom med sjøen etter båten, så det gjaldt å ha god kontroll på båten. De leverte laksen i Tromsø og fikk 60 kroner kiloen for den største laksen. Resultatet av turen ble derfor godt.

Fiske på Afrikakysten

Etter laksefisket var slutt fikk de tilbud fra firmaet Astra som var eid av rederiet Thor Dahl og Astra konsernet i Sverige, om å leie ut båten «Veidar 1» til fiske på vestkysten av Afrika. «M/S Astra» var et tidligere hvalkokeri, Thorshavet fra Sandefjord, som var registrert på Bermuda med flagg derfra. «M/S Astra» var bygd om til en flytende sildoljefabrikk. Det var flere norske fiskebåter som skulle delta i dette fisket, men de skulle seile under norsk flagg.

Under dette fisket var det Astra konsernet som ordnet med mannskap og hadde ansvaret for dem. De dekket også alle kostnader med båten. For Veidar fikk de en fast leie på 35 000 kroner pr måned. De Odin og Anton anbefalte som

«Veidar 1» ved overleveringen som ny.

mannskap som de kjente fikk hyre på båten. Det var derfor flere ungdommer fra Stjørna fikk prøve seg som fiskere på Afrikakysten med «Veidar 1». Odin og Anton var selv med båten som mannskap annenhver periode da de kjente båten godt.

Fisket foregikk utenfor kysten av Mauritania, Senegal, Gambia og Guinea. Fiskesortene var sardinella, hestmakrell og atlantisk makrell. Det var mange båter som fisket der; Russere, 11 norske og noen fra Ghana og en del sørafrikanere. Det kom senere en norsk ekspedisjon med store norske snurpere. Det ble senere 9 fiskebåter som fisket for Astra. Fisket foregikk fra 1969 til 1974 for da ble Astra kjørt i senk utenfor kysten av Guinea av et kinesisk fartøy og en mann omkom. Fisket var dermed slutt på dette feltet og det var bare å komme seg heim.

Måtte selge «Veidar 1»

Det var imellomtiden blitt innført kvote i Norge, noe som resulterte i at de ikke kom i den gruppa som fikk kvote da de ikke kunne vise til noen leveranse i Norge de siste 3 åra. De ble dermed nødt til å selge «Veidar 1». Det følte vi som en meget urettferdig behandling av den norske stat ved Fiskeridirektoratet sier Odin. Uten kvote var det ingen mulighet for inntekt som forsvarte kostnadene med båt, utstyr og mannskap.

«Veidar 1» ble solgt i 1974 til Johan Dyb på Godøy på Sunnmøre. Derfra ble den solgt videre til Anfinn Berge på Mausund på Frøya. Han drev den i mange år under navnet «Egil jr.» før den ble solgt videre til August Fjeldskår på Lindesnes i Vest-Agder som brukte den videre under navnet «Nessebuen».

Livet som fiskere var over, men Odin og Anton satt ikke med hendene i fanget. De stiftet selskapet Brødrene Strand AS og startet med fiskeoppdrett.

Anton Strand foran bildene av «Veidar» og «Veidar 1»

Setre i Stjørna

AV PER HUSBY

På heimesida til Stjørna Heimbygdslag er det lagt ut beskrivelse med kart og bilder over 61 setre i Sør-Stjørna. Det mangler omtale av 4 setre i Frengen og Fevåg. For Nord-Stjørna er det 16 setre som ikke er tatt med og der trenges noen som er kjent nok til å omtale disse setrene.

Grunnlaget for opplysningene om setrene i Stjørna er en liste over setre av lærer Edvard Hov fra 1934. Edvard Hov (1863-1943) var lærer i Gjølga krets fra 1895 til 1933.

Hans innsamling skjedde på en tid da det enda var noen som visste noe om seterlivet. Han var svært interessert i å bevare opplysninger om gamle dager og bidro også i professor Ove Arbo Høegs bok «Planter og tradisjoner». Dette er omtalt i Årshefte nr 9 2013 side 17.

Stjørna heimbygdslag bestemte at vi skulle merke seter-plassene og oppdatere omtalen slik at dette ble kjent og tilgjengelig. Leif Ersøybakk har gjort en stor jobb med å skaffe merker

Lærer Edvard Hov.

som består av en stolpe med en metallplate. Han har også satt de fleste merkene ut i terrenget. Han har hatt bistand av lokalkjente i de forskjellige områdene. Jeg har skrevet ned de opplysningene som står på arkene som er utlagt på heimesida.

Hjelp oss å gjøre dette bedre

Vi oppfordrer alle til å gå inn på heimesida og se på det som er skrevet om setrene. Det er sikker mye som kunne vært mer fullstendig og det kan være feil som må rettes. Ta kontakt til mobil 95162370 eller epost per.husby@online.no eller send brev til Per Husby
Indre Ringvei 7
7100 Rissa.

Kjøpmann Martin Edvardsen Dueskar

Dette bildet skulle vært med i artikkelen om Kjøpmann Martin Edvardsen Dueskar i årsheftet for 2019. Brudebilde, 1918. Dorthea Karoline Olsdatter Hoston og handelsmann Martin Parelius Edvardsen Dueskar. Foto: Ukjent.

Hemmingdalssetra

Koordinater N 63 47 0412, Ø 10 09 2556, 110 moh. Tilhører Rikstad 1725

Lærer Edvard Hov skrev ved registrering av setre i Stjørna i 1934. Nr. 17 Hemmingdalssetra tilhører Rik indre 1725. Er ikke på kartet, ligger ca 2 km fra kanten av Nordfjorden. Den ligger ca 100 meter over havnivået. Setra var en utvinnelig seter og ble nedlagt sannsynligvis for 1870.

Den er ikke kjent hvor setra nøyaktig lå. På kartet over Hemmingdalen er setra trolig til å merkes med rød pil. Den grønne grensen til høyre er mot Nidelva naturreservat og høyden er vel 100 moh.

Veien fra Kværthavilla Nordfjella til Kristiansund følger den stippla linjen som en ser på kartet. Det går en sti fra denne veien lenger nord opp til Flagsmarka som vel er lettere å gå, men er kronger. Den stien kan en se nedent i venstre hjørne på kartet.

I dag ligger setra på eiendommen Rikstad 1725. På den tiden det var seter tilhørte setra Rik indre 1721. Rikstad ble fratatt først i 1924. Eier av lundetrik da det var seter på 1850-tallet og senere var Rasmus Andersen og fra 1881 enke Mart Gundersen som ble gift med Anders Andersen. I 1863 hadde ifølge Matrakkommisjonen lundetrik 86 dekar dyrkabelt og på setra og øvrige utlitter kunne det bestes 12 lass høy. De kunne de er besemning på 1 best, 13 kyr og 20 søddi.

Eier 1870 ble setra flyttet til setra flyttet til 18 Gammelssetra som til nærmeren gjeldet.

Krigsminne frå første verdskrigen

AV TOR STALLVIK

Eg voks opp i ein firegenerasjonsfamilie i Stallvika. I loftetasjen var det åtte store og små soverom. På kjøkkenloftet låg oldemor, ja for dei siste åra låg ho mykje til sengs, eller ho sat på torvkassen i omnskråa i kjøkkenet. Eg var elleve år da ho døydde. Ho var fødd på husmannsplassen Rennberget under Tangstad i Verran, 19. mai 1859.

Det var alltid spennande å krype opp i fanget hennes, eller å setje seg på sengekanten. Det hun fortalt om familien sin, var som eit eventyr: To søstrer, fem brør og to søner reiste til Amerika. I nattbordskuffen hadde ho eit brev, eit gulna papir som bar preg av å ha vore bretta ut mange gonger. Det var eit stensilert brev frå ein av sønene hennes, sendt frå fronten i Frankrike under første verdskrigen.

Den nest eldste sonen hennes var Johan Armand, f. 19. april 1894. Som 19-åring emigrerte han til Amerika 19. mars 1913, titulert som fiskar. Billetten var betalt i Trondhjem og målet for reisa var Colour d'Alene, Idaho. Han reiste med skipet Irma og linja Allan. I Amerika vart han John Stalwick.

American Expeditionary Forces var ei avdeling av US Army på Vestfronten under første verdskrigen, under general John J. Persings kommando. Den vart etablert i 1917 og starta med 14.000 soldatar, som i mai 1918 hadde vakse til over ein million soldatar stasjonert i Frankrike. Halvparten låg ved fronten. 320.000 vart skadde, 53.000 døde i aktive

kamphandlingar, 63.000 døde utanom sjølve frontlina, 25.000 døde i spanskesjuka. Troppane vart demobiliserte 27. juli 1919.

Gammelonkel John budde i Superipor, Wisconsin, vart gift, men hadde ikkje barn. Han døde før 1970. I 2009 besøkte vi John si kusine i Duluth, og ho hadde minne om ein munter og kvikk kar.

Spur Camp, APO 762, A.E.C.
11. mai 1919

Mi kjære mor,

Som du veit er eg her over i Frankrike, og eg prøver å leve her slik eg veit du ville ønske eg gjorde - ein god soldat og ein god son. Du veit kvar dag er mors dag for meg, for du er alltid med meg i minnet mitt. Men i dag vil eg fortelje deg kor mykje eg tenkjer på deg, og kor mykje din kjærleik betyr for meg, så dette er den offentlege morsdagen.

Spur Camp er betre og lykkelegare, for alle mann her prøver å leve slik hans mor ville ha han, også. Eg har det bra og håper å sjå deg snart.

John

Harry Smith - drept 8. oktober †

Ilpost U.S. mail

Post til mor

George Norbecks familie før 1880. Fra venstre ukjent dame, Laura (1872-1953), Karen Larsdatter (1843-1894), Peter (1870-1936), George og Emma (1876-1958). Tilhører Eilert Bjørkvik

George Norbeck (1836-1917)

Jamten som ble stjørnværing og pioner i Amerika

AV EILERT BJØRKVIK

Et gammelt familiealbum ligger et bilde av en familie som ingen visste hvem var. Det er mor og far med 3 barn og en eldre dame. Fotografens navn er ikke oppgitt, men på baksida står det skrevet med blyant Jakob Bedin (1844-1921). Da jeg holdt på å skrive noen ord om rosemaling i Stjørna, kom jeg gjennom Catherine Bue på Hawaii, som stammer fra Saga, i forbindelse med etterkommere av George Norbeck i USA, og jeg fikk henvisning til en publikasjon om familien der han hadde skrevet en kort selvbiografi. Der er det også gjengitt et familiebilde fra 1886, men da med 5 barn. Jeg sendte bildet til familien, og de fant det sannsynlig at det viser George Norbecks familie med de tre eldste barna Peter, Laura og Emma, men de visste ikke hvem den eldre damen kunne være. At Jakob Bedin hadde fått bildet er kanskje rimelig siden Norbeck nok har dekorert et skrin som har tilhørt Jakob (se Årshftet 2009:26-27).

De første spor i Stjørna etter George Norbeck eller Gøran (Jørgen) Person som han først kalte seg, fant jeg i møteboka for Bjugn fattigkommisjon 1856-1893 der det er satt opp manntall for fattigskatt. I 1860 betalte maler Gøran Person på Råk 2 ort i fattigskatt. I 1862 er Jørgen Person titulert ungkar, og i 1863 er han kalt Jørgen Nordbek. I folketellinga 1865 finner vi som strandsitter under Monsvollen den ugifte maleren Gjörgen Norbek, 30 år og født i Sverige. Hos ham bodde drengen Lars Ingebrigtsen, 18 år og født på Byneset. Harbaken var en del av matrikkelgården Monsvollen.

30. mai 1865 hadde maler Jøran Nordbek fra Jemte-land fått festeseddel fra Henrik Hansen Monsvold på et jordstykke *paa Harbakken Beliggende* etter nøye beskrevne grenser. Området ble kalt Sildvika, og han skulle ha rett til å oppføre både brygge og naust. Han skulle ha rett til fri hamnegang for så mange krøtter som jordstykket kunne

fø, men han hadde ikke rett til tangfjære. Kontrakten skulle gjelde for Jøran Norbek og hans *Tiltænkte Hustrue paa Levetid*, men dersom hans tiltænkte kone ble enke, skulle hun bruke plassen så lenge hun ikke giftet seg på nytt. I årlig avgift skulle det fra 1.1.1865 betales 1 spesidaler. Som vitner underskrev Cornelius O Foss og O Christian Simonsen Foss (pantebok 11:331).

Jørgen Norbeck kom ikke til å bruke plassen så lenge. Han emigrerte ugift til Amerika i 1866 og frasa seg retten til å bruke Sildvika i et dokument datert Sioux City 8. juni 1871. I mellomtida var Harbaken i 1866 blitt fradelt Monsvollen som eget bruk og solgt til Sivert Olsen. Gøran Norbek ville ikke være til hinder for at den nye grunneieren kunne disponere hele eiendommen. Dokumentet er bekreftet av to utvandrede stjørnvæinger, Petter Svendsen Fevåg (utv 1869) og Christian Hansen Valeide (pb 11:332).

Vi vet en god del om George Norbeck, både om hans opphav i Sverige, det forholdsvis korte oppholdet i Stjørna og ikke minst om hans virksomhet i Amerika, der han hadde kontakt med mange stjørnvæinger. I boka *The Norbecks of South Dakota* (1936-1938) er familiens historie fortalt av George Norbeck selv og hans to sønner Peter (1870-1936) og George (1882-1938). George Norbeck forteller i et tillegg nedskrevet i 1911 at han var født på gården Kjöstad (Kösta) i Alsen sokn i Jamtland 13. oktober 1836. Han var den yngste av Pehr Chrisarsons og Ingeborg Olsdotters 11 barn. Ingeborg var født på Kjöstad, mens Pehr var fra gården Uppland i Mörsil sokn. Farens slektninger var storvokste, mens moras slektninger var småvokste og godhjertede. Foreldrene satt ei tid godt i det, men på grunn av feilslåtte avlinger ble de fattige og hadde knapt utkomme til mat. I forbindelse med konfirmasjonen måtte Jøran gå i lånte klær. Han kom i dårlig selskap med drikking, kortspill og dansing, men det ble ikke sett på som syndig dersom det ikke utartet. Presten som konfirmerte Jøran, var drikkfeldig, men han la likevel grunnlaget for Jørans kristelige kunnskap.

I den svenske bibelhistoria gjorde fortellinga om Kain som drepte broren Abel, at Jøran mistet kristentrua. Virkelig gudfryktige mennesker fantes ikke i nabolaget, men det var noen i nabosokna, og om dem gikk det de mest

Råkvåg 1908, foto B Sjønøst. Sildvika ligger på Harbaken omtrent rett over masta på båten, mens Vorphaugen er lengst til høyre. Begge steder fikk betydning for Norbeck.

tvilsomme rykter. Dette førte til et hat mot legmenn, som de ble kalt. På denne tida var Jøran mørkreidd, og når han var alene på mørke steder, begynte han å be Herrens bønn.

Fra sin tidligste ungdom ønsket Jøran å bli maler. Han bodde hos en maler ei stund og lærte en del, men ikke nok til å begynne for seg selv. Han ønsket ikke å bli gårdsarbeider, så han begynte med skogsarbeid der tømmerfløyting var en del av arbeidet. Gjennom dette arbeidet ble han en god svømmer. Han gikk i partnerskap med to andre om en kontrakt på å felle et stort volum tømmer. Alle var unge og uten erfaring, så de gikk dukken med et tap på ca 400 kroner eller 100 dollar. På denne tida ble han kjent med en syttenåring som het Per Jonassen. Han var en sann kristen, og etter hvert fant Jøran at Per var en bedre person enn han var. Jøran hadde trodd at de såkalte legmenn («laymen») var farisere og hyklere, men etter hvert som han lærte å kjenne Per, ønsket han å bli som ham.

Jøran satt med en gjeld på 400 kroner etter den feilslåtte tømmerdrifta, og han så seg ikke råd for å betale den. Derfor dro han som attenåring til Norge for å prøve å tjene så mye at han kvittet seg med gjelden, men det tok flere år før han klarte det. Han kom først til Overhalla og ble der i 3 år. Han forsøkte seg som maler, men både på grunn av utilstrekkelighet og dårlige tider måtte han prøve noe annet. Han dro til Steinkjer og så til Stjørna der det var gode muligheter, da det var et godt sildfiske der. Etter ei tid reiste han til Trondheim for å utvikle seg i malerprofesjonen og var i lære hos malermester Kraagstad. Ifølge folketellinga 1865 bodde malermester Sivert Endresen Krogstad i Apotekerveita 10 i Trondheim. Der ble Jøran en sommer for så å dra tilbake til Stjørna igjen. Der fortsatte han sin profesjon samtidig som han tolk del i det sesongvise sildfisket. Hans mor satt som fattig enke i Sverige og var avhengig av hjelp fra sønnen, og Jøran var flere ganger hos henne og sørget for brensel og et års forsyninger.

Under oppholdet i Stjørna ble Jøran omvendt. En stormfull dag lå han værfast på ei øy sammen med sin gode venn lærer Ole Svebak (1828-1908) som bodde i Hafella. De kom også til å snakke om religion, og Jørgen hevdet at han var en stor synder, men at Gud var nådig og barmhjertig. *Ja, sa læreren, det var en rik mann som brukte akkurat*

Sildvika i dag, litt til høyre for bygningene på Harbaken. Foto John Arthur Winsjansen.

Norbeckfamilien 1886, fra venstre Laura, Enoch (1880-1946), Rev. Norbeck, George (1882-1938), Peter, Mrs Norbeck og Emma. Fra *The Norbecks of South Dakota* (1936-1938).

de samme orda som du, men han ville ikke bli omvendt. Jøran kom i en sjelelig krise som varte i 3 år, og det var en kamp mellom frelse og fortapelse, mellom tro og tvil.

I 1859 gikk det en vekkelse rundt Trondheim. Om vinteren var Jøran hos mora i Sverige. Han var rastløs og ba til Gud, men følte at hans bønner ikke ble hørt. Om våren returnerte han igjen til Norge der vekkelsen var begynt. De som hjalp ham til frelse, var hans senere kone Kristine Olufine Pettersdatter Foss (1842-1937) som nylig var blitt omvendt, og hennes tre søstre, Kirstina Elisabeth (1832-1913, gift med Mons Monsen), Seriana Ludovikka (1836-1920, gift med Ole Korneliusen Foss), Fredrikke Kristianne (1839-1921) og broren Erasmus Odin (1830-1864). Jørgen ble omvendt og begynte et nytt liv som han sier i kapitlet *The New Life* i sine erindringer.

Som et resultat av omvendelsen begynte Jøran forkynnervirksomhet i Stjørna og omegn. Isak Kimoe forteller at Nils P Småvikerne og Jørgen Nordbeck som bodde i Stjørna, ga støtet til at det ble stiftet kvinneforening i Skaudalen i Rissa i 1864. På denne tida var det flere emissærer som virket i Skaudalen (*Årbok for Fosen* 1981:35).

Gisle Bedin på Flyta har ei regnskapsbok etter tipp-tipp-oldefaren Johan Edvard Gabrielsen Bedin (1827-1904), som i 1876 solgte Bjørkvika og kjøpte Flyta. Her har han notert: *Jørgen Norbek har bekommet laandt 8 Spd af Edvard Bedin den 21 Mai 1864. Betalldt til Edvard Bedin.* Notatet fortsetter: *Sange aandelige Liv Som er Skiult med Christo i Gud Et Bidrag til Guds Ære og hans menigheds Opbyggelse.*

Noe seinere, i 1865, er det notert: *Norbeck Rest 0.3.12.* Edvard Bedin var bror til Jakob Bedin.

På Flyta finnes også et brev, eller snarere et flygeblad, skrevet av Peder Olsen Breivik (1822-1882) som kan si noe om det religiøse livet i Stjørna midt på 1800-tallet. Peder og kona Marta Olsdatter fikk i 1855 festeseddel på Breivika. Peders søster, Ingeborg Marta (1832-1906), var døvstum og etter henne finnes ei tegning av et døvealfabet, se årsheftet 2013:49-50. Brevet er skrevet Til alle og enhver som har sin Jesum kjær og underskrevet *P:O:S B:W.*, og det minner litt om de breva som sirkulerte mellom haugianerne. Det er interessant fordi Norbeck slutta seg til haugebevegelsen i Amerika. Brevet gjengis her i moderne språkdrakt:

Breivika i Stjørna. Jeg vil ønske dere til lykke med denne fest som er en hellig fest å høre for deg at Jesus Kristus er

oppstått fra de døde til min og din rettferdighet. Han tok mine og dine synder til korset og bestenkte det med sitt blod og i døden vant han seier over djevelen, og påskemorgen da han stod opp, da vant han min og din ærefulle oppstandelse etter døden til det evige liv amen, men da kommer det an på om vi vil gjøre som han befaler oss i sitt ord om vi vil være ham lydige til å gå inn den sanne fornektelse på alt det som kommer av vårt adamittiske, fordervede hjerte og ta korset på og følge hans fotspor etter i gjennom alle trengsler, da er han min og din frelser amen P:O:S:B:V:

I juni 1866 forlot George Norbeck Trondheim for sammen med andre å reise til Amerika. De gikk om bord på et engelsk dampskip som grunnstøtte ved Skottland. De tok seg videre til Liverpool, og derfra var det 10 døgns sjøreise til Quebec i Canada. Etter reise både med jernbane og dampskip kom de til Milwaukee 19. juli som var en svært varm dag, så det var nesten umulig å puste. Han kom i samtale med norske immigranter, og forhørte seg om hvor det fantes gudfryktige mennesker. Fra barndommen av hadde George hatt ønske om å kjøpe seg gård i Sverige, men da han så bølgende kveiteåkre på reisen fra Madison til Bonnet Prairie, bestemte han seg for at det var i Amerika han skulle kjøpe seg gård. Han hadde 1 dollar da han kom til Bonnet Prairie, og denne sendte han til sin fattige, men elskede mor i Sverige. I Norge hadde han ordna det slik at han hadde penger til gode, og så ble det sendt penger til mora.

I Bonnet Prairie fant han mange omvendte og alvorlige haugianere, som egentlig ikke var så opptatt av det åndelige, men mer av å klage enn av takksigelse. Han arbeidet der under innhøstinga og reiste så til La Crosse i Wisconsin. Han arbeidet der som maler og snekker, og i to vintre gikk han på «English School». Han arbeidet for kost og losji hos farmere. Når det gjaldt det åndelige, var det en del forvirring mellom forskjellige trosretninger. Norbeck forsøkte med ubetydelig suksess å holde samlinger med folk fra de ulike retninger om søndagene.

I 1868 reiste Norbeck til Dakota sammen med John Langbak og flere andre. Dette er drengen Johan Peter 19 år som reiste til Quebec i 1867 sammen med Andreas Sakariassen Solbergs familie. Andreas var gift med Elisabet Iversdatter Duskardet. I 1865 var Johan Jonsen dreng i Inner Duskardet hos Elisabets far Iver Larsen. Underveis på toget ble Norbeck frastjålet sine penger, men ellers kom de til Sioux City i god behold. I to uker gikk de omkring og søkte etter land før de endelig bestemte seg for å slå seg ned på Vermillion prairie. Her var det invasjon av grashopper, og hadde visst om den skade de kunne påføre gårdene, ville de uten tvil ha sagt farvel til Dakota der og da, men det var en amerikansk kvinne som trøsta dem med at grashoppene ville forsvinne.

Da de hadde fått land, måtte de skaffe seg arbeid, men det var vanskelig å få. De kom til Grand Island, Nebraska 18. juni 1868 der de fikk arbeid og god betaling. En av kompanjongene, Karl Ramsvik (utv 1867), ble syk og Norbeck fulgte ham til Omaha for å pleie ham, men Karl døde og ble begravet der. Senere fikk de bygningsarbeid og tjente

fortsatt godt, men på grunn av kulden dro Norbeck til sitt «Homestead» i Clay County i Sør Dakota til jul. Han skaffa seg et okseforspann og bygningsmaterialer og bodde i kjelleren hos Andreas Solberg. Våren 1869 dro han sammen med Olaus Larsen Lillemo (1843-1938, utv 1867) til Sioux City på maler- og bygningsarbeid, mens Olaus dro videre til Nebraska på jernbanearbeid. Andreas Solberg var heime på farmen og tok vare på husdyra samtidig som han dyrka jord både til seg og George Norbeck.

I november 1869 ble George Norbeck gift i Sioux City med Karen Larsdatter Kongsvik (1843-1894) fra Byneset. Hun var kommet til USA i 1868. Pastor Elling Eielsen (1804-1883) viet dem. Han var den første norske lutherske presten i Amerika, oppvokst på Vossestrand i et haugiansk miljø. De nygifte slo seg ned i Clay County i Sør Dakota, og der ble deres 7 barn født, Peter (1870-1936), Laura (1872-1953), Enoch (1874-1874), Emma (1876-1958), Enoch (1880-1946), George (1882-1938) og Bernhardus (1884-1885) Eielsen organiserte den første menighet for Hauges synode der. Menigheten ble senere kalt St. Peder's Congregation. Her ble familien boende i 17 år. To av barna døde og ble begravet der.

George Norbeck skriver at det kunne skrives ei bok om frykt for indianere, grashopper, tørke, haglbyger, prairiebranner og andre ting. Ofte kunne det være store vanskeligheter. År med tørke gjorde at mange flytta fra Dakota. Det ble sagt at tørke var naturlig. Så ble det mange år med regn, og det ble også sagt at det var naturlig, og mange flytta av den grunn. Slik ble områder som hadde vært dyrka, liggende fullstendig øde.

De 17 åra familien bodde i Clay County var George Norbeck aktiv i kristelig arbeid. Han var emissær for Hauges synode, delvis som en privat legmann. Det hadde vært hans lodd i livet å bli feilbedømt og misforstått, men etter at han ble omvendt lofte han å vie sitt liv til å bli en predikant. Han ble beskyldt for å drive denne aktiviteten av selviske motiv og at det var derfor han ville bli pastor. På denne tida var det stor mangel på pastorer. De to-tre første åra ble de betjent av pastor Eielsen, men det var tungvint for han bodde i Chicago. I 1871 ble Gunnar Graven (1831-1908) fra Øksendalen kalt til pastor. Han hadde ansvar for et stort område, og det fikk også George Norbeck som reiste blant fattige nye settlere i mange fylker i Dakota, Minnesota, Iowa og delvis i Nebraska. Han brukte vinteren til å reise i dette store distriktet, og han fikk ofte høre at det ikke hadde vært noen predikant der siden han var der året før.

Sommeren 1885 ble Norbeck ordinert som pastor i Hauges synode i Singsås menighet, og han skulle årlig lønnes med 180 dollar. I april 1886 flytta familien til Charles Mix County med hester og vogner lasta med familiens

eiendeler og noen jordbruksmaskiner. Det var tung last og tunge veier. Her var det på nytt å begynne et nytt pionerliv. Karens bror, Ole Larsen og Andrew Nilsen som var settlere i Frankes menighet, møtte dem i viste dem veien. Norbecks bror Oluf var i følge med familien. Han hadde fått løfte om 160 acres land, og George kjøpte dette. Det ble bygd stall på gården og den ble brukt til en heim til de klarte å bygge et bolighus. De var fattige til å begynne med, og det kom noen år med alvorlig tørke. Med enkelt liv og sparsomhet klarte de seg under forholdene. Det som karakteriserte pionerene, var at de alltid var hjelpsomme med det lille de hadde.

Nå ble tid for å ta opp det kirkelige arbeidet blant folk med ulik tankegang og ulik religiøs bakgrunn. Noen var kommet direkte fra Norge, Sverige eller Danmark, noen hadde tilhørt ulike synoder. Dette betydde ikke så få vanskeligheter. Norbecks hjelpere var særlig J P Langbak og Ole Larsen. Det ble arbeid både med farming og menighetssaker. Norbeck var mye ute på reiser om vinteren, og det var Karen som fikk sørge for det som skulle gjøres i heimen. Det var lite tilgang på lesestoff, men mora kjente Bibelen godt og tenkte lenge for seg selv for å finne løsning på mange spørsmål. I tillegg til Bibelen leste hun mye for barna fra *Pilgrim's Progress* og fra *Uncle Tom's Cabin*. Om vinterkveldene fortalte hun mye fra Jesu liv. I senere år leste hun *The History of the Crusades*, og hun var en velinformert person på mange områder.

Peter Norbeck forteller at det også var lysere sider ved de 18 åra som nybyggere. Farmen var forbedret. De hadde planta mer skog enn noen av de andre farmerne i Dakota Territory. Bygningene hadde fått en bedre plassering. De bodde ikke lenger i kjelleren som i våte år ble fylt med vatn. Husa var blitt så store som nødvendig. De hadde kjøpt ei brukt symaskin. Fire sauer var bytta med et gammelt orgel, så søstera Laura, som før hadde hatt bare kjedelig arbeid, kunne få ta musikktimer. Piggråd var tatt i bruk så de fikk nødvendig inngjerding, storfeholdet økte og jord var blitt dyrka. Barna hjalp til med gård. Det var blitt offentlig skole, og i 1873 ble det bygd jernbane fra Sioux City til Yankton, og Vermillion ble en jernbaneby. Det kom også et State University. Uten å søke var George Norbeck blitt bæret med en periode i *The Territorial Legislature* (lovgivende forsamling) i hovedstaden Yankton, men avsto fra en andre periode. Dette skjedde bare 5-6 år etter at han kom til landet som immigrant. Den eldste sønnen, Peter, den

▲ Korg med Initialene MODS (Marta Margrete Olsdatter Sandøy 1842-1887) og årstall 1856. Malerarbeidet kan være utført av Norbeck, og det var kanskje på Sandøya han lå værfast sammen med Ole Svebak. Foto og eier Randi Jakobsen, Rykkinn.

Familien Sletvold før de reiste til Amerika i 1892 etter at Kristine Olufine var blitt enke i 1891. Bak fra venstre Fredrik og Erasmus Odin, i midten Kristine Olufine, Magna og Antonette, foran Helga. Foto A Mathiesen, Trondheim, skannet av Elin Worpvik.

unge håpefulle, fikk 25 dollars til 3 måneders studium ved universitetet, der han studerte språk, aritmetikk og historie, uvanlige fag i offentlige skoler på den tida.

George Norbeck hadde i 1882 blitt i stand til å ta en tur til Norge og Sverige på familiebesøk sammen med svogeren Ole Larson. De besøkte Kongsvik på Byneset der Norbeck ble kjent med Karens familie i Norge. Han tok også del i misjonsvirksomhet. Så besøkte han sin egen familie i Sverige og hjalp noen av dem med å komme til Amerika. Han, som den yngste av 11 søsken, hadde vært i stand til å hjelpe mora med små summer i pengestøtte, noe som holdt nøden borte fra døra.

I løpet av tida på den første farmen var familien blitt gjeldfri, og de hadde begynt med hester som drivkraft i stedet for okser, og de så på seg som kapitalister. Norbeck betrakta aldri de 18 åra som nybygger som tapt tid, men heller som ei tid som hadde gitt resultater, ikke minst siden han i vintermånedene hadde vært i stand til å drive videre med kirkearbeid. De forlot den første farmen og flytta i april 1886 til en ny heim i Charles Mix County, der Norbeck hadde begynt sitt arbeid som ordinert pastor i 1885.

Det ble mye arbeid på den nye farmen både med bygging og dyrking. Norbeck starta med å bygge fjøs, godt hjulpet av naboer, men mye arbeid falt på sønnen Peter som da var 16 år. Fjøsset ble brukt til bolig mens våningshus ble bygd, men seinhøstes kunne familien flytte inn i nytt hus. Det ble ei ny pionertid. Fattigdom var regelen blant pionerene nesten uten unntak. Heldigvis var Norbeck i

stand til å bygge en komfortabel heim. Bolighuset hadde ei grunnflate på ca 64 kvadratmeter. Det var ikke tenkt på moderne bekvemmeligheter, men huset var stort nok for familien og med ekstra rom for besøkende. Fra Clay County hadde Norbeck lært at melkekyr og kveghold var viktig, og så snart de var kommet i orden på den nye farmen, dro Peter tilbake til Clay County for å hente kveget som midlertidig var satt igjen der. Han dro til fots og dreiv bølingen på omtrent 20 over en strekning på rundt 200 km.

George Norbeck ble med i den første lovgivende forsamling i Sør Dakota i 1889. Han gikk inn for at alle salooner skulle være stengt valgdager, selv om han hadde ønsket de var stengt hver dag! Han var også med på en lov som krevde at lærere skulle være kvalifisert for arbeidet. Dette hadde blitt aktualisert ved at en skolesjef hadde gitt en stilling til en ukvalifisert venn. Norbeck likte ikke at den lovgivende forsamlingen var innlosjert på et kostbart hotell der de selv måtte bære kostnadene, så han bodde sammen med to-tre venner privat for en overkommelig pris. Da han kom tilbake om våren, kunne han glad fortelle at han hadde spart nok penger til å kjøpe piggråd til gjerdene.

På farmen ble det etter hvert en tilstrekkelig bøling. Men så kom det tørke og varm vind først på nittitallet, og det ble dårlige avlinger. Brønnene tørket, og det ble mangel på vatn, så husdyrflokken måtte reduseres slik at bare melkekyrne ble tilbake. Naboer som hadde gode brønner, var villige til å hjelpe de tørkerammede. Og så ble det boret etter vatn. Etter mange skuffelser greide Peter etter to år å bore en ca 1000 fot djup brønn. Dette var nok grunnen til at Peter Norbeck fattet interesse for brønnboring og ble anleggsentreprenør med graving av grunnvanns-, olje- og gassbrønner som spesialitet. Han var guvernør i Sør-Dakota 1917-1921 og senator fra 1921 til sin død i 1936.

Tørkeperiodene førte til avlingstap, og det gikk også ut over husdyra. Prisene var dårlige, og det ble en streng økonomi. De som ikke klarte dette, måtte gå fra gårdene, men i Clay County var de fleste utholdende og lyktes med å komme seg på fote når tørkeperioden var over. George Norbeck trivdes med kirke- og misjonsvirksomheten. Han reiste til mer avsides skandinaviske settlementer der det bare var noen få pionerfamilier. Særlig blir det nevnt et driftig norsk settlement i Douglas County. Der ble det organisert en menighet under navnet Ebenezer Congregation, og det ble bygd kirke der på kort tid.

Norbeck var mye borte fra heimen på kirkelig arbeid og misjonsreiser, særlig om vinteren, så det var Karen som hadde ansvar for gårdsdrifta, godt hjulpet av barna. Om kvelden når dagens arbeid var gjort, satt hun med strikking og annet klesarbeid og fortalte barna om Jesus. Om dagene kunne hun også være aktiv med kirkelig arbeid, *Ladies' Aid*, og bønnemøter. Hun hjalp også til ved begravelser, og kunne samtidig være til trøst for sørgende. Hun sparte seg aldri, og fra 1890 begynte helsa å svikte. I 1893 ble hun alvorlig syk, og da legen siste gang ble budsendt våren 1894, rakk han ikke fram i tide. Hun hadde ønsket å bli begravet ved kirka i Bloomington, og der ble hun begravet som den første på kirkegården ved *Frankes Church Cemetery*. Dattera Laura fortsatte moras arbeid og virksomhet.

Seinhøstes i 1896 ble George gift med en ungdomskjen-

ning fra Stjørna, Kristine Olufine Foss (1842-1937), datter av Petter Foss på Vorphaugen. Hun var i 1891 blitt enke etter lærer Ingebrigt Sletvold (f 1841) og reiste i 1892 til Sioux City sammen med barna Antonette, Fredrik, Magna og Helga. Hun hadde dessuten 4 eldre barn, Erasmus Odin (1864-1929) og Anna Johanna (f 1865), begge utvandret i 1882, og i 1892 var Erasmus i Norge og henta mora og de andre søskena til Amerika. De andre søskena var Engara Oldine f 1867 og Johan Petter f 1869.

George Norbecks barn hadde et sterkt og godt forhold til mora, og de kom også til å sette stor pris på stemora. George Norbeck jr, som var 14 år da Mrs Sletvold ble den andre Mrs Norbeck, refererte alltid til henne som *Mother*. Norbeck fortsatte som pastor og misjonær til 1900, og sommeren 1905 flytta familien til Platte i Sør Dakota, men han ble ikke fullstendig inaktiv for han fortsatte med kirkelige aktiviteter. Da menigheten hadde fått en yngre pastor, flytta Norbeck og kone inn på Bethesda Home der de bidro til hjelp og trivsel for de andre beboerne, blant dem flere gamle naboer og venner.

Omkring 1905 begynte grunnlaget å legges for organisering av en større luthersk kirke i nordvest med for det meste nordmenn og norske etterkommere. The Norwegian Synod, United Church og Hauges Synod skulle danne en kirkeunion. Norbeck var svært interessert i dette prosjektet som ble realisert i St Paul, Minnesota våren 1917 under

navnet The Norwegian Lutheran Church of America. Denne siste begivenheten ble for mye for Norbeck. På heimveien fikk han slag og døde. Han ble begravet i Bloomington ved siden av sin første kone på Frankes Church Cemetery.

George jr forteller om siste gang han besøkte stemora i hennes 95. år. Da var hun begynt å miste synet og hadde hørselsforstyrrelser, men hun var likevel aktiv som aldri før, og hun la vekt på hvor viktig det var å søke Kristus. Kristine Olufine Norbeck døde i 1937 på Bethesda Home, Beresford, Sør Dakota.

Mrs. Norbeck (1842-1937) avgir som 90-åring stemme på stesønnen Peter Norbeck (rep) ved senatorvalget i 1932. Han ble valgt med nesten 54 prosent av stemmene.

Minnesmerke over St Peter Lutheran Church, nær Vermillion. På steinen står (oversatt): 20 år før Sør Dakota ble en stat ga Goran Norbeck, en innvandrer fra Norge, denne parsellen der St. Peter lutherske kirke ble bygd. Den tjente denne menigheten fra 1869-1988. Peter Norbeck var det første barnet som ble døpt her. Han ble guvernør i Sør Dakota og en US senator. Gresset blir tørt, blomsten visner, men vår Guds ord står fast til evig tid. Esaias 40.8.

Flaskefor som har tilhørt Peter C Bedin. Broren Jakob hadde et tilsvarende, som nå ikke er oppsporet, og på Flyta finnes et etter broren Johan Edvard. George Norbeck har trolig malt alle, dette i 1856. Foto EB.

Mye av fortellingen om George Norbecks innholdsrike liv finnes i sønnene Peter og Georges bok: *The Norbecks of South Dakota* (1936-1938) som er tilgjengelig på nettet: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89069667921&view=1up&seq=122>

Ved hjelp av QR-kode her kan du ved å bruke kamera på mobilen eller nettbrettet ditt kan komme direkte til nettløken.

Husbestyrerinde hos Nekolai Dahl

AV TORE OTTERSTAD

Oppfinner, forretningsmann og gründer Nekolai Dahl er en stjernværing som har fått mye omtale i årenes løp. Hans originalitet og myteomspunnede personlighet er blant annet tema i Bjørn Nilsens bok "altså egentlig n'Nekolai"¹. Nekolai Dahl viet seg til arbeidet og forble ungkar livet i gjennom, men det fantes kvinner som sto ham nær i årenes løp. En av dem var Eline Hammer, som var hans husholderske i Walseth-gården i Olav Tryggvasonsgate. Takket være gjenlevende slektninger av Eline har det vært mulig å få litt mer innsikt i Dahls hjemlige forhold i leiligheten i femte etasje av Olav Tryggvasons gate 22 i Trondheim Sentrum.

Trange kår i oppveksten

Eline Kristine Hammer ble født på en husmannsplass under gården Nordhammeren (Bnr. 2) på Sør-Frøya den 17. januar 1876. Foreldre var Jørgen Andreas Jørgensen Indtjan (1843) og Ingeborg Marie Ingebrigtsdatter (1846) fra Bremvåg på Hitra². Ekteparet var blitt gift i 1869 og hadde sønnen Johan og datteren Anna Ulrikke fra før³. Området ved Nordhammervika er i dag kjent som et stadig voksende industriområde, men da Eline trådte sine barnesko der, handlet det meste om fiskeri. Da hun forlot hjemmet for å satse på et arbeidsliv i byen, vendte hun ryggen til et arbeidsliv preget av blodslit og usikkerhet. Hun ante naturligvis ikke at hun skulle ende opp som noe i retning av en livsledsagerske hos Nekolai Dahl som var i ferd med å arbeide seg opp til å bli den store mann innenfor nettopp fiskerinæringen.

Trondheim

Vi vet lite om foranledningen til at Eline flyttet til Trondheim, men hennes fire år eldre storesøster, Anna Ulrikke, arbeidet allerede i 1891 som tjenestepike i Holstveita 22 hos kolonialkjøpmann Knut Larsen Langørgen⁴. Konjunktorene var på denne tiden oppadstigende etter mange år med nedgangstid, og for unge kvinner i kystdistriktene må det ha virket forlokkende med utsikter til å få tjeneste i byen. Storebroren Johan flyttet også til Trondheim der han arbeidet som postbud. Han giftet seg i Domkirken i 1894 med Paulianna Larsen. Eline fulgte etterhvert søskenes eksempel. I folketellingen fra 1900 ser vi at hun, i en alder av 24 år, er bosatt i Trondheim som tjenestepike hos Christiane Steen, en enke fra Ytterøya som drev en betydelig blomsterforretning i Jomfrugata 5, betydelig fordi forretningen sysselsatte seks personer, deriblant en egen kontorist.

I årene som fulgte finner vi Eline på forskjellige adresser rundt om i byen⁵. Hun innehar forskjellige titler hos forskjellige arbeidsgivere. I motsetning til mange av de kvin-

ner som etter hvert giftet seg og ble husmødre med mann og barn, så fortsatte Eline som ugift arbeidende kvinne. Fra 1910 og fram mot den første verdenskrigen har hun tittelen Strygerske i Gyldenløves gate. Under krigen var tittelen Arbeiderske, og fra 1917 var hun butikkdame i Magnus Den Godes gate 3 på Øya. Dette området gikk under navnet Skitbyen på grunn av at mange ansatte i Renholdsverket hadde bolig der. Det offisielle navnet var Marinevold, og i årene Eline arbeidet som butikkdame, bygde kommunen opp en midlertidig småhusbebyggelse. Husene var ment å rives etter et par tiår, men de ble stående permanent.

I 1920 arbeidet Eline som butikkdame i Indherredsveien 42. Hun var nå blitt en godt voksen dame, midt i fortiaårene. De neste par år har hun tittelen Bestyrerinde i Nedre Møllenbergs gate 61, men i 1923 er hun registrert som forhenværende butikkdame, boende på Øvre Baklandet 31.

Eline Kristine Hammer. Fotograf: M. Bach Frøseths efftl.

1. Nilsen, Bjørn. *altså egentlig n'Nekolai* Steinbit forlag 2006.
2. SAT, Ministerialprotokoller, klokkebøker og fødselsregistre - Sør-Trøndelag, 634/L0531: Ministerialbok nr. 634A07, 1861-1870, s. 65

3. <http://historier.no/historier/hammeren-gardsinformasjon/>
4. Folketelling 1891 for 1601 Trondheim kjøpstad. Tellekrets 14. Holstveiten 24.
5. Adressebok for Trondhjem - Utgaver mellom 1909 og 1925.

Småhusbebyggelsen i Magnus Den Odde's gate.
Ukjent/NTNU UB ID: Tek-0028-T-L0727-40_01

Møtet med Nekolai Dahl

Mellomkrigstiden var en vanskelig tid for folk flest, og Eline var kommet i en alder da det ikke lenger var enkelt å få engasjement. Møtet med Nekolai Dahl kan ha funnet sted på denne tiden, men det er også ting som kan tyde på at deres forhistorie strekker seg lenger tilbake. Nekolai var fire år yngre enn Eline, og i 1925 er hun for første gang registrert som bestyrerinde hos Nekolai Dahl i Olav Tryggvasons Gate 22. Med dette var det slutt på den omflakkende tilværelsen. Eline fikk egen stue i leiligheten i femte etasje. Dahl syntes tydeligvis at denne var mer presentabel enn de øvrige rom. Når han hadde forretningsmøter, foregikk disse i Elines stue.

Det var i de påfølgende tiår at Elines slektninger fikk

Olav Tryggvasons gate 22, Ca 1950.

innsyn i Dahls hjem gjennom kontakten med Eline. Hennes bror på Frøya hadde fem barn, og blant dem sønnen Leiv som bosatte seg i Trondheim. Leiv fikk som ung mann låne 3000 kroner av Eline. Dette var penger som skulle finansiere et studium ved NTH. Om dette var hennes egne oppsparte midler, eller om Nekolai Dahl sto bak, vites ikke. Tre tusen var svært mange penger, men Dahl var allerede en rik mann og kunne i teorien ha forskuttert hennes lønn. Tanken om at den unge Leiv ville gå på NTH appellerte nok til gründeren som selv kom fra enkle kår her ute i Stjørna og var selvlært av nødvendighet. Samtidig har det

gått en muntlig tradisjon i Elines familie om at Eline hadde drevet egen melkebutikk i Jomfrugata, så det er ikke utenkelig at hun sto for pengene selv. Leiv tok eksamen i kjemi i 1930 og arbeidet som kjemiker både i Norge og på Island i årene framover. I 1945 vendte han tilbake til Trondheim og arbeidet som disponent ved Trondheim Kommunale Bakeri. Fra da av ble kontakten med Eline og Nekolai Dahl fornyet.

For Leiv sine barn ble grandtanten kalt tante Eline, selv om hun egentlig var såkalt gammeltante. For dem var det stas å komme på besøk i leiligheten. Vertskapet, og måten leiligheten var innredet på, framsto som noe utenfor det vanlige, noe spesielt barna satte stor pris på.

Leiv var gift med Valborg Mørk og sammen hadde de barna Ketil og Torunn som var født i henholdsvis 1938 og 1940. Det er disse to som har bidratt med detaljene med hensyn til Dahls hjem, samt detaljer om forholdet mellom Dahl og Eline. Ketil gikk bort i 2016, men Torunn lever fremdeles og har tatt seg tid til å fortelle om sine minner fra etterkrigstiden i Trondheim. Både hun og broren har vært i kontakt med Bjørn Nilsen i etterkant av hans arbeid med boken om Dahl. Undertegnede har fått tilgang til Ketils mailer der han har svart på forespørsler om Dahl.

På besøk hos Nekolai Dahl

I sin beskrivelse av hjemmet forteller Ketil om trappe- ne opp til leiligheten i femte etasje. Gjester var nok både andpustne og varme i trøya før de banket på hos Dahl. Der ble man vist inn i en entre, og til venstre for den lå Elines stue. Den var pent møblert med et stort bokskap og to kurvstoler som var vendt mot utsikten til gaten nedenfor. I stuen fantes også en sjeselong, et klesskap og en kommode. En låst dør førte inn til naboleiligheten som ble brukt av familien Walseth. Døren til entreen pleide å stå åpen.

Ved siden av Elines stue var det et stort rom hvor Dahl hadde spisebordet sitt, samt et badekar. Eline hadde en divan stående der. Torunn mente at Eline sov på denne, men Ketil trodde denne var ment for overnattingsgjester. Innenfor dette igjen var det største rommet hvor det sto to senger langs veggen, flere skap og en gyngestol som barna brukte å leke med. Over sengen som Dahl brukte, sto det flere telefonapparater. Her var ellers et vindu mot bakgården.

I rommet sto også en merkelig innretning som Dahl hadde kjøpt. Dette var et slags mangelantet dampbad eller svetteskap, bygd i bjørk. Vidunderet ble kalt for et orgon- skap, og hadde en viss utbredelse i forbindelse med psykiat- teren Wilhelm Reich sin omstridte lære. Foran var en liten dør med en knopp, og innretningen hadde skrånende tak og et hull øverst, stort nok til at den som brukte det kunne ha hodet stikkende ut.

I rommet innenfor der igjen var kjøkkenet, som var opplyst av en enslig lyspære hengende fra taket. Her fantes både kjøleskap, mixmaster og en slags kjøkkenmaskin til å kutte grønnsaker med, i sannhet et moderne kjøkken for sin tid. Der var det også utgang til baktrappen og ned til klosettet som ble delt med naboen under. Med tanke på at Dahl var byens rikeste mann i mange år så er fraværet av luksus og bekvemmeligheter påfallende.

Etter barnetoget på 17. mai ble Leiv og Valborgs familie alltid ble invitert opp til Dahls leilighet. Her fikk de servert røkelaks, egg, kjøttpålegg og godt smør på rundstykker. Søte kaker og kakao hørte også med. I tillegg ble det servert store mengder eggedosis. Hver juleaftens formiddag var et besøk hos Eline og Dahl obligatorisk, og da ble barna så forspiste at de knapt rørte Valborgs julemat om kvelden. «Spis no, eta no ferr ti.» pleide Eline å si. De pleide ellers å stikke oppom Eline når noen var en tur i byen.

Dahls eksportforretning.

Spesielt forhold mellom Dahl og Eline

Forholdet mellom Eline og Dahl har avstedkommet mange spekulasjoner. Etter Leivs død i 1955 overtok Valborg som hjelpesvenn for Eline, blant annet i forbindelse med offentlige gjøremål og pengesaker. Hun sa at Dahl og Eline «hadde glemt å gå innom futen». Familien anså de to for å være samboere, men i likhet med mange andre som ikke giftet seg, ble den kvinnelige part omtalt som husholderske og lignende. Valborg fortalte at Eline alltid omtalte Nikolai med navnet Dahl. Det verserer historier om at Dahl hadde sine romanser ute i fiskeværene, men det gode forholdet til Eline vedvarte livet ut. Valborg snakket i sin tid også om at Eline og Dahl var «gammelkjærester» og at deres forbindelse går lenger tilbake enn samboerskapet som startet i 1925. I familiens eie finnes fremdeles noen svært verdifulle smykker som Eline fikk av Dahl i årenes løp.

Ved en anledning besøkte Leivs søster Jenny sin tante, og hun ble overrasket da Dahl selv åpnet døren. Årsaken til at Eline ikke åpnet, var at hun satt i Evas drakt i badekaret, mens Dahl satt i samme rom og spiste. Hennes ugifte og religiøse niese skal etter sigende ha vært rystet over det inntrufne.

Når det gjelder Dahls matvaner så husker familien at han hadde blomkålbiter liggende i vann og mange opphakede grønnsaker. Hvit geitost var alltid en del av måltidet. På hans eldre dager ble kostholdslinjen oppmyket og han inntok mer «vanlig» mat. Om noen kommenterte dette svarte han at en gammel mann vel måtte kunne unne seg noe godt. Til tross for hans eget strenge kosthold, ble gjester traktert med et større mangfold av retter. Han beskrives som hyggelig og imøtekommende, og hadde alltid tid til en prat med Elines familie selv når hun ikke var hjemme.

Etterkrigstiden

Etterkrigstidens politiske regime med samvirke og planøkonomi passet Dahl dårlig, og det var vel delvis derfor at han tok opp sin nevø, Torstein Erbo, som kompanjong på slutten av førtitallet. Dahl hadde også måttet ut med mye skatt i ekstraoppgjøret som fant sted etter krigen. Myndighetene ønsket å beskatte alle de som hadde profittert økonomisk på handel med tyskerne, og Dahl kom i søkelyset. Selv om det ikke ble funnet at han hadde begått noe straffbart, skal han visstnok ha blitt tungt beskattet.

Etter som årene gikk begynte tiden naturlig nok å sette sine spor hos det spesielle paret i femte etasje. Eline hadde grå stær og ble operert for dette på slutten av førtitallet. Synet ble bedre, men det ble ikke godt. Hennes granskende blick skyldtes at hun så dårlig og ikke at hun var selektiv med hvem som ble sluppet inn i leiligheten. Trappene i bygården ble også et problem for henne, men Dahl sørget for at hun fikk brakt varer opp til leiligheten. Dette tok han seg av også etter at han selv havnet på pleiehjem.

Eline Hammer, på sine eldre dager. Foto: Privat.

Alderdom og opphold på institusjon

Eline nektet å ta i mot alderstrygd da hun ble gammel. Hun så på det som forsorg, men da hun til slutt måtte på Trondhjems Hospital krevde de at hun tok i mot trygden. De skulle uansett ha det meste av den. Hun ble stuet sammen med mange eldre på samme rom uten noe som lignet privatliv.

Dahl havnet noe tidligere på Kalvskinnet Sykehus, som er beskrevet av Elines familie som en forferdelig institusjon. Dahls nevø, Jørund Dahlen, som var lagersjef på anlegget på Brattøra, sørget for transport og ordnet med det hele. Det skal visstnok ha vært stort for Eline å få besøke sin kjære Dahl, selv om hun nok var overrasket over de kummerlige forhold som den rike forretningsmannen nå levde under.

Ketil Hammer har fortalt at Dahl inviterte ham til pleiehjemmet etter Elines besøk. Eline har tydeligvis fortalt Dahl om at Ketil gikk på Kjølemaskinistskolen. Dahl hadde jo alltid vært levende interessert i kjøling og frysing. Ketil besøkte da Dahl, men ble rystet over at han tilbrakte sine siste dager på en så nedverdiggende måte. Dahl var imid-

lertid helt åndsfrisk og stilte inkvisitoriske spørsmål om kjøling. Han var spesielt interessert i et glassanlegg som de hadde i et laboratorium på skolen. Der kunne en se hva som foregikk når kuldemedium kokte under relativt lavt trykk og samtidig gjorde omgivelsene kalde. Rektor på skolen, Nils Johansen, har senere fortalt Ketil at Dahl søkte om å få hospitere ved skolen, men at han fikk avslag av hensyn til de andre elevene. Det ble vurdert at Dahl luktet så sterkt av hvitløk at dette ville ha virket forstyrrende.

Nekolai Dahl døde tredje september i 1962. Eline bodde på Trondhjems Hospital fram til sin død den 19. mai 1967. Det ble et stillferdig sorti for de to, og det er litt rart å tenke på at Dahl i sine glansdager sysselsatte menn og kvinner langs hele kysten. Fra leiligheten i Tryggvasons gate hadde han styrt det hele sammen med Eline, og han var over lang tid en av Trondheims rikeste personer. Han hadde mottatt St. Olavs Orden for samfunnsgavnlig virke allerede i 1936. Pomp og prakt, heder og ære, sto imidlertid i svært liten grad på hans agenda.

Denne artikkelen ble opprinnelig skrevet sammen med Anne Folvik i forbindelse med utgivelsen *Slitarposten* som dugnadsgjengen Slitarlaget på Halten står bak. Noen detaljer i den forrige artikkelen var feil, og jeg fant ut at en lett omskrevet versjon kan passe i heimbygdslagets utgivelse.

Bilde tilsendt av Lars Bromstad

Jansens Kafé

Alise Jansen, født Meisler på Røst, startet kafé og pensjonat i andre del av 1950-åra. Rundt 1961 begynte hennes mann, Ole Jansen, med bensinstasjon tilknyttet kafeen. Bensinselskapet Uno X var første leverandør, deretter ble det Mobil, og i dag driver Oddbjørn YX Husbysjøen.

Dette bildet av familien er tatt tidlig på sekstitallet. Fra venstre ser vi Oddbjørn Jansen, Alise Jansen, Kjell Jansen og Ola Jansen.

Barnevern i gamle dager

AV PER HUSBY

Det er mye snakk om barnevern nå, både positivt og negativt. Det er viktig at barn blir tatt vare på og har gode oppvekstvilkår, men også kritikk om at dagens barnevern er for sent ute eller tar fra foreldrene barn unødige.

Ved forrige århundreskifte ble Stjørna egen kommune og det var ingen ansatte som tok seg av barn utenom skolen. Når de begynte på skolen kunne lærerne gripe inn hvis de så noen som ble vanskjøttet og eller hadde det vondt på andre måter.

Det var likevel en instans som kunne gripe inn og det var «fattigkredsneimnda». I hver krets ble det oppnevnt «tilsynsmand». I Indre Stjørna var det i 1891 disse: Daniel Johansen Rødsjø, Ole Tøndervig og Martin Nilsen Aarnes. Leder for nemnda var Johan Arnt Nyland. De kunne bevilge noen kroner til understøttelse, men i mange saker ble det bestemt at personer ble satt bort til noen for mat og husrom mot at de fikk godtgjørelse.

Jeg har fra møteboka plukket ut noen saker der barn er bortsatt. Barnets navn er angitt med forbokstaver mens mottakeren har fullt navn.

- P. L. S bortsatt til Erik Hulvand for kr. 77
- J. H. bortsatt til Johan Arnt Husby for kr. 53
- A. M. J. A. bortsatt til Lars Andersen Husby for kr. 40
- Ett barn til det blir frisk bortsatt til Martin Aarnes for pleie
- Ett barn 8 år bortsatt til Edvart S. Rødsjø for kr. 35
- O. O. B. bortsatt til Johan Dybvig for kr. 30
- E. J. H. bortsatt til Martin Aarnes for kr. 50
- J. J. H. bortsatt til Edvart Rødsjø for kr. 40

Det var nok den gang mange årsaker til at barn ble satt bort, men mangel på mat og klær var ofte årsak. Dårlig omsorg og stell var nok sjeldnere. De som ble valgt til å ta mot dem var valgt ut fra at de var kjent og med mulighet til å ta hand om barna på en god måte.

Johan Arnt Nyland

Buffeluren

AV ROAR BØRØ

Har du sett'n? Sett kæm da? Buffeluren da vel, sier han Lars til han Olav. Har du sett den der Buffeluren din no igjen Lars. At du aldri kan slutte å tru på derre raringen som faren din fortel om. Du må da forstå at det ikke finnes nån Buffelura her i Råkvågen. Olav er nesten fortvila i stemmen over kameraten sin. Han trur ikke at det fins noko anna enn det han har sett sjøl. Han trur verken på Buffelura eller nissa og slikt.

Det lir imot julekvelden no. Dei fleste fiskarbåtane har kome heim til jul, og mannfolkan er heime igjen i bygda. Faren hans Olav har vore på fiske ved Island i høst, på sildefiske. Han har kome heim med mykje pengar i lomma si. Mannskapslotten var god i år, sier faren til Olav. Femti tusen krona på mann! Femti tusen for to månaders fiske nord for Island ved ein stad som heiter for Akurøyri. Og så har han med seg ein heil pappkartong med sjokolade til Olav. Sjokolade som er kjøpt billig skattefritt på utførsel medan dei var i rom sjø mellom Island og Norge. Akkurat no held karane på fiskarbåten på å klargjere båten til vintersildfiske på Mørekysten etter jul. Begge gutane er ombord på båten etter skoletid for å hjelpe faren til Olav med arbeidet.

Olav og Lars er like gamle, og har holde saman siden dei var berre smågutane. No går dei i fjerde klassen på skolen, og går til skolen saman kvar dag. Etter skoletid leikar dei saman overalt i bygda.

Han Lars bor på gård, og faren hans er gårdbrukar. Faren hans fortel mykje om ein skapning som han kallar Buffeluren. Han veit ikkje heilt kor namnet kjem ifrå, men faren har fortalt at Buffeluren er ein som ein skal passe seg for.

Ikkje at han er farlig akkurat. Men han kan bli fryktelig sint om ikkje menneskjan oppføre seg ordentlig mot kvarandre. Men stort sett er han snill, og gjer gode ting mot menneskjan.

Buffeluren heldt til i skogen. Ingen veit heilt kor han har hytta si. Men det må væra ei lita hytte, fortel faren, for han er så liten av vekst denne Buffeluren. Nokre sier at han egentlig bor langt innpå Nyjord, langt innfor der kor gårdane ligg. Langt innfor det store Gjølgavatnet skal det vissnok væra. Men av og til kjem han til bygda, og slår seg til i stallen saman med hestane. Da kan han bli der nokre dagar, heilt til han plutselig blir borte igjen.

Han har små føtter Buffeluren, men han kan springe fryktelig fort. Og så har han ein liten kropp, men med lange hender. På hovudet har han ei skinnlue med ørelappa som heng ned over ørane på'n. Når han spring, kan dei som har sett han sjå at ørelappane flagrar i vinden. Men det er ikkje mange som har sett han. Han er så snar i vendingen Buffeluren. Så snar at nesten ingen nokon gong har sett han ordentlig.

Illustrasjon Lars Leth-Olsen

- Han gjer så mykje rart, sier faren. I natt var han inne i fjøset, for eg er sikker på at det var han som hadde gitt hesten mat, for merra sto og åt høy da eg kom ut i fjøset på morran. Eg trur at han hadde fulgt med at eg var så sein uti fjøset i dag, og han veit når merra er svolten.

Det var fullt med høy i krybba da eg kom ut på morran. Kan du forstå det Lars, sier far. Han følge med i alt, den karen. Men du må passe deg for å snakke høgt om han, sier faren. Han hører alt som menneskjan sier om seg. Og om du snakker stygt om han så kan han hevne seg på deg slik at det kan bli farlig for deg! Men snakker du pent om han, vil det gå deg vel i livet. Hugs det Lars!

Så kjem juleaften. Det har snødd i fleire dagar. Nordvesten driver snøfokket saman rundt hushjørna slik at det blir store snødunger rundt husa.

Det ser ut som det aldri skal slutte å snø denne førjuls-tida dette året. Å kor gutane har gledd seg til denne dagen. Dette har dei sett fram til heilt sidan sommaran. Dei har gledd seg mest til å sjå pakkane under juletreet. Lars har ønska seg ski til jul, mens Olav håper å få ny rattkjelke. Dei er ikkje sikker på å få dette, for vanligvis er det ikkje anna enn mjuke pakka å få. Og i dei mjuke pakkane er det sjelden anna enn heimstrikka sokker og ullgensere å sjå når papiret er fjerna.

Olav er gått heim til fiskarheimen sin nede ved sjøen der foreldra venter med julestas og julekveld. Lars er i fjøset og hjelper far med julekveldstellet.

- Du må gi dyra nok ekstra i kveld, slik at dei og får kjenne at det er julekveld, ropar far gjennom larmen fra melkemaskina i melkerommet. Og så må du hugse og springe inn til ho mor og hente litt av julesteika og litt juløl

og sette ut i vedbua til Buffeluren. Han er vel svolten på julekvelden han og no. Hadde eg berre treft han skulle eg ha bedt han inn til mat.

Men han er umulig å sjå. Einaste eg har sett av han, var som snarast da han sprang ut gjennom stalldøra ein kveld før jul. Da såg eg berre skinnhuva som flagra i vinden. Da hadde han vore i stallen, og ordna det fint for hesten. Eg såg at han hadde sove middagslur i høystålet i stallen og, men eg skal seie deg han var snar å smette ut da eg kom inn? Ja, han er ikkje vidare glad i å treffe folk, den karen. Men vi må hugse på han på julekvelden Lars, så spring inn til hu mor etter mat åt han du, mens eg gjer klart resten av fjøsstellet.

Lars åpner fjøsdøra og tar fart og springer over gårdsplassen. Vel framme ved husdøra, ser han noko nytt som står ved døra. Ein sopelime, laga av bjørkeris og med skaft av bjørk. Og så fin som limen var! Skaftet så glatt som om det var pussa med sandpapir, og busta av bjørkeris og bunden saman med vidjer av bjørk.

Lars tar sopelimen og springer over gården igjen til faren sin, river opp fjøsdøra og roper ut til faren sin:

- Sjå ka eg fann, far! Ein sopelime. Eg fann han utanfor døra!

- Nei, sannelig gut, no har han vore her igjen denne luringen, sier faren i undring. Buffeluren er meg ein raring. Han har visst bestemt seg for å gjera stas på oss denne jula, Lars. Det må væra han som har vore på døra med sopelimen. Faren tar limen i handa og ser på den nøye.

- Eg har hørt at det romsterte slik uti vedbua sist natt. Det må ha vore han som har kome til oss med limen. Du må ta han med tilbake til stuadøra, slik at han ikke ser at du renner avsted med limen hans. Ser han det, blir han ikkje god å ha med å gjera skal eg seie deg. Og så må du skynde

deg no og få hu mor til å ordne ein stor tallerken med julemat. Så får du sette maten på hoggestabben i vedbua at'n slik at'n får julekveldsmat Buffeluren og.

Utpå julekvelden, etter at julegavene er pakka ut, og lenge etter julekveldsmaten, går Lars ut ein tur. Det har slutta og snø no. Da med ett ser han at gårdsplassen er kosta rein for snø. Den store, åpne plassen skin nesten, så renska for snø er det utpå der. Ja, det er nesten som det er brøytta med traktor! Han springer inn til far og mor og roper ut i lufta: Far, mor! Kom ut å sjå, snøen er borte på heile gårdsplassen! Og så har det snødd i heile dag, kolles kan det herre gå til?

- Nei, så sanneligen meg, sier far. No har han vore her igjen, den luringen. Og så har han gjort rein gårdsplassen for snø. No er det Buffeluren som har vore her igjen. Ja det er meg ein god hjelper den karen. Han har vel villa gitt oss ein julegave no da, og det er vel hans måte å gi oss den på, sier far ettertenksomt. Og sopelimen har han sett frå seg ved døra igjen, som om ingenting var hendt!

Dei blir ståande ei stund og lytte ut i veret. Frå vedbua høyrest tusling og tasling i julekveldsstilla. Jamen syng han ikkje litt og, synes dei alle tre at dei høyrer.

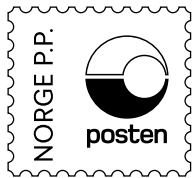
- Det er best å ikke forstyrre han, sier far. Han liker ikkje at folk driver og kontrollerer han i utide. Da kan han bli sint, og det må vi passe oss for. Det er best å ha'n med seg, og ikkje mot seg, den karen.

Utover kvelden blir det stilt i vedbua. Lyset slokkes, og litt etter litt slokkes lyset i stallen og. Men i høystålet, rett ved sida av merra høres ei rolig, sakte snorking denne kvelden. Det er Buffeluren som har tatt julekvelden.

Tidligere publisert i Fosna-Folkets Juleavis 1998.

**Redaksjonen i «Stjørna - Heimbygda vår»
ønsker alle sine lesere
en riktig God Jul**

Returadresse:
Stjørna Heimbygdslag
v/Elin Worpvik
Nordfjordveien 37
7114 RÅKVÅG

Aktiviteter i Heimbygdslaget i 2020

Styret i år har bestått av:

Leder: Eilif Rødsjø
Nestleder: Knut Nesset
Sekretær: John Magnus Aas
Kasserer: Elin Worpvik
Styremedlem: Tor Stallvik
Med vara: John Artur
Winsjansen, Geir Sollie og
Jan Hulsund

Dette året har vært et år utenom det vanlige. Starten av året gikk i den vanlige tralten. Vi fikk planlagt temakvelder med forskjellige tema, men så ble det brått slutt.

Datoen 12 mars 2020 vil nok bli en milepæl i vår tid: Det norske samfunnet ble helt stengt ned og all aktivitet i alle lag og foreninger ble lagt på is. Nye innstraminger igjen 5. november
Temakvelder og årsmøter ble avlyst.

Gammeldagan

Vi klarte heldigvis å få arrangert to temakvelder før det ble satt en stopper for aktiviteten.

Den 12. februar treftes vi på Bakkely i Stallvika der temaet var: «Varghiets historie» med Tor Stallvik og Tore Melhus og den 11. mars treftes vi på Mælan skole der temaet var: «Ut-vandringen til Amerika»

ved Per Husby og Eilert Bjørkvik Begge disse var godt besøkt, og det var som vanlig ble vi godt mottatt og oppvartet i Stallvika.

Også i høst hadde vi planer om temakvelder, vi fikk bare gjennomført to kvelder.

Den 9. septemder treftes vi på Mælan skole der temaet var: John Arthur Winsjansen presenterer bilder fra Stjørna

Den 14. oktober kl. 18.00 treftes vi i FRITUN (Østre sal) med tema: «Lokalhistorie og teater» ved Torvald Sund

Temakvelden 11.11.2020 med Anna Synnøve Bye måtte vi avlyse på grunn av Coronasituasjonen.

Årsmøte.

Årsmøtet som skulle være på april ble skrinlagt. Ny dato ble 26.08.2020. 18 stk. møtte. Da fikk vi ny formann. Knut Nesset tok på seg oppgaven.

Arbeidsprogram for høsten 2020 og våren 2021 ble vedtatt:

Det skulle settes opp arbeidsgrupper bestående av 3 – 4 medlemmer der styremedlemmene var fordelt etter interesse:

Sildbrygga/museet,
Fotogruppe, Kartgruppe,

Bygdebokgruppe for hjelpe Eilert i arbeidet, Fullføre seterprosjektet, Andre aktuelle grupper for å videreføre, avslutte prosjekt som det er blitt arbeidet med. Samtidig få stoffet presenter på en enkel måte (digitalt) i vår hjemmeside

Sildemuseet i Råkvåg

Arbeidet med å gjøre Sildemuseet mer presentabelt lar vente på seg. Det har vært uformelle samtaler med ledere i kommunen for å få kommunen til å engasjere seg. Møte er lovet, men ..

Det ble igjen presisert at Heimbygdslaget skal være behjelpelig og legge til rette, men ikke drive museet..

Turer

Turer klarte vi ikke å arrangere i år. Vi planla blant annet å besøke Ner-Killingberg i Leksvika, men coronaen satte en stopper for det også.

Hjemmesida

Vi arbeider fortsatt med vår hjemmeside (www.stjorna.no). Den er ikke bra enda, men vi arbeider med saken. Vi ønsker at den skal fylles med flere bilder og annet stoff om Stjørna. Det er tiden som legger begrensninger for hvor mye som legges inn. Kontaktperson:

Inger Lisa Lillemo, e-post
inger.lisalill@hotmail.com.

Vi annonserer møter og nyheter på heimesida, så følg med.

Gamle bilder

Vi har en betydelig samling av gamle bilder som er skannet og trygt oppbevart, men det plass til flere. De vil bli lagt ut på hjemmesida etter hvert. Det er viktig for etterslekta å se hvordan ting var. Vi skanner dem og eieren får bildet tilbake eller fotografer av dem om send dem til laget. Å beskrive det/de som er på bildet er også en jobb som skal gjøres.

Seterprosjektet

Seterprosjektet er nå i havn. Det arbeides med å få den lagt ut på hjemmesiden. Er det noen som har flere opplysninger/bilder fra enkelte setre, tar gjerne imot dette slik at dette revideres etter hvert som vi får flere opplysninger

Grasrotandelen

Dette er en flott ordning for å skaffe midler til lokale kulturtiltak, så registrer deg, for å støtte Stjørna Heimbygdslag er org nr. 993 808 350. Foreløpig beløp for 2020 er kr. 34 017,70. Stor takk til alle som deltar.

Vil du støtte oss med din grasrotandel?

STJØRNA HEIMBYGDSLAG

Org.nr: 993808350

